శ్రీ

జగదీశీయ

చతుర్దశ లక్షణి

సమూలముగా-

శ్రీ పరవస్తు

శ్రీనివాస భట్టనాథాచార్యులు

అయ్యవారలుఁగారిచేఁ

బరిష్కరింపఁబడి

ప్రకటింపఁబడియె.

Printed By T. Appalacharyulu,

ARSHA PRESS VIZAGAPATAM.

1880

౮౦ ॥ అథేదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావవ్యాప్యో ఘట ఏవ ప్రసిద్ధః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్. న చైవం ఘట ఏవ వ్యభిచారః - సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వం హి వ్యభిచారః - న చ వాచ్యత్వాభావస్తాదృశో ఘట ఇతి చేత్ తర్హి తాదృశసాధ్యాభావ సామానాధికరణ్యాభావో వ్యాప్తిః - తథా చాప్రసిద్ధిః - ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మో న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకః - తద్విశిష్టజ్ఞానస్యాభావధీహేతుత్వాత్ - అన్యథా నిర్వికల్పకాదపి ఘటో నాస్తీతి ప్రతీత్యాపత్తేః గగనశశశృఙ్గాభావ ప్రతీతేరసిద్ధేః - శశశృఙ్గం నాస్తీతి దశశశృఙ్గాభావ ఇత్యర్థః.

దీధితిః ॥ సమవాయితయేతి - వాచ్యత్వం యథా న సమవాయితయా ఽగ్రే వక్ష్యతే - ఘటాదిసమవాయితయేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః ॥ - ప్రమేయ సాధ్యకే చ భావత్వేనాభావానామభావత్వేన చ భావానాం వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నవృత్తిమాత్ర ప్రతిగగనత్వాదినా విరుద్ధ ఘటత్వపటత్వాభ్యాం సర్వత్ర ప్రమేయమాత్రసాధ్యాభావస్సులభః.

నను పారిభాషికమేవా వ్యభిచరితత్వం - తథా హి - యత్సమానాధికరణాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకా యావన్తో ఽభావాః ప్రతియోగి సమానాధికరణాస్తత్త్వం - సర్వత్ర వాచ్యత్వాద్యభావస్య తథాత్వాద్యావత్త్వోపాదానమ్ - అత ఏవ భూతత్వమూర్తత్వోభయవాన్ మూర్తత్వాదిత్యాదౌ ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వే ఽపి భూతత్వమనోన్యత్వాద్యభావస్య తథాత్వాన్నాతి ప్రసఙ్గః - సాధన సమానాధికరణస్య గోత్వాద్యభావస్య తత్త్వాత్సాధ్యవ్యక్త్యభావస్య చాతథాత్వాత్సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది - యేన సమ్బన్ధేన హేతుస్తేనైవ తదధికరణత్వం బోధ్యం - తేనాత్మత్వే సాధ్యే సమవాయేన హేతౌ జ్ఞానస్య విషయతయాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్యసాధ్యాభావస్య తథాత్వే ఽపి న క్షతిః - ఏవం దశాన్తరే ఽపి సమ్బన్ధభేదసమ్బన్ధనోదోన స్వసమ్బన్ధైక్యవిషయో నిరసనీయః - యా

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః.

జగదీశీయదీధితివ్యాఖ్యానమ్ -

చతుర్దశలక్షణీ.

౧—నన్వీశ్వరేచ్ఛారూపస్య వాచ్యత్వస్య గుణత్వాదినా సమవాయిత్వాత్సమవాయిత్వం చ తద్వ్యధికరణధర్మ ఇత్యత ఆహ-వాచ్యత్వమితి - అస్మాచ్ఛబ్దాదయమర్థో బోద్ధవ్య ఇతీశ్వరేచ్ఛావిషయత్వం పదార్థాన్తరం వా వాచ్యత్వం న తు తాదృశేచ్ఛామాత్రమ్ - అతిప్రసక్తత్వాత్ - తచ్చ సకలస్యాపి సమవాయీతి భావః- సమవాయితయేతి మూలస్య సమవాయికారణతయేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః.

౨—నన్విదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావస్య సాధ్యాభావస్యాప్రసిద్ధావపి ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాది కేవలాన్వయిని సద ప్రసిద్ధేరనుద్ధారాస్మాలస్య న్యూనత్వమత ఆహ- ప్రమేయేతి- భావత్వేనేతి- భావత్వేనాభావానామభావస్స్వస్వప్రతియోగ ఇత్యన్వయః - ననుభావత్వేనాభావో నాస్తీతి ప్రతీతిరభావస్యైవ అభావత్వేన భావో నాస్తీతి ప్రతీతిర్భావస్యైవ ప్రతియోగిత్వమవగాహతే న ద్వైతావతా ప్రమేయమాత్రప్రతియోగికాభావప్రసిద్ధిరత ఆహ-వహ్నిత్వేనేతి-వహ్నిత్వేన నిర్వహ్నౌ సర్వేషామభావస్స్ఫుటతర ఇతి యోజనా. ననుజలే వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతిర్వహ్నిమాత్రప్రతియోగికాభావమేవావగాహతే న తు ప్రమేయసామాన్యప్రతియోగికమ్ వహ్నిమతి తాదృశప్రతీత్యనుత్పత్త్యా వహ్నిప్రతియోగికాభావగాహిత్వస్యావశ్యకత్వాదత ఆహ-అవృత్తీతి- తథా చ గగనత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యైవ ప్రమేయసామాన్యప్రతియోగికాభావసిద్ధిః న హి తత్ర గగనమాత్రప్రతియోగికత్వం భాసత ఇతి శక్యతే వక్తుం వినిగమకాభావేన ప్రమేయమాత్రప్రతియోగికత్వావగాహనే బాధకాభావాత్ -

కాలికసమ్బన్ధేనగగనత్వాదివిశిష్టప్రమేయస్య సర్వత్రాభా వస్సమ్భవతీత్యతఉక్తమవృత్తిమాత్రవృత్తీతి- తథా చ యాదృశ సమ్బన్ధేనగగనత్వాదేర్వృత్తిమద్వృత్తిత్వం తాదృశసమ్బన్ధా వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకో గగనత్వాదినా ప్రమే యసామాన్యాభావో వాచ్యఇతిభావః- నను కాలిక సమ్బన్ధేన ప్రమేయసాధ్యకేసాధ్యాభావస్యైవ ప్రసిద్ధిః కార్యాసాచ కా లిక సమ్బన్ధేనగగనత్వేన ప్రమేయంనాస్తీతిప్రతీత్యా నసమ్భ వతి- తత్సమ్బన్ధేన గగనాదేర్వృత్తిత్వమతేతాదృశ ప్రతీతేర్గ గనప్రతియోగికత్వావగాహిత్వధ్రౌవ్యేన తత ఏవోపపత్తేః ప్రమే యాన్తర ప్రతియోగికత్వేగనాభావాదతత్ర- విరుద్ధేతి- త థా చ ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యాని ఖిల ప్రమేయప్రతియోగికస్త్రాత్యభావస్సులభ ఇతిభావః- ఇదముపలక్షణమ్ - సంయోగాది సమ్బన్ధేన ఘటత్వాదకమపి ప్రమేయావృత్తీతి తత్సమ్బన్ధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియో గితాక ప్రమేయసామాన్యాభావోఽపిబోధ్యః.

3 — అప్రసిద్ధిదోషస్యైవ సత్త్వాన్నాలె ప్రతియోగ్యవృత్తీతి దోషాన్తరం కిమిత్యుపాత్తమతస్తదవతారయతి శఙ్క్యతే- నన్వితి- పారిభాషికమేవేత్యేవ కారేణ నవ్యభిచారోఽవ్యభిచా రఇతి యోగార్థోఽవ్యవచ్ఛిద్యతే- అవ్యభిచరితత్వమితి- అథే దంవాచ్యమిత్యాది గ్రన్థాభిప్రేతమితిశేషః- తథా చ నచైవం ఘట ఏవేత్యాదిమూలస్య కేవలాన్వయి నోఽవ్యభిచారిత్వేనాల క్ష్యతా ప్రదర్శనపరత్వాన్నా సఙ్గతిరితిధ్యేయమ్.

4 — యదిత్యాది - అత్రయత్సమానాధికరణా ఇత్యస్యాను క్తౌసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాత్మత్వసామా న్యాభావస్యాపి యావదన్తర్గతస్య వ్యాపకతాఘటక సమవా యసమ్బన్ధేన ప్రతియోగ్యధికరణేకేనాపిసమ్బన్ధేనావృత్తిత్వా దయమాత్మజ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతస్తదుపాత్తమిత్యగ్రే స్ఫుటీభవిష్యతి- నచాత్మత్వాభావోఽపి సమానకాలీనత్వాది సమ్బన్ధేన ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిః తథావిధసమ్బన్ధానాం

వృత్త్యనియామకత్వాత్ కథఞ్చిదపి తేన సమ్బన్ధేన వృత్తిమత్త్వా ప్రతీతేః - ఇత్థంచ హేతుసమానాధికరణత్వమపి హేత్వధికరణాధేయత్వం గ్రాహ్యమ్ - తేనాత్మత్వాద్యభావస్యాపి హేత్వధికరణసమ్బన్ధిత్వాన్నోక్తదోషతాదవస్థ్యమ్.

౫ — నచ హేతుసమానాధికరణా ఇత్యుపహాయ సాధ్యసమానాధికరణా యావన్తస్తాదృశాభావాః స్వవిశిష్టయద్ధర్మావచ్ఛిన్న హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తద్ధర్మవత్త్వమిత్యేవ కుతో లక్షణం న కృతమితి వాచ్యమ్ - ద్రవ్యమాత్మత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలే సాధ్యసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాది సామాన్యాభావస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యా తత్రాఽవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్.

౬ — యత్తు యత్సమానాధికరణా యావన్తస్తాదృశాభావాస్సాధ్యసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యేవ లక్షణమస్తు - స్వస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య ప్రవేశబీజాభావ ఇతి - తత్తుచ్ఛమ్ - తథాసతి యత్సమానాధికరణా యావన్తోఽభావాస్సాధ్యసమానాధికరణాస్తద్వత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకా ఇత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేః - తన్మాత్రోక్తావినాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావం లక్షణసమ్భవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదేరవతారకత్వానుపపత్తిః.

౭ — యదపి యత్సమానాధికరణాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకా యావన్తోఽభావా దైశికవిశేషణతయోభయవృత్తయస్తత్త్వమిత్యేవాస్తు లక్షణమ్ - స్వస్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్య నిర్భావేన గౌరవాత్ హేతుసమానాధికరణస్య తత్తదయోగోళకాన్యత్వాభావస్యైవ దైశికవిశేషణతయోభయవృత్తిత్వాభావాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తివిరహాదితి - తన్న రమ్యమ్ - హేతుసమానాధికరణస్య వహ్నిసంయోగాత్యన్తాభావస్య దైశికవిశేషణతయోభయవృత్తిత్వవిరహేణ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్ - నచ భా

వభిన్నస్యైవ హేతుసమానాధికరణాభావస్య ప్రవేశే నోక్తదోషః - తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్త్యాపత్తేః - తద్ఘటభిన్నత్వాభావస్య తద్ఘటరూపరసాదిస్వరూపత్వేన భావత్వాత్ - పటత్వాదినా తద్ఘటభిన్నత్వాద్యభావస్యోభయవృత్తిత్వాదిత్యలం పల్లవితేన.

౭ — అత్ర యత్పదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరమ్ - అగ్రిమత్వమిత్యస్య హేతుతావచ్ఛేదకీభూత తద్ధర్మవత్త్వమర్థః తేన సకలధూమవ్యక్త్యనుగతాయా వహ్నివ్యాప్తేర్న లాభః - న వా జ్ఞానవాన్ మనోఽన్యత్వే సత్యాత్మమనస్సంయోగాదిత్యాదౌ మనసి హేతుసమానాధికరణస్యాత్మత్వసామాన్యాభావస్య స్వవిశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణాప్రసిద్ధిసబన్ధావ్యాప్తిః - యత్తు ద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వే సతి సత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాద్యభావస్యాతథాత్వాదవ్యాప్తిరతో యత్పదస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరత్వమితి తన్న - ద్రవ్యత్వాభావస్యాపి కాలికాదిసమ్బన్ధేన స్వవిశిష్టం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణం జన్యద్రవ్యాది తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాత్ తత్రావ్యాప్తివిరహాత్.

౮ — సాధ్యతేత్యాది - సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదికా యదభావప్రతియోగితా తాదృశాభావాభావ ఇత్యర్థః - అత్ర చ విశిష్టసత్తాభావే జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యైవ సత్తాస్వరూపసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకతయా తస్య చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి - తథా చ ద్రవ్యత్వాభావస్యైవ నిరుక్తయావదభావాన్తర్గతస్యాతథాత్వాన్నాతిప్రసఙ్గః - సాధ్యవత్త్వం చాత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రవేశ్యమ్ - తేన వస్తుమాత్రస్యైవ విషయతాసమ్బన్ధేన జ్ఞానవత్త్వాద్ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభావస్యైవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వేఽపి సమవాయేన జ్ఞానస్య సాధ్య

త్వేద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః - సమవాయసమ్బన్ధావ
చ్ఛిన్న జ్ఞానవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకప్రతియోగి
తాకస్యాత్మత్వాదభావస్యైవ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ
త్వాత్ - అత్ర చ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వే
న విశేషణీయః - తేన సాధ్యవన్మాత్రవృత్తి సమవాయిత్వావచ్ఛి
న్న సాధ్యత్వావద్యభావప్రతియోగిత్వేన ఘటాద్యభావస్య స
త్త్వేఽపి న సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక ప్రతి
యోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధిః - ఇత్థం చ యత్సమ్బన్ధేన సాధ్యావ
చ్ఛిన్నాధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూ
యో యస్తదన్యత్వే సతి తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేద
కత్వరూపం తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నిరు
చ్యతాదృశవ్యాపకతావచ్ఛేదకే యదభావ ప్రతియోగితా
తాదృశాభావాః ప్రవేశనీయాః - న చ తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధే
యతా ఇత్యాదికం వ్యర్థమ్ - ద్రవ్యత్వాద్యభావప్రతియోగితా
యా అపి సంయోగాది సమ్బన్ధేన వహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేద
కత్వాపత్త్యా యావదన్తర్గతస్య ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య సాధ్య
వ్యాపకతా ఘటకీభూత సంయోగసమ్బన్ధేన ప్రతియోగి సామా
నాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్యా సద్ధేతుమాత్రఏవాసమ్భవస్య వారణా
ర్థం తదుపాదానాత్ - సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయత్వ
స్య ద్రవ్యత్వాభావసత్త్వే న ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠప్రతియోగితాన్య
తాదృశాధేయతానవచ్ఛేదకత్వాత్ - తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యావచ్ఛిన్నా
ధికరణత్వం చ తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యావచ్ఛిన్నాధికరణసామాన్యభే
దః - తేన వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛిన్నాధికరణగగనో
భయభేదస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితావ
చ్ఛిన్నాధికరణభేదస్య చ వహ్న్యాదిసాధ్యకసత్త్వేఽపి న క్ష
తిః - అభావపదం తు ఇతి స్వరూపకథనం - వస్తుతః సాధ్యవన్నిష్ఠ
స్యాభావస్య తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా సామా
నాధికరణ్యానవచ్ఛేదకత్వమేవ తత్సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతా
వచ్ఛేదకత్వం వాచ్యమ్ - అత్ర చ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వమభావస్యాన్య

రూపసంబన్ధేన గ్రాహ్యమ్- తేనస్పన్దః కాలత్వాదిత్యాదౌ స్పన్దత్వాద్యభావస్యాపి కాలికసమ్బన్ధేన సాధ్యవతివృత్తౌ యావదన్తర్గతత్వాత్ వాచ్యత్వాద్యభావస్యచ తాదృశస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః - ఇత్థంజాతిసామాన్యభావాదేరపి వహ్న్యాదివ్యాపకతయా తత్ప్రతియోగికస్య జాత్యాదిస్వరూపస్య హేతుసమానాధికరణాభావస్య జాతిసామాన్యభావాద్యాత్మక ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదసమ్భవాపత్తిరతోఽభావా ఇత్యుక్తమ్- భావభిన్నా ఇతిచ ప్రదర్థః- యథాచ సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వఘటితాయాం వ్యాపకతాయాం నదోషస్తథాగ్రే ప్రపఞ్చయిష్యతే.

౧౦—సవ్యాప్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణాని యావన్తి తత్ప్రత్యేకవృత్తివృత్తి ప్రతియోగితాకాభావా ఇత్యర్థః- నచైకమాత్రవృత్తి సాధ్యకసద్ధేతావవ్యాప్తిస్తత్రయావత్త్వస్యానుపాదేయత్వాత్- యద్వా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణాయావన్తో ధర్మాః ప్రత్యేకం తత్సమానాధికరణవృత్తి ప్రతియోగితాకా ఇతి ప్రాహుః.

౧౧—యత్తు సాధ్యవదవృత్త్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకేత్యర్థ ఇతి తన్న- కేవలాన్వయిసాధ్యకసద్ధేతౌ తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తేః గగనస్వరూపాభావప్రతియోగిత్వస్య తాదృశత్వేఽపి వహ్న్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నస్యతస్య హేతుసమానాధికరణత్వాసమ్భవాదితి.

౧౨—అతివ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకేత్యతివ్యాపకతాయా అవచ్ఛేదోఽయేతిబహుప్రీహౌక ప్రత్యయః- తేన ప్రతియోగితయా సమవచ్ఛేదక వ్య సమాపేక్షోపధత్వేఽపి పుంవద్భావః- తద్ధితపూరణోపధస్యైవ పుంవద్భావనిషేధాదిత్యభియుక్తాః.

౧౩—సర్వత్రేతి- సద్ధేతావసద్ధేతౌ చేత్యర్థః- తథాచ యావత్త్వానుక్తావతివ్యాప్తిరేవ స్యాన్నావ్యాప్తిరితి భావః - సకలవ్య

ధిచారిణీత్యర్థ ఇత్యస్య కేవలత్తు సర్వత్రేతి – సకలసాధ్యాధికరణా
వచ్ఛేదేనేత్యర్థ ఇత్యప్యాహుః – వాచ్యత్వాద్యభావస్యేతి. ఘట
త్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్యేత్యర్థః – తథాత్వాత్ – వహ్ని
యోగిసమానాధికరణత్వాత్ – తథాచ ధూమవాన్ వహ్నేరి
త్యాదావతివ్యాప్తివారణార్థమేవ యావత్పదమితి భావః.

౧౪ – నను సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకయా
వదభావనివేశేనైవ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయ ఉక్తస్యాతి
[illegible]సఙ్గస్య వ్యుదాససమ్భవాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావానాం యావత్త్వో
పాదానం కిమర్థమిత్యత ఆహ – అత ఏవేతి నిరుక్తాభావే యా
వత్త్వోపాదానాదేవేత్యర్థః – అన్యథా ఘటత్వాద్యభావస్యసా
ధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాత్ ధూమ
మూర్తత్వోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య చ తాదృశప్రతి
యోగితాకస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిస
మానాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిః స్యాదేవేతి భావః.

౧౫ – యత్తు సాధ్యప్రతియోగికో యత్కిఞ్చిదభావో యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణ
స్తద్ధర్మవత్త్వమిత్యేవాస్తు లక్షణం కృతం యావద్గర్భనిరుక్త్యే
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన ధూమాభావస్యైవ తా
దృశస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణ
త్వాదతివ్యాప్తివ్యుదాసాదిత్యాశఙ్క్య అత ఏవేత్యాదికమవతా
రయన్తి – తత్తుచ్ఛమ్ – తాదృశశఙ్కాయాం ధూమవాన్ వ
హ్నేరిత్యాది ప్రసిద్ధస్థల ఏవ వహ్నిధూమోభయత్వాద్యవచ్ఛి
న్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిసమ్భవే ఘటత్వమూర్తత్వోభయ
వాన్ మూర్తత్వాదిత్యాద్యనుధావనస్య సన్దర్భవిరోధాపత్తేః.

౧౬ – యదపి యాదృశాభావస్య ప్రతియోగితాయా వ్యాప
కం సాధ్యతావచ్ఛేదకం తాదృశః కశ్చిదభావో యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నాధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణస్తద్ధర్మవ
త్త్వం వ్యాప్తిరిత్యుక్త్యైవ వాచ్యత్వాద్యభావమాదాయాతి

వ్యాప్తిత్వాపాదకాద్యావత్త్వఘటితలక్షణం గౌరవగ్రస్తమత ఉక్త మత ఏవ కేత్యాదీతి తదప్యసఙ్గతమ్ - ప్రతియోగితాయాస్త్వైవ ప్రత్యేకపర్యవసితత్వేన వహ్నిధూమోభయత్వాదేః తదాశ్రయ పకత్వాసమ్భవాత్ - వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యా దావవ్యాప్తిభయేన తాదృశనిరుక్తేః శక్తిత్వముప్యశక్యత్వాత్.

౧౭—ననుప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమిత్యత్ర ప్రతియోగ్య ధికరణత్వం సాధ్యనిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రా హ్యమిత్యుపయావత్త్వవిశేషణేత్యత ఆహ - అత ఏవేత్యా[illegible] వివదన్తి.

౧౮-నవ్యాస్తు ననుసాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛి న్నసాధ్యనిష్ఠయాదృశప్రతియోగితాకో యత్కిఞ్చిదభావః యదధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతియోగితాశ్రయసమానా ధికరణస్తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే యావత్త్వఘటితలక్షణా రమ్భో గౌరవగ్రస్తః ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ విరు ద్ధఘటత్వపటత్వోభయగగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ప్రమేయాభావమాదాయైవ లక్షణసమ్భవాత్ గగనాదేర్వృ త్తిమత్త్వలక్షణధర్మత్వాభావాత్ సామాన్యాభావీయాన్యప్ర తియోగిత్వం చ స్వరూపసమ్బన్ధేన ప్రత్యాశ్రయం విభిన్నమ తో విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయమాత్రస్యాభావమా దాయైవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతిప్రసఙ్గః - న చాన వచ్ఛిన్నాన్తర్భావే వైయర్థ్యం వహ్నిధూమోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నా భావమాదాయ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేర్వా రకత్వాత్ సాధ్యనిష్ఠపదమపి తదర్థమేవ - అన్యథా గగనాద్యవ చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవాచ్యత్వాభావమాదాయ వ్యభిచారిమా త్రేఽతివ్యాప్త్యాపత్తేరిత్యత ఆహ - అత ఏవేతి - ఇత్థఞ్చ ద్విత్వ విశిష్టమూర్తత్వాద్యభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మావ చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా తస్య ప్రతియోగిసామానాధికర ణ్యం నాతివ్యాప్తిం సమ్పాదయతీత్యాశయేన ద్విత్వాద్యవచ్ఛి న్నాభావపర్యన్తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభిధానమపి

సాధనసజ్ఞర్భకే. పరంతు ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకః కశ్చిదభావో యదధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణస్తత్త్వమేవావ్యభిచరితత్వం కుతో నోక్తమ్- ధూమత్వమూర్తత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావ్యక్తేస్తాదృశోభయాత్మకసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాదేవ తాదృశోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్త్యభావాదితివిభావనీయమితి ప్రాహుః.

౧౯ — కేచిత్తు సనుసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపటస్యవ్యర్థతయా సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావ ఏవ యావత్త్వవిశేషణము చితమిత్యత ఆహ- అత ఏవేతి- ఉక్తాభావే యావత్త్వోపాదానాదేవేత్యర్థ ఇతి ప్రాహుః.

౨౦- ధూమత్వమాత్రభిన్నత్వే సతి విశేషగుణవత్త్వం తద్వన్నవ్యాపకతాయాః ప్రతియోగివై యదధికరణ్య ఘటితకల్పే ధూమత్వమూర్తత్వోభయస్య వ్యాపకం తాదృశోభయవతి ఘటాదౌ ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన విశేషగుణత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాదత ఉక్తం మనోఽన్యత్వేతి సాధ్యస్యైవాభావమాదాయ నాతివ్యాప్తిః ఘనకరాంవస్త్వన్తరస్యేతి కైవ తికవ్యాయెనోక్తంమనోఽన్యత్వేసతీత్యపివదన్తి.

౨౧ అతథాత్వాది .స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదిత్యర్థః- మనస్యేవ వ్యభిచారాదితి భావః.

౨౨— ననుయత్సమానాధికరణయావన్తోఽభావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యస్యైవసమ్యక్త్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాదికం వ్యర్థమ్ అభావస్య స్వసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న స్వకీయయత్ప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యం తదన్యప్రతియోగితాయా ఏవ వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకతయా ధూమాద్యభావస్య పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్యాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయాః అతథాత్వేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యయోగాదత ఆహ- సాధనేత్యాది- గోత్వాదిత్యాదిపదేన గగనాదిసంగ్రహః- తథాచతద్ధర్మానుత్తానఘచ్ఛక

ఏవ స్యాదితి భావః - నన్వేవం యత్సమానాధికరణా యావన్త స్సాధ్యప్రతియోగికాభావాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యేవోచ్యతాం తావతైవ గోత్వాద్యభావమాదాయాసమ్భవస్య వ్యుదాసాదితి చేన్న - తత్రాదితి - తథా చోక్తవివక్షాయాం దణ్డత్వాద్యేకవ్యక్తికసాధ్యకసద్ధేతౌ లక్షణసమ్భవేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాజ్జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యప్రతియోగికానాం తత్తద్వ్యక్త్యభావానామన్తత్వాద్యభావానాంచ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదవ్యాప్తిరితి భావః - నచ సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగికా ఇత్యన్తస్య సమ్బన్ధిత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వపర్యన్తం వ్యర్థమితి వాచ్యమ్ - తత్ర సాధ్యవ్యక్తీనాం గగనాదీనాంచ ప్రమేయత్వాదిప్రకారేణ సాధ్యవ్యాపకతయా తదభావమాదాయాసమ్భవాపత్తేః - నచ సామానాధికరణ్యసాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వేన సాధ్యవ్యాపకత్వం నిరుచ్యతే ప్రతియోగికాభావ ఏవ వివక్షితామితి వాచ్యమ్ - తస్య లక్షణాన్తరత్వేఽప్యుక్తలక్షణస్యాదుష్టత్వాదితి భావః.

౨౩ — యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య హేత్వధికరణస్యాంశే నిష్ఠయోనేత్యాదివ - తదధికరణమిత్యస్య వ్యుత్పత్తిః - తేన తాదాత్మ్యేనాధికరణాప్రసిద్ధావపి నిత్యసమ్బన్ధేనాదేతౌ నావ్యాప్తిః - అతథాత్వేఽపీతి - ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వవిరహేఽపీత్యర్థః - యద్యపి ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమపేక్ష్యం స్వావిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన అగ్రే వక్ష్యమాణీయమ్ తథాచ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన హేత్వధికరణస్యోక్తాభావసమ్బన్ధేన ధూమస్యాధికరణే మహాకాలే వర్తమానస్య ప్రతియోగిత్వాద్యభావస్యాపి యావదన్తర్గతత్వాత్ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధ్యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిస్సమ్భవతి తథాపి స్వవిశిష్టహేత్వధికరణత్వాదేరుక్తావనుక్తౌచ ఉభయథాపి అయమాత్మా జ్ఞానాదిమత్త్వాదిత్యాదావ్యాప్తిః వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర తు స్వవిశిష్టత్వాద్యుక్తావేవ తథాత్వాశయేన ప్రసిద్ధోదాహర

ణంచేరిత్యుక్తమ్ - యత్తు మహాకాలస్యైవ ప్రతియోగ్యన్యత్వావద్య
భావవిశిష్టహేత్వధికరణత్వసమ్భవాత్ స్వవిశిష్టేత్యాద్యుక్తా
వపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః - మహాకాలస్య
హేతుతాఘటకసంయోగసమ్బన్ధేన ధూమాధికరణత్వాభావేఽ
పి హేతుసమ్బన్ధిత్వాసమ్భవాత్ - తాదాత్మ్యేన హేతోః సత్త్వే
ఽపి హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యో హేతుసమ్బన్ధీ తద్వృ
త్తియ్యావదభావానామేవ వివక్షితత్వాదితి చేన్న - తత్తుచ్ఛమ్ -
సంయోగమాత్రేణ ధూమహేతోః ప్రథమక్షణాలాదౌ వహ్నివ్యభి
చారిణ్యా పర్వతాదినిరూపితసంయోగేనైవ తస్య హేతుత్వా
త్తాదృశసంయోగేన చ ధూమస్యాధికరణే పర్వతాదౌ ప్రతి
యత్వాదిస్వరూపస్య ప్రతియోగ్యన్యత్వాద్యభావస్య వైశిష్ట్యప్ర
సిద్ధేరావశ్యకత్వాద్భిన్నకాలీనయోర్విషయతాసమ్బన్ధసా
మాన్యేనైవాధారాధేయభావవిరహాదితి దిక్.

అత్ర — నను పృథివీత్వవాన్ మహాకాలకాలాన్యతరత్వాదిత్యా
దావతివ్యాప్తిః సాధనసమానాధికరణస్య మహాకాలాన్యత్వా
ద్యభావస్యాపి హేత్వధికరణమహాకాలావచ్ఛేదేన కాలికసం
బన్ధేనైవ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ - ఆహ - ఏవమిత్యన
న్తరోక్తరీత్యా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదికమపీత్యర్థః - ఏక
సమ్బన్ధేన వ్యాపకత్వమన్యసమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసామానాధి
కరణ్యమిత్యేవం సమ్బన్ధభేదనిబన్ధనః ప్రోక్తాతివ్యాప్తిరూపో దో
షః సాధ్యవ్యాపకతాఘటకసమ్బన్ధేన సార్థం ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్యఘటకసమ్బన్ధస్యైక్యవివక్షయా నిరసనీయ ఇత్య
ర్థః - యత్సమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్యత్తదన్యప్రతియోగితాకః సా
ధ్యవన్నిష్ఠాభావీయ తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా సమా
నాధికరణావచ్ఛేదకాన్యప్రతియోగితాకో వా యో భావస్తస్య
తాదృశసమ్బన్ధేన ప్రతియోగినో యదధికరణం తద్వృత్తి
త్వం వివక్షితమితి ఫలితార్థః - పృథివీత్వాద్యభావప్రతియోగిత్వం
తు న కాలికసమ్బన్ధేన పృథివీత్వాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకం నిత్య

పృథివ్యాం వ్యభిచారాత్ కింతు సముదాయేనైవ తేనచ సమ్బ
న్ధేన పృథివీత్వాద్యభావస్య హేత్వధికరణమహాకాలావచ్ఛేదేన
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నోక్తాతివ్యాప్తిరితిభావః

౨౫ — యత్తు యేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకత్వం తేన సమ్బన్ధేన ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యోక్తావపి నిత్యజ్ఞానమీశ్వరసవిషయ
కత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః - సాధనసమానాధికరణస్యేచ్ఛాభి
న్నత్వాద్యభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతాఘటక విషయితాసం
బన్ధేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ -
నచ యేనయేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకత్వం తేనతేనసమ్బన్ధేనప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యవివక్షణాన్నోక్తదోషః - తథాసతి
యావత్పదార్థవృత్తేః విశేషణతాసామాన్యేనైవ సాధ్య
వన్నిరూపితవిశేషణతయాపి వాచ్యత్వాదేస్సాధ్యవ్యాపకత
యా ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ తాదృశసమ్బన్ధే
న హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహా
ద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాది వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివిరహాదితి-త
న్నద్ధమ్-విషయితాసమ్బన్ధేన వ్యాపకతాయా ఎవాసత్త్వాద్విష
యితాసమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాప్రసిద్ధ్యా స్వావచ్ఛి
న్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠత్వాదివ్యాపకతాయాస్తేన సమ్బన్ధే
నాసమ్భవాత్ -నచ తేనసమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛిన్నాసమ్బద్ధత్వమేవ
వ్యాపకతాయాం నివేశనీయమ్- స్వపదస్యాతిప్రసఙ్గభయేనైవ
తస్యానివేశనీయత్వాత్ - నచ తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాయాస్సా
ధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యానవ
చ్ఛేదకధర్మవత్త్వలక్షణమ్ వ్యాపకత్వం విషయితాసమ్బన్ధేన
సులభమ్ - సాధ్యవతి నిత్యజ్ఞానే వస్తుమాత్రస్య విషయితాస
మ్బన్ధేన సత్త్వేఽపి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాదేర్విషయితా
సమ్బన్ధేనాభావస్య తత్ర సత్త్వే బాధకాభావాదితి వాచ్యమ్ విష
యితాసమ్బన్ధస్య వృత్త్యనియామకతయా తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగిత్వాప్రసిద్ధేః.

౨౬ — యద్యపి మనస్త్వవదణుత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః-అణుత్వ

సమానాధికరణస్య మనస్త్వాద్యభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతా
ఘటకదిక్కృతవిశేషణతయా సర్వత్రైవ పరమాణౌ ప్రతియో
గిసమానాధికరణత్వాదితి తత్తుచ్ఛమ్ - నిత్యానామవ్యావర్త
కత్వాత్ - జన్యానామేవ మూర్తానాం దిగుపాధితయా పరమా
ణ్వాదికృతవిశేషణతయా కస్యాప్యసత్త్వాత్తేన సమ్బన్ధేన సా
ధ్యవ్యాపకత్వవిరహాత్ - అన్యథా వస్తుమాత్రస్యైవ కాలోపాధి
త్వసమ్భవాత్ తదపి జన్యమాత్రస్య స్యాత్ - అత ఏవ ప్రళ
యదశాయాం దిగ్దేశవిభాగో నాస్తీత్యాదిసిద్ధాన్తస్సఙ్గచ్ఛతే - అ
న్యథా పరమాణూనాం సత్త్వాత్తదానీమపి దిగ్విభాగప్రసఙ్గా
దితి దిక్.

అథ — యది చ స్పష్టో మహాకాలత్వాదిత్యాదావతివ్యా
ప్తిః - సాధనసమానాధికరణస్య మహాకాలాన్యత్వాద్యభావస్యా
పి సాధ్యవ్యాపకతాఘటకసమ్బన్ధేన మహాకాలే ప్రతియోగిస
మానాధికరణత్వాత్ - స చ స్పష్ట ఇత్యాకారకయత్కిఞ్చిద్బో
ధవ్యక్తేర్విషయతాసమ్బన్ధేనైవ స్పష్టత్వవ్యాపకత్వాత్ యా
వత్స్వర్గత్వస్య తదభావస్యైవ సాధ్యవ్యాపకతాఘటకవిషయతా
సమ్బన్ధేన హేత్వధికరణమహాకాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణ
త్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః నహి తాదృశబోధవ్యక్తేః కాలికసం
బన్ధేనాపి స్పష్టత్వవ్యాపకత్వమ్ భావివిషయకస్పష్టేషు వ్యభిచారా
దితి వాచ్యమ్ - విషయతాయా జ్ఞానసమానకాలీనతయా తద్బుద్ధి
వ్యక్త్యభావదశాయామేవ స్పష్టత్వవతి విషయతాసమ్బన్ధేన త
ద్బుద్ధివ్యక్త్యభావసత్త్వాత్ విషయతాసమ్బన్ధేనాయం స్పష్ట ఇ
త్యాకారకజన్యబుద్ధేస్సాధ్యవ్యాపకత్వాసమ్భవాత్ కిఞ్చ
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాసత్త్వేఽపి వ్యధికరణసమ్బ
న్ధావచ్ఛిన్న కాద్యత్వాద్యభావమాదాయైవ కేవలాన్వయి
స్థలే లక్షణసమన్వయాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది మూల
స్య తద్దూషకత్వానుపపత్తిః - నచ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయప్ర
తియోగితాయాస్సామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకధర్మవత్త్వ
రూపవ్యాపకతాయాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదా

యః సమ్బన్ధావారకస్య సామానాధికరణ్యే నైతస్యవ్యర్థతాయా

మేవ తస్మాలగ్రన్థస్య తాత్పర్యమితి వాచ్యమ్ - సామాన్యధర్మేణ

విశేషాభావమాదాయ వ్యాపకత్వస్యాప్రసిద్ధ్యా రాకారార్థమే

వ సామానాధికరణ్యదలస్య వ్యాపకతాయామవశ్యం నివేశనీ

యత్వాదిత్వాదికం విభావ్యతే తదా సంబన్ధైక్యవివక్షయేతి గ్రన్థ

స్య సాధ్యవ్యాపకత్వస్య తదవచ్ఛేదకప్రతియోగిత్వస్య ప్ర

తియోగిసామానాధికరణ్యఘటకీభూతప్రతియోగ్యధికరణత్వస్య

చైకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షయేత్యర్థః - తథాచ స్వప్రతి

యోగితావచ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక

ప్రతియోగితాకా యావన్తోఽభావాః స్వప్రతియోగితావ

చ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యర్థలాభాత్

యావదన్తర్గతస్య సమవాయాదిసమ్బన్ధేన నిత్యజ్ఞానత్వమన

స్త్వస్పన్దత్వాద్యభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతసమ

వాయాదిసమ్బన్ధేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగ్యసమానా

ధికరణత్వాత్ నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాత్ మనస్త్వవ

దణుత్వాత్ స్పన్దో మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ కుత్రాపి నాతివ్యా

ప్తిః - నచైవం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వ్యధికర

ణధర్మావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ తత్ర ఘటకతయా త

స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమ్బన్ధసత్త్వే మానాభావాదితి వా

చ్యమ్ - స్వరూపసమ్బన్ధేన ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వం నాస్తీ

త్యాదిప్రతీత్యనురోధేన తాదృశాభావస్యాపి ప్రతియోగితావ

చ్ఛేదకసమ్బన్ధస్వీకారాత్ - అన్యథా భూతలం సంయోగేన పట

త్వావచ్ఛిన్నఘటవదిత్యేవం నిర్ణయసత్త్వేఽపి భూతలే సం

యోగేన పటత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యయాపత్తేః - నచైవ

మపసిద్ధాన్తః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నోఽపి చేదభావః ప్రా

మాణికస్తదా సర్వైర్ధర్మైః సమ్బన్ధైస్తత్ప్రతియోగితా అవచ్ఛేద్య

స్తామితి గ్రన్థకృతైవ సామాన్యాభావే వక్ష్యమాణత్వాత్.

[illegible] — కేచిత్తు సమ్బన్ధైక్యవివక్షయేత్యస్య సాధ్యవత్త్వం

సాధ్యవ్యాపకత్వం ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యం ఘటకీభూతం ప్రతియోగ్యధికరణత్వం చైకేన సాధ్యతావచ్ఛే
దకసమ్బన్ధేన వివక్షణీయమిత్యర్థః- తథాచ సాధ్యతావచ్ఛే
దకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూత తాదృశ
సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకా యావన్తోఽభావాస్సాధ్య
తావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇత్యర్థః- లా
భాన్నతత్రాతివ్యాప్తిః- నచ ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షణం వ్యర్థమితివాచ్యమ్- తదను
క్తౌ వాచ్యత్వాదిభేద మాదాయైవ కేవలాన్వయ్యాదౌ లక్షణస
మ్భవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిమూలే తన్నిరాకరణస్యాస
ఙ్గతత్వాపత్తేః- నచైవమపి సర్వత్ర వాచ్యత్వాద్యభావస్యేత్యా
దిగ్రన్థవిరోధః వాచ్యత్వాదేస్సంయోగాది సంబన్ధేన ధూమా
ద్యవ్యాపకత్వాదితివాచ్యమ్- వాచ్యత్వాద్యభావస్యేత్యాదిప
దస్య సత్త్వాద్యత్రస్వరూపసంబన్ధేన సాధ్యతా తత్రవాచ్య
త్వాద్యభావమాదాయ సంయోగాదిసంబన్ధేన సాధ్యతాయా
న్తు ద్రవ్యాద్యభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయైవ తత్సఙ్గతేరి
త్యాహుః- తన్నద్ధమ్ - మనోఽన్యత్వాద్యభావస్యేత్యాద్యు
క్తగ్రన్థవిరోధాత్ - భూతత్వమూర్తత్వోభయస్య సమవా
యేన సాధ్యత్వే మనోఽన్యత్వస్య తత్సంబన్ధేన సాధ్యవ్యాప
కత్వాసమ్భవాత్ వృత్త్యనియామక సంబన్ధేనాధికరణత్వస్య
ప్రతియోగిత్వస్య చాప్రసిద్ధ్యా తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం
ధనీచైత్రత్వాదిత్యాదిసద్ధేతావవ్యాప్తేః తద్రూపాన్యద్రూపం
రూపవత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తేశ్చ సాధ్యతాఘటకసమవాయ
సంబన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకానాంవ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్న గుణత్వాద్యభావానాం సర్వేషామేవసత్త్వ
విశిష్టసత్త్వాధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వా
దితి.

30— యత్తు విశేషణతావిశేషేణ సాధ్యవ్యాపకత్వం
తేనైవ ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం చ సమ్బ

న్ధైక్యం వివక్షితమిత్యస్యార్థమాహుః - తదపి గవాద్యభావస్య స్వ
త్వాద్యభావస్యేత్యాది గ్రన్థస్యాలగ్నకతా ఽ ప్రత్యుక్తేతి వివితి.

౩౧ — నన్వేతావతాపి అయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదా
వవ్యాప్తిః ఘటత్వాదినా ఆత్మత్వాద్యభావస్య స్వవిశిష్టహే
తోర్విషయతయా అధికరణే ఘటాదౌ వ్యా॰. కథం ఘటకసము
వాయేన ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యాశ్రయత్వాదిత్యత ఆహ - యత్రా
న్తరేఽపీతి - యత్సమ్బన్ధేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదకత్వం ప్రతి హేత్వ
ధికరణతరేఽపీత్యర్థః - సమ్బన్ధభేదనిబన్ధనో దోషః ఏకసమ్
బన్ధేన హేత్వధికరణత్వే స్వవిశిష్టహేత్వధికరణస్యైతాన్యస
మ్బన్ధేన హేత్వధికరణత్వనిబన్ధనోఽవ్యాప్తిరూపో దోషః ఇ
త్యర్థః - సమ్బన్ధైక్యవివక్షయేతి హేతుసమానాధికరణా ఇత్యత్ర
హేత్వధికరణం యేన సమ్బన్ధేన స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛే
దకత్వం తత్ర హేత్వధికరణత్వం తేనైవ సమ్బన్ధేనేతి వివక్షయే
త్యర్థః - తేనాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః -
యత్వా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తిః ధూమసామా
న్యాభావస్యాపి హేత్వధికరణే అయోగోలకావచ్ఛేదేన స్వప్ర
తియోగిత్వస్య కాలికసమ్బన్ధేనాశ్రయీభూత వహ్న్యాదేః స
మానాధికరణత్వాదత ఆహ దశాన్తరేఽపీతి - ప్రతియోగిసమా
నాధికరణ్యమిత్యత్ర ప్రతియోగితాశ్రయదశేఽపీత్యర్థః - సం
బన్ధభేదనిబన్ధనో దోషః ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకత్వసైకసమ్బ
న్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాశ్రయ ప్రతియోగితాకాభావస్య
స్వసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితాశ్రయీభూతవహ్న్యాదిసామా
ధికరణ్యనిబన్ధనో దోషః సమ్బన్ధైక్యవివక్షయా యేన సమ్బ
న్ధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగిత్వస్య ప్రతియోగిసా
మానాధికరణ్యమిత్యత్రాపి తేన సమ్బన్ధేన ప్రతియోగితాశ్రయ
త్వవివక్షయేత్యర్థః - ఇత్థంచ దశాన్తరపదమపి సాధుసఙ్గచ్ఛ
త ఇతి సువ్యాః.

౩౨ — నన్వత్ర సమ్బన్ధైక్యవివక్షాయాం రూపసామాన్యాభా

రూపాదిసామానాధ్యాపేసాధ్యప్పృథివీత్వాదికం సద్ధేతురేవ - ప్ర
థమేపరిమాణాద్యుత్పత్తి కాలేచావయవినిత్యత్వాత్ - నచ

ఏవం పృథివీత్వాజ్జన్యపృథివీత్వవ్యాప్యత్వాదివిరుద్ధహేతావ
వ్యాప్తిః - సాధనసమానాధికరణస్య పృథివ్యన్యత్వాదే
ర్జలాదావపి హేత్వధికరణపృథివ్యవచ్ఛేదేన జన్యపృథివ్యవచ్ఛే
దేనవాఽవచ్ఛేదకత్వరూపవిశేషణతయా ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వా
త్ మూర్తమాత్రస్యైవ దిగుపాధితోప్యవగమాత్ - నచైతన్మా
త్మకత్వేఽనియామకత్వాత్కారక యత్కించిత్ప్రమాపక్రైర్విష
యతా సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతయా యత్పదస్యార్థ ఇతస్య
తదభావస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్యపరమాన్నాతివ్యాప్తిః తాదృశబుద్ధివ్యక్త్యవచ్ఛిన్నకాలీనఘ
టాదౌ కేనాపి సంబంధేనాసత్త్వాదితివాచ్యమ్ - విషయితాయా
జ్ఞానసమానకాలీనతయా తాదృశబుద్ధ్యభావవతాయామేవ
రూపవత్త్వాన్యగగనాదౌ విషయితాసంబంధేన తద్బుద్ధ్యభావప్ర
తియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాత్ తాదృశజ్ఞానవ్యక్త్యభావ
స్యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వాభావాత్వి
వచ్ఛిన్నానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠత్వాదిఘటకతయా త
దృశబుద్ధివ్యక్త్యసత్త్వేఽపి ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితవ్యా
పకత్వస్య తద్బుద్ధివ్యక్త్యసత్త్వసూక్ష్మస్థలేఽతివ్యాప్తేరా
వశ్యకత్వాత్ పక్షధర్మం నిరాకురుతే - రూపసామాన్యకత్వా
దినా- పృథివీత్వాదికమితి - నిత్యపృథివ్యాదిరుపాధిత్వేనాసా
ధారణాదిపదమ్ - తేన జన్యపృథివీత్వాద్యవ్యాప్తిసంగ్రహః - సద్ధే
తుత్వప్రతికూలం విరోధం నిరస్యతి - ప్రళయ ఇతి - మహాప్రళయ
ఇత్యర్థః - ఖండప్రళయే తు పార్థివపరమాణౌ రూపవత్త్వే
అన్యథా ఉత్తరసర్గే పార్థివద్వ్యణుకస్య రూపోత్పత్త్యర్థం ప
రమాణౌ పాకాన్తరకల్పనాపత్తేరితి ప్రాఞ్చః - ప్రళయ ఇత్యస్య
పాకేన రూపాదేః ప్రళయదశాయామిత్యర్థః - తేన మహాప్ర
ళయానభ్యుపగమేఽపి న క్షతిః - ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేద్యప్రాక్కాల
నిరుక్తప్రళయస్యాసమ్భవేఽపి అవయవినస్యపి పాకదశా

ప్రతియోగివద్ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యంతాభావవిరోధిత్వం
మానాభావాత్ - అతఏవాన్తరాళే రక్తం రూపం నాస్తీతి

యాం తత్ప్రతీత్యాత్ సంగచ్ఛన్స్యాన ఇత్యపరే - నను విరోధప్ర
హేఽపి ఘటాద్యవచ్ఛేదేన వ్యభిచారిత్వాత్ కుతస్తద్ధేతుత్వ
మతఆహ - ఉత్పత్తీతి - యద్యపి పాకేన శ్యామాదిరూపనాశ
కాలేఽప్యవయవినిరూపసామాన్యాభావసత్త్వమ్ - తథాపి
పీలుపాకవాదిమతే తదసమ్భవాత్ అపచ్యమానావయవ్యను
రోధాచ్చ ఉత్పత్తికాలతాన్యనుసరణమ్ - తత్సత్త్వాదితిరూ
పాదిసామాన్యాభావసత్త్వాదిత్యర్థః.

33—ప్రతియోగివదితి - ప్రయోగిన ఇవేత్యర్థః - విరోధి
త్వమ్ ఏకదా ఏకదేశావృత్తిత్వమ్ - మానాభావాదితి ప్రతియోగ్యవ
చ్ఛేదేన పరమాణ్వాదౌ రూపాదిసామాన్యాభావసత్త్వే యోగ్యస
న్నికర్షాభావాత్ప్రత్యక్షాసమ్భవేఽప్యనుమానాదికమేవ మాన
మస్తీత్యాశయః - యత్తు ఘటాద్యుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన రూ
పసామాన్యాభావస్య ప్రత్యక్షమేవ సమ్భవతి తదానీం చక్షు
స్సంయుక్తవిశేషణతాయాస్తత్రాసత్త్వేఽపి ద్రవ్యసమవేత
వృత్త్యభావప్రత్యక్షహేతోశ్చక్షుస్సంయుక్తసమవేతవిశేష
ణతాయాస్సత్త్వేన సన్నికర్షసమ్భవాదితి తత్తుచ్ఛమ్ - చక్షు
స్సంయుక్తసమవేతద్వ్యణుకవిశేషణతయా రూపాద్యభావచా
క్షుషాపత్త్యా చక్షుస్సంయుక్తయోగ్యసమవేతవిశేషణతాయా
ఏవాభావగ్రాహకత్వేన ద్రవ్యాన్యద్రవ్యసమవేతవృత్త్యభావ
చాక్షుషత్వస్యైవ తజ్జన్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ - అన్యథా త్రస
రేణువృత్త్యభావచాక్షుషే వ్యభిచారాపత్తేః - వస్తుతస్స్వో
త్పత్తేః పూర్వం చక్షుస్సంయుక్తసమవేతస్య ఘటాదేరసత్త్వా
త్తద్విశేషణతాయా అపి తదానీమసత్త్వాదుక్తక్రమేణ హే
తుతైవ నాస్తీతి ధ్యేయమ్ - అతఏవేతి - ధ్వంసప్రాగభావయో
రత్యన్తాభావవిరోధిత్వే మానాభావాదేవేత్యర్థః - రక్తంధ్వంస
ప్రాగభావయోస్సత్త్వమావేదయితుమన్తరాపదమ్ - రక్తం రూ
పమితి - న చ గుణే శుక్లాదయః పుంసీత్యనుశాసనాద్రక్తో రూపమి

ప్రత్యయః-నచైవరక్తిమధ్వంసాద్యవగాహీ-పూర్వాపరరక్తి
మధ్వంసప్రాగభావవతిరక్తే ఉపితథాప్రత్యయప్రసఙ్గాత్ -

త్యేవప్రయోగోయుక్త ఇతినాచ్యమ్- పక్షాన్తరావిశేషణస్యై
వశుక్లాదిశబ్దస్యపుంస్త్వానుశాసనాత్-అతఏవశుక్లంరూపమితి
ప్రయోగస్యసమానాధికృత్యైవపత్యత ఇతిధ్యేయమ్-ఏషర
క్తంరూపంనాస్తీతి ప్రత్యయః- పూర్వేత్యాది- పూర్వ
రక్తస్యధ్వంసవతి ఉత్తరరక్తస్య ప్రాగభావవతి ఇదానీంరక్త
మిత్యర్థః- నచరక్తతాదశాయాం వర్తమానస్యాపి రక్తాన్తర
ధ్వంసాదేస్తదానీం రక్తత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ వి
రహాన్న తాదృశప్రత్యయఃతస్యావ్యావృత్తత్వాదితివాచ్య
మ్ - ధ్వంసాదిప్రతియోగిత్వస్య ధర్మానవచ్ఛేద్యత్వాత్ - త
దనన్తధ్వంసప్రాగభావాదిషురక్తత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకత్వకల్పనాపేక్ష్య రక్తత్వావచ్ఛిన్నాత్యన్తాభావ సంబ
న్ధస్యైవ అన్తరాళ్యమాదిషు కల్పనాయాలఘుత్వాచ్చ- నచ
యావన్తిరక్తరూపాణితత్తద్వ్యక్తిత్వేతరధర్మానవచ్ఛిన్నతత్త
ద్వ్యక్తినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావైరేవ రక్తంరూపంనాస్తీతి
ప్రత్యయఃక్రియతే ప్రకృతేచ విద్యమానరూపప్రతియోగిక
స్య తాదృశాభావస్యాసత్త్వాన్న తథాప్రతీతిరితివాచ్యమ్- త
థాసత్యన్తరాళ్యమేరక్తంరూపంనాస్తీత్యాకారకసర్వదయే
పితత్రరక్తంరూపమస్తీతిప్రత్యయాపత్తేః విరోధినస్సామా
న్యాభావస్యానిశ్చయాత్ విశేషాభావకూటనిశ్చయస్యాప్రతిబన్ధ
కత్వాత్ - అన్యథాసామాన్యాభావఎవనసిధ్యేదితిభావః - ప్రా
క్స్వస్తుప్రతియోగితానవ్యస్థేనరక్తరూపత్వమాత్రావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాక స్వంసర్గాభావవిశేష్యకః ప్రత్యయోరక్తరూప
త్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకబుద్ధ్యవిరోధితిరక్తరూపత్వంప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకమేవ నేతిశ్యామతాదశాయాం రక్తరూప
త్వావచ్ఛిన్నాభావఎవరక్తంరూపంనాస్తీతిప్రతీతేర్నవిషయః
కిమనురోధేన రక్తరూపధ్వంసాదిమతితదత్యన్తాభావనిర్ధారిత్యా
హుః- అన్తరాళ్యమనుసమవాయేన రక్తంరూపంనాస్తీతిప్ర

తత్సామానాధికరణ్యం చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదక
వృత్తేః ప్రాగభావాత్యన్తాభావయోర్భేదేనైవ ధ్వంసాత్యన్తాభావయోర్విరో
ధః - అన్యథా సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకధ్వంసాద్య
ప్రసిద్ధ్యా సత్ప్రతీతేర్భ్రమత్వాపత్తిరితి తు పరమార్థః.

౩౮ — తత్సామానాధికరణ్యం చేతి- ప్రతియోగిసామానా
ధికరణ్యం చేత్యర్థః - స్వవిశిష్టేతి - స్వపదం లక్షణఘటకతత్త
దభావవ్యక్తిపరమ్ - తథా చ తత్తదభావాశ్రయీభూతం యద్ధే
తుతాఘటకసమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధిక
రణం తదవచ్ఛేదేన తత్తదభావే స్వస్వప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యం గ్రాహ్యమిత్యర్థః- తేన హేతుసమానాధికరణస్య ఘటత్వా
దినా వహ్న్యభావస్య కాలికాదిసమ్బన్ధేన ధూమావచ్ఛిన్నాధిక
రణస్థానే వ్యాపకతాఘటకసంయోగాదిసంబన్ధేన ప్రతియో
గిసామానాధికరణ్యాభావేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ
నావ్యాప్తిః- న వా ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా
ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య హేత్వధికరణగుణాద్యవచ్ఛేదేన ప్రతి
యోగ్యసమానాధికరణత్వేఽపి క్షతిః - గుణాదీనాం విశిష్టసత్తానధిక
రణత్వాత్ - యద్యపి వ్యాప్యవృత్తేరవచ్ఛేదకవత్త్వే మానాభా
వాద్వ్యాప్యవృత్త్యభావనిష్ఠం యత్ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం
తదవచ్ఛేదకత్వం న హేత్వధికరణస్యేత్యసమ్భవః - కథితాతి
వ్యాప్తితాదవస్థ్యం చ - న చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణతావ్యాపక
ప్రతియోగ్యధికరణతావత్త్వం వివక్షితమ్ - స్వవిశిష్ట
త్వస్య వ్యర్థతాపత్తేః - ప్రతియోగ్యధికరణీభూత స్వవిశిష్ట
యావద్ధేత్వధికరణవృత్తిత్వస్యోక్తౌ చ ద్రవ్యం ఘటత్వాది
త్యాదావవ్యాప్తిః - యావద్ధేత్వధికరణాప్రసిద్ధేః - తథాపి యా
వన్తో హేతుమద్వృత్తిధర్మాః హేత్వధికరణత్వాసినా యావ
న్తి తత్ప్రత్యేకాశ్రయీభూత ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వస్య
వివక్షితత్వాదదోషః - ఏకమాత్రవృత్తిహేతోరపి తత్తద్గుణ
వృత్తిత్వాదివిశిష్టస్య బహుతరాధికరణకత్వస్య సత్త్వాదితి ధ్యే
యమ్ - న చ నిరుక్తప్రతియోగ్యధికరణీభూత స్వవిశిష్టయావద్ధేత్వ

బోధ్యం- తేన గగనాత్యన్తాభావస్య ద్రవ్యత్వప్రతియోగితావృత్తిత్వాదినా
గగనాదేరభావస్య గగనాద్యనధికరణధర్మావచ్ఛేదేన తద్వతి కాలే
మహాకాలేనావృత్తావపి యదా గోత్వం తదా గౌః ఇత్యత్ర కాల
ధికరణకత్వమాత్రం సమ్యక్ - స్వవిశిష్టాన్యస్య హేతుసమానా
ధికరణ ఇత్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేరితి భావః.

అథ — ప్రాగుక్తమపి స్వవిశిష్టపదం హేత్వధికరణావచ్ఛే
దేశ్యస్య ప్రవేశ ఏవార్థవత్ప్రతీత్యతః పశ్చాదుక్తస్యాపి తస్య
ప్రథమం ప్రయోజనమాహ- తేనేతి- గోత్వాదినా గవాద్యభావ
స్య తద్వతి కాలే వృత్తావపి యదా గోత్వం తదా గౌరిత్యాదౌ సా
ధ్య ప్రసఙ్గ ఇతి యోజనా - ఇదమేవ లక్షణమ్ - తత్ర యదా గో
త్వం కాలస్య గోత్వాద్యభావస్యాపి కాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణ
త్వాత్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతి ప్రసఙ్గో దుష్ట
స్య:- గవాద్యభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే దైశికసమ్బన్ధేనాపి
వృత్తిత్వముపపాదయితుమాహ- గవాద్యనధికరణేతి- ఇదానీం
ఏతద్వర గౌర్నాస్తీతి ప్రతీత్యా దోషస్యాపి కాలే కాలికసమ్బ
న్ధేన గవాద్యభావస్య గవాద్యనధికరణదేశావచ్ఛే దేన
వృత్తౌ న విరోధః- న చైతత్ప్రతీత్యా యత్ర చ తత్ర ఏవ తత్కాలా
వచ్ఛేదేన గవాత్యన్తాభావో విషయ ఇతి వాచ్యం- దేశవృత్తౌ
కాలస్యైవ కాలే వృత్తౌ దేశస్యావచ్ఛేదకత్వానుభవాత్ -
ఏకదేశస్య కర్తుమశక్యత్వాత్ - ఇదానీం గగనే గౌర్నాస్తీతి ప్రతీ
తేర్గవాద్యభావస్యైతత్కాలావచ్ఛేదేన గగనవృత్తిత్వావగా
హితాయాం ప్రమాత్వాపత్తేశ్చ - గవాద్యభావస్య గగనాదౌ
సార్వదికత్వేన వ్యాప్యవృత్తితయా కాలావచ్ఛిన్నత్వాసమ్భ
వాదితి భావః- తద్వతీతి- గవాదిమతీత్యర్థః - కాలే ఇదానీన్తనకాలే-న
ను చరమధ్వంసప్రాక్కస్య ప్రతియోగిత్వాభావాభావస్యాపి
పదస్త్రగ్గతత్వాత్తస్య చ నష్టకాలే ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిరత ఆహ- మహాకాలేతి- తథా చ తస్యా
పి మహాకాలే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం తస్య కాలికసమ్బ
న్ధేన గగనాధారత్వాదితి భావః- ననుగోత్వాదినా ప్రతియో

త్వంతత్ప్రజన్యద్రవ్యం ప్రళయావృత్తిర్వ్యాప్యాదౌ నాతిప్రస
క్తిః- హేతుమతిప్రళయే తత్సామానాధికరణ్యాభావాత్ - స్వ
కాలికసమ్బన్ధేన సత్త్వప్రమాణాభావాత్ యదాగోత్వం తదా
గోరితి సద్ధేతురేవేతి యదబ్రూయాత్తదాహ - యత్రికాలత్వ
మితి - ఉక్తవివక్షానాదరేఘటాదిసాధారణరూపేణాపిగోసా
ధ్యతాయామతివ్యాప్తిరిత్యాశయేన సాధ్యాన్తరమాహ- జన్య
ద్రవ్యమితి-ద్రవ్యత్వేన సాధ్యతాయాం కాలత్వం సద్ధేతురేవ
ప్రళయేఽపి కాలికసమ్బన్ధేన పరమాణ్వాదేః సత్త్వాత్ కార్య
ద్రవ్యానధికరణీభూతత్వే సతి ద్రవ్యత్వేనైవ ధర్మిగ్రాహకప్ర
మాణేన తత్సిద్ధేః అతో వ్యభిచారిత్వసమ్పత్తయే జన్యపదమ్-నను
మహాప్రళయానఙ్గీకారే ప్రాగుక్తహేతుద్వయమేవలక్ష్యం ఖణ్డ
ప్రళయే బ్రహ్మాణ్డాన్తరే జన్యద్రవ్యసత్త్వాదతస్సాధ్యాన్తరమాహ.
ప్రళయావృత్తిర్వేతి- ఖణ్డప్రళయావృత్తిర్వేత్యర్థః.

౩౬— యద్యపి ప్రతియోగినో యదధికరణం తద్వృత్తిత్వస్య
దైశికవిశేషణతాసమ్బన్ధేన వివక్షాయామపి యదాగోత్వం తదా
గోరిత్యాదావతివ్యాప్తివారణం సమ్భవతి ప్రళయావృత్తిత్వా
ద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య స్వప్రతియోగ్యధికరణే మహాకాలాదౌ దైశి
కసమ్బన్ధేన వృత్తిత్వవిరహాత్ నచ ద్రవ్యం మహాకాలత్వాదిత్యత్ర
చావ్యాప్తిః కాలికసమ్బన్ధేన మహాకాలనిష్ఠస్య ద్రవ్యత్వాద్య
భావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే దైశికవిశేషణతయా వృత్త్యభావా
దితివాచ్యమ్- హేతుసమానాధికరణత్వస్యతాదృశవిశేషణత
యానివేశనీయత్వాత్ - తథాపి రూపభిన్నం గుణత్వాదిత్యా
దావసాధనసమానాధికరణస్య రూపాన్యత్వవదభావస్య రూపభి
న్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాద్యభావస్య చ రూపత్వా
దిస్వరూపతయా తస్య దైశికవిశేషణతాసమ్బన్ధేన వృత్తిత్వవిర
హేణయావదవస్తుగతత్వాత్ ఘటత్వాదినా రూపభిన్నత్వా
వచ్ఛిన్నాభావస్య చ సర్వస్యైవతాదృశాభావస్య మహాకాలాదౌ స్వప్ర
తియోగిసమానాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిరతస్స్వవిశిష్టహేత్వధి
కరణత్వాది వివక్షానుసరణమితివదన్తి - వస్తుతో దైశికవిశేషణ

విశిష్టాభావిశేషణాత్ కపిసంయోగాభావవాన్ ప్రమేయత్వా
దిత్యాదౌ సంయోగాత్యన్తాభావస్య సకలహేత్వధికరణా
ఘటితస్య లక్షణాన్తరత్వాదేకేనాపరస్యాన్యథాకర్తుమశ
క్యత్వాదుక్తలక్షణేనవైయర్థ్యమితి పరమార్థః.

౩౭ — యత్తు హేత్వధికరణేవిశేషణతయావర్తమానానాం
నిరుక్తయావదభావానాం ప్రతియోగివృత్తిత్వమేవవిశేషణతా
సమ్బన్ధేనవక్తుముచితం ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వప్రవేశే గౌ
రవాత్ సర్వత్రవ్యభిచారిస్థలాన్యత్వాభావస్య ప్రతియోగ్యవృ
త్తిత్వేనాతివ్యాప్త్యభావాదితి తత్తుచ్ఛమ్. స్వవృత్తిత్వవిశిష్టానాం
కేవలాన్వయిధర్మాణామత్యన్తాభావస్య యావదన్తర్గతస్య
ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేనాసమ్భవాపత్తేః. నహి వాచ్యత్వాది
వృత్తిత్వవిశిష్టానాం వాచ్యత్వాదీనామభావో వాచ్యత్వాదిరూప
ప్రతియోగివృత్తిరితి దిక్.

౩౮ — ప్రాఞ్చాం మతే సంయోగసామాన్యాభావసాధ్యకం
ప్రమేయత్వం ద్రవ్యఏవవ్యభిచారీత్య కపిపదమ్. ప్రతియో
గివైయధికరణ్యఘటితమేవ సాధ్యవ్యాపకత్వమత్ర నివేశితం యా
థాసన్నివేశే వైయర్థ్యవిరహాదతస్తదవచ్ఛేదకత్వం సంయోగా
భావనిష్ఠప్రతియోగిత్వే వ్యక్తమేవేత్యాశయేన సంయోగాత్య
న్తాభావస్యాభిధానమ్. తదఘటితసాధ్యవ్యాపకతాయాః ప్ర
వేశే తు* గగనత్వాదివిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య గగనత్వవాచ్య
త్వోభయాభావాదేర్వా యావదన్తర్గతత్వాత్తస్య చ,, హేత్వధి
కరణీభూతగగనావచ్ఛేదేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాద
వ్యాప్తిరతస్స్వవిశిష్టపదమ్. ఏతదభిప్రాయేణైవ సంయోగాత్య
న్తాభావేత్యత్రాది పదముపాత్తమ్ - వస్తుతస్త్వత్ర
ద్రవ్యత్వాద్గుణత్వవాన్ రూపత్వాదిత్యాదౌ కాలే జన్యరూపే
చ హేతుసమానాధికరణస్య సత్తాభావస్య గుణత్వసామాన్యా
భావస్య చ కేనాపి సమ్బన్ధేనాత్రగగనాదౌ నిత్యరూపే చావృత్తే

* గగనత్వవిశిష్టగగనాద్యభావస్యాభావోऽపి యావదన్తర్గ
తత్వాత్తస్యైవ,, పా.

వృత్తిత్వేఽపి నావ్యాప్తిః - జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాద్యభావస్యాభావస్తు జలత్వాద్యభావో న తు ధూమాద్యభావః - జలాదావపి తదభావప్రత్యయప్రసఙ్గాత్ ॥

తే. హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తస్యైవ యావదన్తర్గతస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహాద్వ్యాప్తిస్స్యాద్యదపి చ స్వవిశిష్టప్రవంసస్యాదితి దిక్.

౩౯—నను ధూమాద్యభావనిష్ఠో జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్య గోత్వాద్యభావస్యాభావో ధూమాద్యభావ ఏవ అభావప్రతియోగికస్యాభావాధికరణకస్యాభావస్యాధికరణస్వరూపత్వాత్ తథా చ ధూమాదౌ సాధ్యే వహ్న్యాదిహేతావతివ్యాప్తిః ధూమాద్యభావస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన గోత్వాద్యభావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదత ఆహ - జలాదివృత్తీతి - న చ తాదృశాభావస్య ధూమాభావస్వరూపత్వేఽపి జలాదేస్తాదృశాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం కిన్తు ధూమాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వమేవేతి న ప్రత్యయాతిప్రసఙ్గ ఇతి వాచ్యమ్ - ఏవం సత్యభావస్యైవ ప్రాయేణాభావప్రసఙ్గాత్ ఉక్తరీత్యైవాతిప్రసఙ్గస్య వారణసమ్భవాదితి భావః.

౪౦—నను తథాపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః సమనియతాభావానామైక్యాత్ - ధూమాభావస్య* వహ్నిధూమోభయాభావాదభిన్నస్యాయోగోళకాన్యత్వాభావాదభిన్నాయోగోళకభేదత్వాదినా భేదసామానాధికరణ్యాభావాదభిన్నస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనైవ వహ్న్యాదిభేదాభావాత్మకప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదితి చేదత్రాహుః - యావత్స్వదస్యఫలతః ప్రతియోగితావిశేషణత్వేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతయత్కిఞ్చిత్ప్రతియోగితాకాభావత్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తత్ప్రతియోగితాకప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యం వివక్షితమ్. తథా చ ధూమాదిసామాన్యాభావస్య ధూమాదినిష్ఠతాదృశప్రతియోగితాకస్య ధూమాదినిష్ఠతాదృశప్రతియోగితాకత్వే

---

* ధూమత్వేన ప్రతియోగ్యభావాదతిప్రసక్తాన్తరమ్.

ణధూమాదివా హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యవిర
హాన్నాతివ్యాప్తిః - నచైవం యత్సామానాధికరణ ఇత్యస్య వైయ
ర్థ్యమితి వాచ్యమ్ - అత్యత్వసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగి
తాయా అపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తత్ప్రతియో
గితాక సాధ్యత్వత్వసామాన్యాభావస్య తాదృశ ప్రతియోగితా
శ్రయసామానాధికరణ్యవిరహాదయమాత్రాజ్ఞానాదితాదృశా
వవ్యాప్తివారకత్వాత్ - జలాదివృత్తిత్వవిశిష్టత్వాది గ్రన్థస్తు
వస్తుగతిమనురుధ్యైవోక్తః - తేన తాదృశాభావస్య ధూమాభావ
రూపత్వేఽపి తస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదకీభూతధూమనిష్ఠప్రతియోగితావ్యక్త్యాశ్రయసామానా
ధికరణ్యవిరహాదేవాతివ్యాప్త్యభావేఽపి నాసఙ్గతిః - నచ ధూమ
త్వేన ధూమాభావస్య ధూమనిష్ఠం యత్ప్రతియోగిత్వం తదేవ
ధూమత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్య ప్రమేయసామాన్య
నిష్ఠం ప్రతియోగిత్వం లాఘవాన్నతు తద్భిన్నం ప్రతియోగిత్వా
న్తరం గౌరవాదిత్యుక్తవివక్షయా వ్యాప్తికార ఇతి వాచ్యమ్-
స్వరూపసమ్బన్ధాత్మికాయాః ప్రతియోగితాయాః సామాన్యా
భావస్థలే ప్రతియోగిభేదేనైవ భిన్నత్వాదితి సామ్ప్రదాయికాః-

౪౧— వస్తుతస్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదికాయాస్స్వసమాన
వృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాయా యాదృశప్రతియోగితాయా నిరూ
పకోఽభావస్స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతి
యోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యమేవ వక్తవ్యమ్-తథా చ ధూ
మాదిసామాన్యాభావస్య ధూమత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యా
భావాతిరేకేఽపి తదీయం ప్రమేయసామాన్యనిష్ఠం ప్రతియోగి
త్వం స్వసమానవృత్తినా ధూమత్వాదిధర్మేణావచ్ఛిన్నమితి న
తాదృశప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యముపాదాయా
తిప్రసఙ్గ ఇత్యుక్తమనుసర్తవ్యమ్-

౪౨.— యత్తు ప్రమేయత్వాభావైక్యమతే ధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తివారణార్థం యేన యేన సమ్బ
న్ధేన సాధ్యవ్యాపకతా తేన తేన సమ్బన్ధేన ప్రతియోగ్యత్ర

యత్సమానాధికరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావదభా

తియోగిసామానాధికరణ్యం వివక్షితమ్- తథా చ వ్యభిచారిమాత్ర ఏవ యత్రాధికరణే వ్యభిచారస్తదన్యత్వస్య స్వాత్మకస్వరూపసమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకత్వాత్ తదభావస్య హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశాన్యత్వరూపస్వరూపసమ్బన్ధేన స్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిః- అత ఏవ విషయతాసమ్బన్ధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వేఽపి * నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిషయకత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః- నిత్యజ్ఞానత్వాద్యభావస్య వ్యాపకతాఘటకీభూతేన సమవాయసమ్బన్ధేనైవ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదితి తత్తుచ్ఛమ్- ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ ఘటత్వాదినాయఃపిణ్డాన్యత్వాభావస్య రూపతయా తస్య చ వ్యాపకతాఘటకేనాయఃపిణ్డాన్యత్వనిరూపితస్వరూపసమ్బన్ధేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహాదేవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తివిరహాత్ యావన్త ఇత్యస్య స్వవిశిష్టత్వస్య యత్సమానాధికరణా ఇత్యస్య చ వ్యర్థతాపత్తేరితి దిక్.

౭౩ — నను వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేఽపి సర్వత్రసద్ధతా గగనత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావం గగనవాచ్యత్వోభయాభావం వాదాయ ప్రోక్తలక్షణసమ్భవాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిమూలావతారానుపపత్తిః- న చ వైశిష్ట్యవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాన్నైవమితి వాచ్యమ్- వ్యభిచారావారకత్వేన తాదృశవిశేషణస్య వ్యర్థత్వాత్ అన్యథా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావకాలీనత్వేన హేతుం విశిష్యైవ గ్రన్థావతరణం కుతో న సమర్థయేదతో లక్షణాన్తరమాహ- యత్సమానాధికరణానామితి- వహ్నిమాన్ ధూమాత్సత్తా

* ఐశ్వరజ్ఞానమైశ్వరసవిషయత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః- ఇతి పా.

తానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం తత్త్వం వా- జ్ఞేయత్వత్వాదినా వాచ్యత్వాదీనామభావస్యప్రత్యక్షిసులభః- శేషం దర్శితదిశావసేయమిత్యత ఆహ- ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చ ధర్మ ఇతి.

పాక్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః * సాధ్యవ్యాపక ప్రతియోగితానాం జలత్వవిశిష్ట ద్రవ్యత్వాభావగుణత్వవిశిష్టసత్తాద్యభావానాం స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత జలత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యాభావాదత ఉక్తమ్ రూపావచ్ఛిన్నేతి- తథా చ జలత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వాదేస్సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాద దోషః-*యత్తు సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగికస్య ఘటత్వేన వహ్న్యద్యభావస్య యః ద్ధేత్వధికరణే ఘటత్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాభావ వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నేతి- తదత్యన్త మసత్ ఘటత్వేన వహ్న్యభావస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావత్వయోః కస్యాపి యావద్ధేతుమతి స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సమానాధికరణత్వాత్ - సమవాయిత్వస్య వాచ్యత్వవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్తదవచ్ఛిన్న వాచ్యత్వాభావస్య మూలోక్తస్యైతల్లక్షణా ఘ[illegible]కత్వాభావా- జ్ఞేయత్వత్వాదినేతి.

౨౨— శేషమిత్యాది- యేన సమ్బన్ధేన హేతుస్తేన సమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేత్వధికరణవృత్తిత్వ మభావే గ్రాహ్యమ్- తేనాయమాత్మా జ్ఞానాద్ ఘటాన్యత్వేన ఘటాత్మ సంయోగాద్వేత్యాదావాత్మత్వసామాన్యాభావస్య తథాత్వేఽపి* నావ్యాప్తిః- ఏవం యేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకతాతత్సమ్బ

* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకానామ్- ఇతి పా.

* సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య- ఇతి పా.

సతి:- పా.

ద్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం బోధ్యమ్. అతో న వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాసత్త్వేఽపి వ్యధికరణసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదృశాభావమాదాయలక్షణ సత్త్వాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిగర్భావతారానుపపత్తిః - న వా స్పష్టత్వాత్ సమవాయేన సాధ్యతాయాం మహాకాలత్వాదావతివ్యాప్తిః - ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం చ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన బోధ్యమ్. తేన ద్రవ్యాన్యత్వాద్ఘటత్వాదౌ ద్రవ్యత్వాద్యభావస్య కాలే హేతుమతి ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః. ఇదం త్వవధేయమ్ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకస్య గగనాదేరేవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి పూర్వలక్షణేచ, ప్రవేశ్యం న తు ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితం తథా సతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేఽపి సర్వప్రమేయమిత్యాకారకజన్యయత్కిఞ్చిద్బుద్ధివిషయత్వసామాన్యాభావమాదాయైవ సర్వత్రిలక్షణసత్త్వే ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిగర్భావతారానుపపత్తేః - తజ్జ్ఞానవ్యక్తివిషయత్వస్య తాదృశజ్ఞానదశాయామేవ సత్త్వేన తదుత్పత్తిదశాయామేవ తాదృశజ్ఞానవిషయత్వాభావస్య హేతుసమానాధికరణత్వాత్. ఏవం చాత్ర స్వవిశిష్టపదం సకపిసంయోగాద్యాత్మత్వాభావం గగనత్వాదివిశిష్టస్య గగనాభావస్యాభావం చాదాయ కపిసంయోగాభావవామేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారకమ్. కపిసంయోగాభావత్వస్యోక్తవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ - కిం తు హేతుమతి కాలే వర్తమానస్య సత్త్వసామాన్యాభావస్యాపి నిరుక్తరూపశాలిత్వాత్ తస్య చాత్మాదావసత్త్వేన యావద్ధేత్వధికరణే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యవిరహాత్ సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారకమేవ స్వవిశిష్టపదమ్.

౨౫ — నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకధ

ర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకోఽభావో యద్ధేత్వధికరణావచ్ఛేదే
వసాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
సమానాధికరణస్తత్త్వమిత్యేవ సమ్యక్. వాచ్యత్వత్వాదినాఘ
టాభావమాదాయైవ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ లక్షణసమన్వ
యాదితి వాచ్యమ్. స్వరూపసమ్బన్ధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నా
భావాప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయవాన్ జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేః.
గురుధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయవహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తేః. వృత్త్యనియామకసమ్బన్ధస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే గోమీ చైత్రత్వాదిత్యాదౌ స్వా
మిత్వాదిసమ్బన్ధేన గవాదేస్సాధ్యతాయామవ్యాప్తేశ్చేతి దిక్.

౪౬ — ననువహ్నిత్వేన ధూమవద్వృత్తిసామాన్యాభావో ధూ
మీయసంయోగసమ్బన్ధేన ద్రవ్యసామాన్యాభావో వా న్యూనాభావ
ఏవ. తథాహి అయోగోళకభిన్నత్వేనాయోగోళకాన్యవృత్తేరభావః
అయోగోళకభేదాయోగోళకభేదాభావాన్యతరత్వేనాయోగో
ళకావృత్తేరభావోఽయోగోళకాన్యత్వనిరూపితస్వరూపసం
బన్ధేన భేదసామాన్యాభావో నాయోగోళకాన్యత్వాభావ ఏవ
సమనియతాభావానామైక్యాత్. తథాచ ధూమాద్యభావస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్వహ్నిత్వాదికం తదవచ్ఛిన్నసై
వసమంయావద్ధేత్వధికరణే ధూమాద్యభావస్య ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణత్వాత్ ధూమవాన్ వహ్నేరి
త్యాదావతివ్యాప్తిః. సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావాభ్యుపగమే
తు సుతరాం తథా ధూమత్వేన ధూమాద్యభావానామేవ ప్రమేయ
త్వాదినా ధూమాద్యభావతయా తస్యచ స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకీభూత ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్న సమానాధికరణత్వాదితి చేత్.
అత్రాపి తాదాత్మ్యస్య ఫలతః ప్రతియోగితావిశేషణతయా సాధ్య
తావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న యద్యత్ప్రతియోగితాకా
యత్సమానాధికరణోఽభావః స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన
తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వం వ
క్తవ్యమితి తాత్పర్యార్థః. తథాచ ధూమాదినిష్ఠతాదృశధూమత్వావచ్ఛి

<u>కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తేర్హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యా</u>చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ధూమాదినిష్ఠం యత్ప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూత ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నేన సార్ధం హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతిప్రసఙ్గ ఇతి సాంప్రదాయికాః.

౨౭ — వస్తుతోఽత్రాపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాయాః స్వవ్యాప్యనవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నాయా యాదృశ ప్రతియోగితాయా నిరూపకోఽభావస్తాదృశ ప్రతియోగితాయా యదవచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం వక్తవ్యమ్ - ధూమత్వాదినా ధూమాద్యభావస్తు వప్రమేయత్వాదినా ధూమాద్యభావః సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్యానభ్యుపగమాత్ - తదభ్యుపగమే తు యాదృశప్రతియోగితాకాభావే తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవద్వృత్తిత్వస్య జగద్వృత్తిభిన్నత్వస్య చ ద్వయోర్వ్యతిరేకః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నతాదృశ ప్రతియోగితాకాభావానాం తాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం వాచ్యమ్ అతో న కశ్చిద్దోష ఇతి ధ్యేయమ్.

౨౮ — చక్రవర్తిలక్షణమాహ - కేచిత్త్వితి - ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకమితి యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి పరేణాన్వితమ్ - ఘటత్వాదినా వహ్న్యాద్యభావమాదాయ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ లక్షణసఙ్గతిః - వ్యభిచారిణి తు హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యసామాన్యాభావస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం సాధ్యతావచ్ఛేదకమతో నాతివ్యాప్తిః - కపిసంయోగ్యేతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణార్థం వ్యాప్యవృత్తేరితి - వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావమాదాయావ్యాప్తిరతస్సాధ్యేతి - అత్ర ప్రతియోగితా సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రాహ్యా - తేన సమవాయాది సమ్బన్ధేన వహ్న్యాద్యభావస్య హేతుసమానాధి

భావస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం హేతుసమానాధికరణస్య
కరణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి వహ్నిత్వాదేర్నాస
మ్భవః.

౪౯ — ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య ప్రవేశే వాచ్యం జ్ఞేయ
త్వాదిత్యాభావవ్యాప్తిః (ప్రతియోగివ్యధికరణసాధ్యాభావస్యా
సిద్ధేరతస్తత్పరిత్యాగః- వ్యాప్యవృత్తిత్వం తు నిరవచ్ఛిన్నహే
త్వధికరణవృత్తికత్వం హేత్వధికరణయత్కించిద్వ్యక్తివృత్త్య
భావప్రతియోగితా యస్సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం య
దభావవ్యక్తిత్వం తత్త్వం వా. ఏవంచైతల్లాభార్థమేవ హేతుస
మానాధికరణస్యేత్యుక్తమ్ నతు స్వాతన్త్ర్యేణ తద్విశేషణం వై
యర్థ్యాత్. యత్కించిత్త్వనివేశాచ్చ సంయోగాభావస్య హేత్వ
ధికరణీభూతద్రవ్యనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వేఽపి సంయోగి
త్వాదిత్యాదౌ నాఽవ్యాప్తిః.

౫౦ — నను సమనియతాభావానామైక్యాద్ఘటత్వేన
సాధ్యాభావస్యైవ వహ్నిత్వేన ఘటాభావతయా హేతుసమానా
ధికరణస్య తాదృశస్యైవ సాధ్యప్రతియోగికాభావస్య ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకం వహ్నిత్వాదికమిత్యసంభవః అతస్సమని
యతాభావైక్యమతేఽపి నిరుక్తిమాహ - హేతుసమానాధికర
ణస్యేతి- వ్యాప్యవృత్తేరభావస్య ప్రతియోగితా యస్సామానా
ధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి యోజనా.

౫౧ — నన్వత్రాపి హేతుసమానాధికరణస్య వహ్నిత్వేన
వహ్నిధూమోభయాభావస్య వహ్నిత్వేన పర్వతావృత్తేరభా
వస్య చ ప్రతియోగితాయాస్సామానాధికరణం సదేవ వహ్నిత్వ
మవచ్ఛేదకమిత్యవ్యాప్తిః- తాదృశప్రతియోగితాయా అన్యూ
నవృత్తిత్వే సతి యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వోక్తావపి పర్వతే వ
హ్నిత్వేన తాద్రూప్యాత్ దహనోభయం నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధస్యై
వ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిత్వస్యా
నచ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నవహ్నిత్వమా

న్యాప్యవృత్తేః ప్రతియోగివ్యధికరణస్యాభావస్య ప్రతియోగి

తిపర్యాప్తం కింతు తార్ణాతార్ణోభయత్వేఽపి అన్యథా తా దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవతిపర్వ తాదౌ తాదృశాభావాసత్త్వప్రసఙ్గాదితి వాచ్యమ్ - సౌన్దడ మతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవత్త్వమాత్రస్యాభా వావిరోధిత్వాత్ అన్యథా ఘటవతి ఘటత్వేన పటాభావస్యా పలాపాపత్తేః - తథా చ ఘటత్వాదేరపి పటాదినిష్ఠప్రతియో గితావచ్ఛేదకత్వాభావాపత్తేః - అస్మాద్ఘటత్వేన పటో నాస్తీతి ప్రతీతిబలాద్వ్యధికరణధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసిద్ధా వతాం ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతధర్మవిశిష్టప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నేనైవ సార్ధమనాయత్యాఽభావస్య విరోధి త్వం వాచ్యమ్ * తదేతద్వహ్నిత్వాదినా తార్ణాతార్ణోభయాభా వాదిసత్త్వేఽపి న క్షతికరమ్ - అత ఏవ చ ద్రవ్యత్వేన వహ్నిర్నా స్తీతి వహ్నిత్వేన తత్ర ద్రవ్యం వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రతీత్యా సామాన్యధ ర్మేణ విశేషాభావోఽభ్యుపేయతే - న చ తత్ర వహ్నిత్వస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం భాసతే ద్రవ్యత్వస్య తు వైశిష్ట్య మాత్రం విషయ ఇతి వాచ్యమ్ - వహ్నిమానయమితి నిర్ణయ సత్త్వేఽపి ద్రవ్యత్వేన వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రత్యయాద్ద్రవ్యత్వస్యై వావచ్ఛేదకతయా భానాత్ అన్యథా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్ని నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వప్రకారేణ వహ్న్యభావబుద్ధిం ప్రతి వ హ్నిత్వేన వహ్నివిశిష్టనిశ్చయస్యైవ ప్రతిబన్ధకత్వాత్తాదృశ ప్రతీత్యసంభవాపత్తేః అస్మాకం తు ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నవహ్ని నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వేన వహ్న్యభావబుద్ధిం ప్రతి ద్రవ్యత్వేన వహ్నివిశిష్టనిశ్చయస్యైవ విరోధిత్వాత్తదసత్త్వాదేవ తాదృ శాభావప్రతీతిసంభవాదితి అతో లక్షణాన్తరమాహ - ప్రతియో గివ్యధికరణస్యేతి.

---

* ఏవం చ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవతి వహ్నిత్వేన తార్ణాతార్ణోభయాభావాదిసత్త్వేఽపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వం న క్షతికరమ్ - ఇతి పాఠాన్తరమ్.

తాదృశసామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకం యత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిః.

వి. ౨ — కేచిత్తు సామానాధికరణ్యమభేదః తథాచ హేతుసమానాధికరణాభావీయ స్వాభిన్న ప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదకం యద్యత్త్వం తదన్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకే వివక్షితమ్ ప్రతియోగిత్వం హి స్వరూపసంబన్ధవిశేషః న చ సామాన్యాభావస్థలే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూపమేవ న తు ప్రతియోగిస్వరూపః అననుగమాత్ అభేదేనాధారాధేయభావానుపపత్తేశ్చ. సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్థలే చ ప్రతియోగిత్వం శే ప్రకారీభూతవిశేషధర్మ ఏవ తథా న తు సామాన్యధర్మః అతిప్రసక్తత్వాత్. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థలే చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాదిస్వరూపేణ ప్రతియోగిత్వం కిన్త్వతిరిక్తమేవ అన్యథా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగినైవ సార్ధమభావస్య విరోధాత్ తదవచ్ఛిన్నవతి తాదృశాభావస్యాసత్త్వప్రసఙ్గాత్. వివాదోఽప్యతిరిక్తాయాం ప్రతియోగితాయామేవ అన్యథా సమనియతాభావైక్యేన నిఖిలవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానాం గగనాభావాత్మకతయా గగనాభావస్వీకర్తృణాం తదనఙ్గీకారానుపపత్తేః. ఇత్థంచ పర్వతే వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తి వహ్నిర్నాస్తి ఇతి ప్రతీతిబలాత్తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నిత్వే సత్త్వేఽపి తాదృశప్రతియోగిత్వం న వహ్నిత్వాభిన్నం కిన్తు తాదృశోభయత్వాభిన్నమతిరిక్తం వేతి. తథా చ స్వాభిన్నాయాః సాధనవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయా యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వస్య వహ్నిత్వే సత్త్వాన్న తస్య ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వహానిః.

వి. ౩ — నన్వత్ర లక్షణే హేతుసమానాధికరణ్యమభావస్య సమ్బన్ధమాత్రేణ వాచ్యమ్ వహ్నిసామాన్యాభావస్యాపి కాలికాదిసమ్బన్ధేన ధూమవతి సత్త్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః. నాపి దైశికవిశేషణతయా ఘటభిన్నం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః ఘటత్వస్వరూపస్య సాధ్యాభావస్య దైశికవిశేషణతయా

వృత్తిత్వావిరహాదిత్యతో లక్షణాన్తరమాహ - ప్రతియోగివ్యధికరణస్య వేతి ప్రాహుః. *

౫౮ — అపరే ప్రాగుక్తం వ్యాప్యవృత్తిత్వం యత్కిఞ్చిత్త్వఘటితత్వేన దుర్వచమతః ప్రతియోగివ్యధికరణస్యేతి లక్షణాన్తరముక్తమిత్యప్యాహుః.

౫౯ — హేతుసమానాధికరణస్య ప్రతియోగివ్యధికరణస్యాభావస్య ప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి యోజనా - అథాత్ర ప్రతియోగివైయధికరణ్యం న ప్రతియోగిసమానాధికరణభిన్నత్వమ్ - సమనియతాభావానామైక్యాత్ ఘటత్వేన ఘటాభావాదేరపి ఘటత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్వరూపత్వాత్తస్య చ ప్రమేయాత్మకప్రతియోగిసమానాధికరణతయా తదన్యత్వాసమ్భవాత్ - అత ఏవ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణో యస్తదన్యత్వమపి న తథా - ఘటత్వేన ఘటాభావాదేరపి ప్రమేయత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య ద్రవ్యత్వేన ఘటవద్వృత్త్యభావస్య వా తాదాత్మ్యేన గగనాదప్రసిద్ధ్యాపత్తేః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తత ఏవ వారణసమ్భవేఽవ్యాప్తివారకస్య సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యాపాతాచ్చ - న చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణం హేత్వధికరణం తాదృశప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితాన్తార్థః - తథా చ వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావీయం ఘటనిష్ఠం ప్రతియోగిత్వమపి తాదృశమతస్తదవచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వేఽప్యస్తీతి సామానాధికరణ్యపదమ్ తేన తాదృశప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధి

---

* నను ప్రాగుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వస్య యత్కిఞ్చిద్ఘటితత్వేన దుర్వచత్వాదాకాశాభావస్య కాలికాదిసంబన్ధేనాభావే సాధ్యే ఆత్మత్వాదిహేతావవ్యాప్తిః - తత్రాకాశాభావాత్మకసాధ్యాభావస్య నిరవచ్ఛిన్నవృత్తితయా తదవచ్ఛేదకాభావసాధ్యతావచ్ఛేదకచ్ఛేదకమతో లక్షణాన్తరమాహ ప్రతియోగివ్యధికరణస్యేత్యాహుః - ఇతి పాఠాన్తరమ్.

కరణ్యేనావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా తద్భిన్నప్రతియోగితైవలక్షణఘ
టకేతి వాచ్యమ్ - విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తేః - గు
ణాదీనామపి విశిష్టసత్తానిష్ఠప్రతియోగితాశ్రయాధికరణ
త్వాత్ ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రస
ఙ్గాచ్చ - హేతుమతో మహాకాలస్య సాధ్యతాఘటకకాలిక
సమ్బన్ధేన ఘటాభావప్రతియోగితాశ్రయాధికరణతయా ప్ర
తియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధేః ఇతిచేదత్రాహుః - సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన స్వాశ్రయవృత్తిస్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛి
న్నాధికరణయావద్వ్యక్త్యధికరణికాః యావత్యః ప్రతియోగి
తాస్తదన్యప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితార్థః - తథాచ వ
హ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్యాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నఘటాదినిష్ఠ
ప్రతియోగితాతాదృశీతదవచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వేఽప్యస్తి
త్యతః సామానాధికరణ్యపదమ్ - ఘటవాన్ మహాకాలత్వాది
త్యాదౌతు ××నాభావీయం ××నిష్ఠమేవ తాదృశం ప్రతియోగి
త్వం సులభమితినకోఽపిదోషః.

౧౬ — వస్తుతో ధూమవతి వహ్నిత్వేన ఘటో నాస్తీతివత్
ధూమవాన్ వహ్నిత్వేన ఘటవాన్న కిన్తు ఘటత్వేనేతి ప్రతీతిబ
లాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకోఽ
న్యోఽన్యాభావోఽప్యస్తి అతఏవ సమవాయితయా వాచ్య
త్వావచ్ఛేదో ఘటాదౌ పక్షధరమిశ్రైః స్వీకృతః తథాచ యాచ్ఛే
దృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నీయత్వేన సాధ్యతావ
దకసమ్బన్ధేన యాదృశప్రతియోగితాశ్రయాధికరణాన్యత్వం
హేతుమతస్తాదృశప్రతియోగితాసమానాధికరణవృత్తిత్వా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా
భావవత్త్వమ్ [తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకాన్యత్వం వా]
సాధ్యతావచ్ఛేదకే వివక్షితమ్ - తథాచ ఘటాదినిష్ఠస్య వహ్ని
త్వేన ఘటాద్యభావప్రతియోగిత్వస్యాపి తాదృశత్వేన వహ్ని
త్వాదేస్తదవచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తిః - అతస్సామానాధికరణ్యనే
త్యుక్తమ్ - తథాచ వహ్నిత్వస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక

త్వేతాదృశప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వరూపవ్యధికరణ
ధర్మాణతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్య తత్ప్రస
త్త్వాన్నావ్యాప్తిః - కాలో ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యా
దౌ ఘటాదిసామాన్యాభావప్రతియోగితాయా అతథాత్వేఽ
పి ఘటత్వేన పటాద్యభావప్రతియోగితామాదాయైవ లక్షణస
మన్వయః - కాలః పటత్వేన పటవాన్ న తు ఘటత్వేనేత్యనుభ
వాద్వహ్నిత్వాదిసామాన్యధర్మేణ మహానసీయవహ్న్యభా
వసత్త్వేతు తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యత్ర అవచ్ఛే
దకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వం గ్రాహ్యమ్ - తచ్చ తదతిరిక్తావృత్తిత్వే
సతి తత్సమానాధికరణం యద్యత్తదన్యత్వం నాతో వ్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా అస్త్యేవ వారణసమ్భవే
సామానాధికరణ్యదళవైయర్థ్యమిత్యస్మద్గురుచరణాః.

౧౬ — యత్తు యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశి
ష్టస్య యత్ప్రతియోగితాశ్రయస్య చ ద్వయోః
సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనానధికరణం హేత్వ
ధికరణం తాదృశప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితాత్వార్థః - తథా
చ వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్య ఘటనిష్ఠప్రతియోగితాయా
అపి తాదృశత్వాద్వహ్నిత్వాదేస్తదవచ్ఛేదకత్వమాదాయా
వ్యాప్తిరతస్సామానాధికరణ్యేనేతి ప్రాగుక్తాగ్రకమప్యేతన్మతే చ సా
మాన్యరూపేణ విశేషాభావానభ్యుపగమాన్నాత్ర వహ్నిత్వేన త
ద్వహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తిః న చ స్వరూపసమ్బన్ధాత్మకప్ర
తియోగితాయాః ప్రతియోగిభేదేన భిన్నత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వహ్నిసామాన్యాభావీయం యన్మహానస
వృత్తివహ్నినిష్ఠం ప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వవిశి
ష్టస్య తత్ప్రతియోగితాశ్రయీభూతమహానసీయవహ్నేశ్చ ద్వ
యోరనధికరణస్య హేతుమతి పర్వతే సత్త్వాదితి వాచ్యమ్ - ప్ర
తియోగివ్యక్తీనాం భేదేఽపి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా
లాఘవేనైక్యస్వీకారాదితి - న చ కాలో ఘటవాన్మహాకాలత్వా
దిత్యాదౌ తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః - గగనా

ఏవఞ్చ వ్యాప్తేరవ్యభిచరితత్వసమ్బన్ధరూపతాఽపి సఙ్గచ్ఛతే।
హేతౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
స్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకే హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకత్వస్య వ్యభిచారత్వాత్। అవచ్ఛేదకత్వం చేహ ప
ర్యాప్త్యధికరణత్వమ్। తేన విశిష్టవహ్న్యభావస్య హ్రదత్వావ
చ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితాశ్రయీభూతగగనస్యాధికరణాప్రసి
ద్ధ్యా తాదృశప్రతియోగితాయా లక్షణాఘటకత్వాదితి వా
చ్యమ్-మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాద్యభావస్య తాదృశవిశిష్ట
ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావ్యక్తేరవతథాత్వాత్-య
త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టయత్ప్రతియోగితాశ్రయోభయ
త్వం వా హేత్వధికరణ * యత్కిఞ్చిన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకం తాదృశప్రతియోగితాయా ఏవ నివేశ్యతయా
ఘటత్వాదినా గగనాభావాదికమాదాయైవ తత్ర లక్షణసం
ఘటనాచ్చేత్యాహుః - తన్న - ప్రతియోగిభేదేఽపి ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకాభేదేన ప్రతియోగితాయా అభేదః తథా
వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్య యా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా ఘట
నిష్ఠాప్రతియోగితా సైవ వహ్నిత్వాదినా వహ్నిధూమోభయా
భావస్యాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా ధూమాదినిష్ఠాప్రతియోగితా
లాఘవాత్ - తథా చ సామానాధికరణ్యేనాన్వయస్య వైయర్థ్యం
దుర్వారమ్ - వహ్నిత్వేన ఘటాభావీయం యద్ఘటనిష్ఠంప్రతి
యోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వవిశిష్టస్య తాదృశప్ర
తియోగితాశ్రయీభూత వహ్నిధూమాదేశ్చ ద్వయోరధికరణ
త్వస్య పర్వతేఽపి హేతుమతి సత్త్వేన వహ్నిత్వరూపవ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా లక్షణాఘటకత్వాదితి దిక్.

౫౮ — ఏవం చేతి - తథా చావ్యభిచారస్య పారిభాషికత్వా
భావేఽపి న క్షతిరితి భావః - వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నఘటాద్యభా
వవతి ధూమాదేర్వర్తమానత్వాదాహ ఉక్తమ్ - సాధ్యాభావేతి-
అత్ర సాధ్యాభావో వ్యాప్యవృత్తిర్బోధ్యః - ఏవం పరత్రాపి.

* యత్కిఞ్చిన్నిష్ఠాధికరణతానవచ్ఛేదకమితి పాఠాన్తరమ్.

హ్నిత్వోభయావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే ఽపి వహ్నిత్వస్య న క్షతిః। సత్త్వవతిచ గుణాదౌ సంయోగాద్య భావోఽపి వ్యాప్యవృత్తిః। వక్ష్యమాణం వా ప్రతియోగితావచ్ఛే దకానతిరిక్తవృత్తిత్వమేవ తదవచ్ఛేదకత్వమిహాపి బోధ్యమ్. ధ

౫౯—విశిష్టేతి. మహానసీయవహ్నిత్వాది విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యేత్యర్థః - నను విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వే మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోర్వైశిష్ట్యస్యైవ వా పరస్పరయా తదా(?)వచ్ఛేదకత్వే నైష దోష ఇత్యత ఆహ - ప్రామత్వవహ్నిత్వేతి.

౬౦—నను వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటితలక్షణమతే సంయోగిసత్త్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః స్వస్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వరూపస్యావచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వరూపస్య వా వ్యాప్యవృత్తిత్వస్య సంయోగాభావే సత్త్వాదత ఆహ - సత్త్వవతీతి. తథా చ హేతుసమానాధికరణస్య వ్యాప్యవృత్తేరత్యన్తాభావస్యైవ నిరవచ్ఛిన్నహేత్వధికరణవృత్తికత్వం హేత్వధికరణీభూత యత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వం వాభావస్య వివక్షితమితి భావః

౬౧—గురుధర్మేణ సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వానుసరణస్యావశ్యకత్వే వ్యాప్యవృత్తిత్వస్య ప్రకృతనిరుక్తావప్రవేశేఽపి న క్షతిః తాదృశరూపేణాపి వక్ష్యమాణం వేతి - యథా ప్రకృతస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానతిరిక్తవృత్తిత్వస్యోక్తౌ సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తిః - తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతవిశిష్టసత్తాయా అతిరిక్తవృత్తిత్వాత్తస్యేత్యతో వక్ష్యమాణమితి - సిద్ధాన్తలక్షణే వక్ష్యమాణమిత్యర్థః - తథా చ హేతుమన్నిష్ఠాభావీయతత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకం యద్ధర్మవిశిష్టసమ్బన్ధినిష్ఠాభావీయ తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధికరణ్యానవచ్ఛేదకం తదేవ పారిభాషికావచ్ఛేదకమ్ - తదన్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకే వక్తవ్యమితి భావః.

వతిచ గుణత్వ గుణాన్యవృత్తిత్వద్రవ్యమాత్రసమవేతత్వాద్యవ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదక గుణత్వాద్యనతిరిక్త వృత్త్యైవ
సంయోగత్వ మిత్యాహుః ॥

సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్యా

౬౨— ననూత్పత్తిదశాయాం గుణసామాన్యాభావస్య సం
యోగవతి ఘటాదౌ సత్త్వాద్గుణత్వస్య సంయోగత్వవిశిష్టస
మ్బన్ధనిష్ఠాభావీయ సమవాయసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకత్వవిరహేన్న తదాదాయ సంయోగత్వస్య పారి
భాషితావచ్ఛేదకత్వసంభావనాపీత్యత ఆహ - గుణావృత్తిత్వే
తి - గుణాసమవేతత్వేత్యర్థః - ఘటాదావుత్పత్తిదశాయామపి గు
ణాసమవేతస్య ద్రవ్యత్వాదేః సత్త్వాన్న తదభావః - సంయో
గిగుణాన్యత్వే సతి సత్త్వాదిత్యాదౌ గుణావృత్తిత్వ మాదాయ
సంయోగత్వస్యన పారిభాషితావచ్ఛేదకత్వంసమ్భవతి - గుణా
వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుసమానాధికరణత్వా దత
స్సంయోగసాధ్యకవ్యభిచారిమాత్రే యద్ధర్మమాదాయ సం
యోగత్వస్య పారిభాషితావచ్ఛేదకత్వంతద్ధర్మమాహ - ద్రవ్య
మాత్రేతి - ద్రవ్యాన్యాసమవేతత్వేత్యర్థః - ఉక్తాభావానామ
వ్యాప్యవృత్తిత్వే సంయోగాత్మకస్వప్రతియోగ్యధికరణ వృ
త్తిత్వేన కదాచిద్గుణత్వాదిరూపాణాం తత్ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకానాం సంయోగత్వవిశిష్టసమ్బన్ధనిష్ఠాభావప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకత్వంనస్యాత్ తదవతునాస్తి తేషాంవ్యాప్యవృత్తిత్వే
న సంయోగాత్మకస్వప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వాత్ ఏతా
వన్మాత్రసూచనాయ వ్యాప్యవృత్తీతి.

౧— ప్రగల్భలక్షణనిరూపయితుముపన్యస్యతి - సాధ్య
తావచ్ఛేదకేతి - స్వపదం విశిష్టహేతుపరమ్ - తథాచ యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్న సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వావచ్ఛేదేన సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యసామానాధికరణ్యం తద్ధర్మవత్త్వం
పర్యవసితమ్ - అవచ్ఛేదకత్వం చేహావతిరిక్తవృత్తిత్వమ్ - వ్యభి
చారిణిపు హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యసామాన్యాభావస్యై

వచ్ఛేదకస్వసమానాధికరణసాధ్యాభావత్వకత్వమ్ ।

న సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతిప్రసఙ్గః - విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ యావత ఎవ హేతుసమానాధికరణస్య సాధ్యాభావస్య సత్తారూపసాధ్యసామానాధికరణ్యా దతిప్రసఙ్గో-ఉత సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి- తథా చ విశిష్టసత్తాభావస్యైవ తాదృశవిశిష్టసత్తాసమానాధికరణత్వాభావాన్నాతిప్రసఙ్గః.

౨— అత్ర చ సాధ్యసామానాధికరణ్యం యేన సమ్బన్ధేన సాధ్యతా తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యస్యాధికరణే దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమత్త్వరూపం గ్రాహ్యమ్- తేన ద్రవ్యత్వాదిసమానాధికరణస్య జ్ఞానాద్యభావస్య విషయతయా జ్ఞానాద్యధికరణే వృత్తావపి సమవాయేన జ్ఞానసాధ్యకే ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః - న వా కాలః ప్రమేయ ఇత్యాదౌ సర్వేషామేవ సాధ్యాభావానాం సాధ్యవతి కాలే కాలికసమ్బన్ధేన వృత్తావవ్యాప్తిప్రసఙ్గః.

౩— సాధ్యాభావనిష్ఠహేతుసామానాధికరణ్యమపి హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతోర్యదధికరణం తత్ర విశేషణతయా వృత్తిమత్త్వరూపం బోధ్యమ్- తేనాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ విషయతయా జ్ఞానస్య హేతోరధికరణే వర్తమానసత్త్వాభావస్య ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ చ సత్తాసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వసామాన్యాభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహేఽపి నావ్యాప్తిః- న వా కాలః కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణే కాలికసమ్బన్ధేన వర్తమానస్య కాలత్వాది సామాన్యాభావస్య సాధ్యవతి దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమత్త్వవిరహేఽపి క్షతిః.

౪— సాధ్యాభావస్తు పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా బోధ్యః- తేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానత్త్వేఽపి సాధ్యస్య విశిష్టాభావాదికమాదాయైవ లక్షణసమ్భవాన్న ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాది ప్రక్షేపగౌరవాసఙ్గతిః- కపిసంయోగీ సత్త్వాదిత్యాదౌ తు కపిసం

యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావప్రమాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబన్ధకత్వం నాస్తి తత్త్వం వా వ్యాప్తిరితి తు న యుక్తమ్ ॥

సంయోగాద్యభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యేఽపి ద్రవ్యమాత్రసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః - కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకగగనాద్యభావస్యాభావే సాధ్యే యత్ర ప్రమేయత్వాదికం హేతుస్తత్ర హేతుమతి దైశికవిశేషణతయా వర్తమానస్య కాలాభావాత్మకస్య సాధ్యాభావస్య సాధ్యవతి దైశికవిశేషణతయా వృత్తావపి హేతుసమానాధికరణస్య నిత్యత్వాదిసామాన్యాభావస్యాపి నిరుక్తసాధ్యాభావతయా తస్యైవ సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః.

౫ — యత్సమానాధికరణేతి - యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావప్రమాసామాన్యే ఇత్యర్థః - తేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావప్రమావ్యక్తేః సాధ్యవత్తాజ్ఞానావిరోధిత్వేఽపి సాధ్యసామాన్యాభావప్రమాయా ఏవ సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధితయా నాతివ్యాప్తిః - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య సాధ్యసామాన్యాభావత్వభ్రమదశాయాం పర్వతో వహ్నిమానిత్యాకారకసాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాదసమ్భవస్యాప్యతః ప్రమాణోపాదానమ్ - ప్రమాత్వం చాత్ర భ్రమసామాన్యభిన్నత్వమ్ - నాతస్తాదృశబుద్ధేరప్యంశతః ప్రమాత్వాదుక్తదోషతాదవస్థ్యమ్ - హ్రదాదౌ వహ్నిసామాన్యాభావప్రమాయాః సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాదవ్యాప్తిరతో యత్సమానాధికరణేతి ఫలతః ప్రమావిశేషణమ్ - తథా చ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నవద్విశేష్యకసాధ్యాభావప్రమాసామాన్యేత్యర్థః - తేనైతద్వృక్షత్వసమానాధికరణస్య సంయోగసామాన్యాభావస్యైవ గుణే ధర్మిణి ప్రమాయాః సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వేఽపి సంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః.

౬ — యత్తు సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం హేతు

పర్యవసితసాధ్యాభావవదవృత్తియద్ధ్యాత్ ॥

యన్మాత్రవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకం యత్సాధ్యవత్తా జ్ఞానం తద్విరోధిత్వ రూపం వాచ్యమ్ - తథాచ గుణో న సంయోగీతి ప్రమాయాం గుణస్సంయోగీత్యాకారక బుద్ధివిరోధిత్వేఽపి తాదృశసాధ్యవత్తాధీకహేతుమన్మాత్రవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకాగుణత్వాదర్థహేతుమదన్యవృత్తిత్వావతో నోక్తదోష ఇతి తత్త్వదృక్- యత్సమానాధికరణేత్యస్య వ్యర్థతాపత్తేః - సాధ్యాభావప్రమాసామాన్యే యద్వన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యక సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వాత్ - జలాదిధర్మిక వహ్నిసామాన్యాభావ ప్రమాయాస్సాధ్యవత్తాధీవిరోధిత్వేఽపి ధూమవన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకం యద్వహ్నిమత్తాజ్ఞానం తదవిరోధిత్వాదేవ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్త్యభావాదితిదిక్ -

౧ — అత్ర చ సాధ్యతావచ్ఛేదకేన సమ్బన్ధేన రూపేణ చ సాధ్యవత్తాజ్ఞానం బోధ్యమ్ - తేన పర్వతో న సమవాయేన వహ్నిమానిత్యాది ప్రమాయాః సమవాయేన వహ్నిమత్తాబుద్ధిం ప్రతి పర్వతో మహానసీయవహ్నిమానితి ప్రమాయాశ్చ సంయోగేన మహానసీయ వహ్నిమత్తాబోధం ప్రతి ప్రతిబన్ధకత్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః - ప్రతిబన్ధకత్వం చాత్రావచ్ఛేదకధర్మవత్తాగ్రహవ్యావృత్తం గ్రాహ్యమ్ - తేన వహ్నిసామాన్యాభావావచ్ఛేదకతయా గృహీతస్య మహానసీయ వహ్న్యభావాదేః పర్వతాదౌ ప్రమాయాః సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న పర్వత ధర్మిక వహ్నిమత్తాబుద్ధివిరోధిత్వేఽపి నాసమ్భవః -

౨ — పర్యవసితే చ సాధ్యసామానాధికరణ్య ఘటిత వ్యసమానాధికరణత్వకత్వ మిత్యత ఏవ ప్రథమస్య ద్వితీయస్య చ యత్సమానాధికరణ ప్రమాసామాన్యే సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం నాస్తి తత్త్వమిత్యేవ సాముఖ్యం స్యాదితి భావః.

**యత్తు సాధ్యాభావవదియద్వృత్తిత్వం ప్రకృతానుమితి విరోధి
త్వం నాస్తి తత్త్వం వా వ్యాప్తిరితి।**

౯ — యత్తు యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వావ
చ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిసామానాధి
కరణ్యం తత్త్వమేవ ప్రథమలక్షణార్థః - తథా చ ధూమసమా
నాధికరణస్య ఘటాదిసామాన్యాభావస్య వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛి
న్న ఘటాద్యప్రసిద్ధ్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామా
నాధికరణ్యాభావాదసమ్భవస్స్యాదతస్సాధ్యాభావపదమ్ - న చై
వం ప్రతియోగిపదం వ్యర్థమేవేతి వాచ్యమ్ - అనతిరిక్తవృత్తిత్వ
రూపావచ్ఛేదకత్వే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యాభావస్య [illegible]స్యైవ నివిష్టత్వాత్ - ఏవం
ద్వితీయలక్షణేఽపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిమ
త్తాగ్రహవిరోధిత్వం నివేశ్య సాధ్యాభావపదస్య సార్థక్యం బో
ధ్యమితి తన్న స్పష్టమ్ - ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వేత్యాది గ్రన్థావతా
రానురోధేన సాధ్యాభావస్య పూర్వోక్త ద్వితీయరీత్యా బోద్ధ
వ్యతయా హేతుసమానాధికరణస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావా
దేరేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిసామానాధి
కరణ్యాప్రసిద్ధ్యా తాదృశపదప్రక్షేపే వ్యసనఖ్యాపనతాదవస్థ్యాత్
న చ ఘటత్వేన వహ్న్యభావ ఏవ వహ్నిత్వేన ఘటాభావాత్మకః -
తథా చ తస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్ట వహ్నిరూప ప్రతి
యోగినః సామానాధికరణ్యమక్షతమేవేతి వాచ్యమ్ - తథా స
తి ఘటాదిసామాన్యాభావాదేరపి ఘటత్వాదినా ప్రమేయసా
మాన్యాభావాత్మకతయా తస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రమేయరూప ప్రతియోగిసమానాధికరణ
తయా తాదృశాసమ్భవవారకస్య సాధ్యాభావపదస్య వ్య
ర్థతాయా వజ్రలేపత్వాదితి -

౧౦ — ప్రగల్భస్యైవ లక్షణాన్తరమనుపన్యస్యతి -
యత్త్వితి - యద్వృత్తిత్వమితి - యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృ
త్తిత్వసామాన్యస్య ఇత్యర్థః - కేవలవహ్నినిష్ఠస్య వ్యధికరణధ

తన్న-అనుమిత్యవిరోధిత్వజ్ఞానస్యానుమితిహేతుత్వేసాధ్యా
ర్థావచ్ఛిన్న ధూమాభావవద్వృత్తిత్వస్య ధూమసాధ్యకానుమి
త్యవిరోధిత్వేఽపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః
ధూమాదినిష్ఠానన్తత్వాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వ
స్యాపీనన్తత్వాదిప్రకారేణ వహ్న్యనుమితివిరోధిత్వాదసం
భవః స్యాదతః ప్రకృతేతి - సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సా
ధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణ ప్రకృతసాధ్యకేత్యర్థః - తథాచ తాదృ
శసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వహ్నిత్వేన వహ్న్యనుమితిం ప్ర
త్యవిరోధిత్వాదదోషః - ప్రకృతానుమితివిరోధిత్వం న ప్రకృ
తానుమితివిరోధిజ్ఞానవిషయత్వమాత్రమ్ - ధూమనిష్ఠవృత్తి
త్వస్యాపి వహ్న్యనుమితివిరోధి[illegible]వ్యభిచారభ్రమస్య విషయ
త్వసంభవాత్ - కింతు విషయితయా ప్రకృతానుమితిప్రతిబ
న్ధకతావచ్ఛేదకత్వం తథాచ వహ్నినిష్ఠవృత్తిత్వరూపస్య
ధూమసాధ్యకానుమితివిరోధితావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ వ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తిరతః సాధ్యాభావవతీతి - తథాచ యన్నిష్ఠసా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వసామాన్యం ప్రకృతానుమితిప్రతిబన్ధ
కతానవచ్ఛేదకం తత్త్వమర్థః - న చ ఘటాభావవద్వృత్తిత్వా
దౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్వభ్రమదశాయామపి ధూమసా
ధ్యకానుమిత్యనుత్పత్త్యా వహ్నినిష్ఠనిరూఢవృత్తిత్వస్య ధూ
మసాధ్యకానుమితిప్రతిబన్ధకతానవచ్ఛేదకత్వాద్వ్యభిచారి
ణ్యతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితి వాచ్యమ్ - యన్నిష్ఠసాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వవిషయితాసామాన్యం న ప్రకృతానుమితి ప్రతిబ
న్ధకతానతిరిక్తవృత్తి తత్త్వమిత్యస్యోక్తత్వాత్ - సాధ్యాభా
వస్తు పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యా ప్రవేశనీయః తేన న పూర్వో
క్తదోషః -

౧౧ —అనుమిత్యవిరోధిత్వజ్ఞానస్యేతి - అనుమితివిరోధి
త్వం హి న సాక్షాదనుమితిప్రతిబన్ధకత్వమ్ వ్యభిచారధియః సా
క్షాత్తథాత్వేన వ్యభిచారిమాత్రేఽతిప్రసఙ్గాపత్తేః - కిన్త్వను
మితిజనకజ్ఞానవిరోధిత్వం తజ్జనకజ్ఞానం యదినిరుక్తవ్యాప్తి

భావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానస్యానుమిత్యవిరోధితయా వ్యభిచారిణ్యతిప్రసఙ్గాత్[౧]॥

కేచిత్తు యావన్తస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయా యే తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం తత్త్వమ్.

జ్ఞానం తదా తాదృశజ్ఞానం ప్రతి న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానం విరోధి. కిం తు సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమనుమితివిరోధీత్యాకారకజ్ఞానమేవ తథేతి వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః. యది చ సాధ్యాభావవదవృత్తిర్హేతురిత్యాకారకం జ్ఞానం ప్రకృతానుమితిజనకం తదా నిరుక్తవ్యాప్తేరనుమిత్యనుపయుక్తతయా తదభిధానమర్థాన్తరగ్రస్తమితి భావః. ఏతేన యది ప్రకృతానుమితిపదం ప్రకృతహేతుధర్మికసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వానుమితిపరమ్. న తు ప్రకృతసాధ్యకానుమితిపరమ్. విరోధిత్వం చాత్ర సాక్షాదేవ నివిశతే తదానవ్యభిచారిణ్యతిప్రసఙ్గ ఇత్యపాస్తమ్. తాదృశవ్యాప్తేరనుమిత్యనుపయుక్తతయా తదభిధానేఽర్థాన్తరతాదవస్థ్యాదితి.

౧— మిశ్రలక్షణమేవ పరిష్కృత్యోపన్యస్యతి- కేచిత్త్వితి. కేవలాన్వయిని ప్రసిద్ధావపి వహ్న్యాదిసాధ్యకే వ్యతిరేకిణి యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తత్తత్సజాతీయత్వం తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావే తాదృశాన్యతరరూపాత్మకమసిద్ధమత ఉక్తం ప్రత్యేకమితి. యావన్తస్సాధ్యాభావాస్తేషాం ప్రత్యేకమపి సజాతీయత్వమేకస్మిన్నభావే నాస్తీత్యత ఉక్తమ్ తత్తత్సజాతీయా ఇతి. తదధికరణవృత్తిత్వాభావా ఇత్యుక్తత్వాదేన యావత్సాధ్యాభావపరామర్శే వహ్నిధూమోభయసామాన్యాభావవాన్ వాయుత్వాత్ ఇత్యాదౌ సాధ్యాభావాత్మకతత్తద్విపక్షావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావయావద్రూపాధికరణాప్రసిద్ధేఽవ్యాప్తిరతస్తత్తదధికరణేతి. తథా చ ప్రతిస్వకరూపైరేవ సాధ్యాభావానుపాదాయ తత్తత్సజాతీయతత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావో గ్రాహ్య ఇతి భావః. వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య సజాతీయం ఘటత్వాదినా తదధికరణవృత్తిత్వాభావమ

సాజాత్యంచ సమానాసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి యోగితాకతాన్యతరరూపేణ బోధ్యమ్। సాధ్యాభావశ్చపూర్వోక్త ద్వితీయరీత్యా ప్రత్యేతవ్యః।

తాదృశ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేర్వారణాయ యావన్త ఇతి- తథా చ సాధ్యసామాన్యాభావసజాతీయస్య తదధికరణవృత్తిత్వాభావస్య తత్రాసత్త్వాదదోషః - సాధ్యసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యైవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావో వ్యభిచారిణ్యప్యస్తీత్యతః సజాతీయ ఇత్యుక్తమ్.

౨ — ననుఘటత్వేననిరూఢమవృత్తిత్వస్యాభావోఽవ్యభావత్వాదినా ధూమసామాన్యాభావసజాతీయ ఏవేత్యతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమత ఆహ- సాజాత్యంచేతి- యద్యపిసాధ్యాభావనిష్ఠం యత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాన్యతరరూపం తేనైవరూపేణ సాజాత్యంవాచ్యమ్- తథాచ వహ్నిసామాన్యాభావనిష్ఠం యత్తాదృశాన్యతరరూపం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకత్వ స్వరూపం తస్యనిర్వహ్నివృత్తిత్వసామాన్యాభావేఽసత్త్వాదసంభవః- తథాపి యావన్తః సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్తావదన్యతమత్వ తద్భిన్నత్వాన్యతరరూపేణ సాజాత్యం వాచ్య మిత్యదోషః- సమనియతాభావానామైక్యాద్గగనాభావఏవ నిఖిలవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావఇతి మతేతు గగనాభావత్వ తదన్యత్వాన్యతర రూపేణైవ సాజాత్యం వాచ్యమ్- తేనఘటత్వేన విధూమ వృత్తిత్వాభావస్యైవ గగనత్వాది సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా ధూమసామాన్యాభావ సజాతీయత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః.

౩ — సాధ్యాభావశ్చేతి- సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావోఽత్ర సాధ్యాభావపదేనోక్త ఇత్యర్థః- సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ రూపప్రతిధర్మితాభిధానే ఘటత్వ

వ్యాప్యవృత్తిత్వ ।

విశిష్ట సాధ్యత్వాద్యభావస్యాపి సాధ్యాభావ పదార్థతయా తత్త్వజాతీయస్య తదధికరణ వృత్తిత్వాభావస్యాపి - హేతావసత్త్వాదసమ్భవస్స్యాదతస్తత్పరిత్యాగః- అత్ర సాధ్యవ్యాపకతా ఘటకసమ్బన్ధేనైవ సాధ్యవ్యాపకస్యాభావో గ్రాహ్యః తేనైకసమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకస్య సమ్బన్ధాన్తరావచ్ఛిన్నాభావవతి హేతోర్వృత్తావపి న క్షతిః.

౪— యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకత్వం తేనైవ సమ్బన్ధేన సాధ్యాభావో నివేశనీయ ఇతి మతం తత్తుచ్ఛమ్ - యత్ర తాదాత్మ్యేన ప్రమేయమాత్రం సాధ్యం తత్ర తేన సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకం యత్ప్రమేయత్వాదికం తాదాత్మ్యేన తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాప్రసిద్ధ్యా తత్రైవ సద్ధేతావవ్యాప్తేః- ప్రమేయత్వేన ఘటపటోభయభేద స్వీకారేణ కథం చిత్తత్రావ్యాప్తి వారణేఽపి వృత్త్యనియామక సమ్బన్ధేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తిః - సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికత్వాప్రసిద్ధేః- కిఞ్చైవం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః - సంయోగేన ధూమసామాన్యాభావస్య వ్యాప్యవృత్తితయా ధూమత్వేన ఘటాద్యభావస్యైవ తాదృశస్య యావదన్తర్గతత్వేన తత్త్వజాతీయస్య తదధికరణవృత్తిత్వాభావస్య వహ్నౌ సత్త్వాత్ - అస్మాకన్తు స్వరూపసమ్బన్ధేనాయః పిణ్డభేదస్యాపి ధూమవ్యాపకతయా వహ్న్యన్తదభావవద్వృత్తిత్వాదేవాతివ్యాప్తి నిరాసాదితి ధ్యేయమ్.

౫— నను కపిసంయోగ్యేతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః- కపిసంయోగసామాన్యాభావస్యాపి ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటిత సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేన యావదన్తర్గతత్వాత్తత్త్వజాతీయస్య తదధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య హేతావభావాదత ఆహ- వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి- వ్యాప్యవృత్తిత్వమ్ అనవచ్ఛిన్నవృత్తిమాన్యత్వం - తద్ధర్మ

తేన తత్తత్సాధ్యస్య కేవలాన్వయిత్వేఽపి తత్తత్సాధ్యసామాన్యాభావవతి వృత్తావపి హేతోర్నావ్యాప్తిః.

తద్వద్వృత్తిత్వాభావ స్తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వ్యాపకతావచ్ఛేదకసామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న వ్యాపకతానిరూపితప్రతియోగితాకః [తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ వ్యతిరిక్త సమానాధికరణ

ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపానవచ్ఛేద్యత్వాదితి ధ్యేయమ్.

౭ — ద్వితీయరీతేః ప్రవేశస్య ఫలమాహ - తత్తత్సాధ్యవత్త్వేతి - అభావవతి హేతోర్వృత్తావపి నావ్యాప్త్యతివ్యాప్తయః.

౮ — వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదేః ఫలమాహ - అవ్యాప్యవృత్తితత్సాధ్యస్యేతి

౯ — తత్తత్సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న సామాన్యాభావ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యాపకీభూత ప్రతియోగివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సాధారణ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకాభావస్య ప్రసిద్ధ్యా వ్యతిరేకిణి వ్యాప్తి రక్షణీయా సాధ్యాభావవత్త్వ విశేషణమ్ - తథా చ నిరవచ్ఛిన్న వృత్తిత్వ సామాన్యాభావ నిరవచ్ఛిన్న వృత్తిత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాక (వృత్తి) సాధ్యాభావ సజాతీయాప్రసిద్ధ్యదోషః.

౧౦ — నన్వేవమపి జలవృత్తిత్వేన నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాభావస్య నిరుక్తరూపేణాప్రసిద్ధ్యా సత్త్వాదావవ్యాప్తిః - న చ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం పరిత్యజ్య స్వరూపసంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవిశేషణం దాతవ్యమతో నోక్తదోష ఇతి - తథాపి గుణత్వాభావ సజాతీయస్య ద్రవ్యత్వాదేర్గుణవృత్తిత్వపక్షే గుణానన్యవృత్తిత్వాభావస్య హేతోః సత్త్వాద్గుణభిన్నం సత్త్వాదిత్యాద్యవ్యాప్తిప్రసక్తేరత ఆహ - తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యతిరిక్త సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకో బోధ్య ఇతి - అయం భావః సాధ్యాభావ... తత్తద్వ్యక్తిత్వాదినిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసా

తేన తత్తద్వ్యక్త్యభావకూటస్య వ్యాపకత్వేఽపి వృత్తేః సాధ్యాభావవతి వృత్త్యభావసత్త్వాత్ నాతివ్యాప్తిః ।

తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ తత్తద్ధర్మ్యభావవద్వృత్తిత్వస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః [తత్తద్ధర్మ్యభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తసమానాధిక

తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛేదకత్వాదితి ధ్యేయమ్.

౭ — ద్వితీయలక్షణే ప్రవేశకృత్యఫలమాహ - తత్తద్ధర్మ్యవ్యక్తీతి - అభావవతి హేతోర్వృత్త్యభావాత్ నాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః.

౮ — వ్యాప్యవృత్తిత్వోక్తేః ఫలమాహ - అవ్యాప్యవృత్తిత్వాత్సాధ్యస్యేతి.

౯ — తత్తద్ధర్మ్యభావేత్యాది - సామాన్యతః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వ్యాపకత్వోక్తౌ విశిష్టసామాన్యాభావసజాతీయస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ధారణే సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వ్యాపకప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యతిరేకిమాత్రేఽవ్యాప్తిః స్యాత్ తత్తదితి సాధ్యాభావస్య విశేషణమ్ - తథా చ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య సామాన్యాభావో నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగితాక ఇత్తి సాధ్యాభావసజాతీయోఽస్తీత్యదోషః.

౧౦ — నన్వేవమపి అవ్యాప్తిః వృత్తిత్వస్య నిరూపకవృత్తిత్వాభావస్య నిరుక్తరూపత్వాభావాత్ సత్త్వాదతివ్యాప్తిః - న చ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితావిశేషణం ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితానుయోగి విశేషణం సాధ్యమతేఽసాధ్యత్వమితి - తథాపి గుణకర్మాన్యాభావ సజాతీయస్య పూర్వోక్తగుణవృత్తిత్వవిశిష్టగుణసామాన్యాభావస్య సత్త్వాద్గుణభిన్నం సత్త్వాదిత్యాదావతిప్రసక్తేరితి వాచ్యమ్ - తత్తద్ధర్మ్యభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావోఽప్యస్తి - అయమ్ భావః - వ్యాపకత్వ - తత్తద్గుణత్వాదిరూపేణ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వా

ణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో వా] బోధ్యః। తేన సాధ్య

సామాన్యాభావాదేః సఙ్గ్రహః। అన్యథా వహ్నిసామాన్యాభా
వసజాతీయస్య సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకాభావస్య ప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్త్యప్రసఙ్గాత్ ।

౧౧ — నచ నిర్ధూమత్వాది సజాతీయస్య నిర్ధూమవ్య
క్తిత్వత్వాదినావచ్ఛిన్నవృత్తేః తదభావస్య హేతౌ సత్త్వాద్ధూమ
వాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః। హేతుతాఘటకసమ్బన్ధా
వచ్ఛిన్నవృత్తితామాత్రనిష్ఠత్వేన ప్రతియోగితాయా నివేశనీ
యత్వేఽపి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన జలవృత్తిత్వే జలాన్యని
ర్ధూమవృత్తిత్వోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తితాదవస్థ్య
మితి వాచ్యమ్। ఏతదస్వరసేనైవ యద్వేత్యాదిద్వితీయలక్షణ
స్యావతరణాత్ ।

౧౨ — యద్యపి తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛి
న్నాభావా ఇత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే సమానాధికరణధర్మాదికం
ప్రతియోగ్యనిషేధస్య ప్రవేశో నిరర్థకః। సర్వత్రైవ వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటాద్యభా
వస్యైవ తాదృశసాధ్యాభావ సజాతీయస్య సమ్భవాత్। తథా
పి యథాశ్రుతనివేశే న వైయర్థ్యమ్ ।

౧౩ — యత్ర తాదాత్మ్యసమ్బన్ధేన హేతుతా తత్ర సద్ధే
తౌ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవత్తాదాత్మ్యస్యైక
త్వప్రయోజకతయా తాదృశతాదాత్మ్యత్వస్య కేవలాన్వయిత్వే
న తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిః స్యాదతో వా నిషేధస్య
యగర్భతా ।

౧౪ — యత్తు తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నా
భావా ఇత్యుక్తావసమ్భవః స్యాత్। వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః। తాదృ
శవృత్తిత్వత్వమపేక్ష్య లఘోర్వృత్తిత్వత్వమాత్రస్యైవోక్తాభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదితి। తత్తుచ్ఛమ్। గురోః ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వస్య ఇష్టత్వేన లక్షణకరణాత్। అన్యథా

భావవద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వస్య పార్థివత్వాదివిశేషితస్య ద్రవ్య-
త్వావచ్ఛిన్నస్య వా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యాభావమా-
దాయ నాతిప్రసఙ్గః ।

అత్ర చ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యాభా-
వవద్వృత్తిత్వం బోధ్యమ్ । తేన వహ్న్యభావవతి సంయోగేన ధూ-
మస్య వృత్తావపి న దోషః ।

మహాకాలభేదే సాధ్యే జన్యత్వవిశిష్టఘటాదేః కాలికసమ్బన్ధే-
న హేతుతాయామవ్యాప్తిప్రసఙ్గాత్ । మహాకాలభేదాభా-
వవద్వృత్తిత్వస్య మహేతుత్వే లఘునా వృత్తిత్వత్వేనైవ మ-
హాకాలభేదాభావవద్వృత్తిత్వాభావప్రతియోగితాయా అవ-
చ్ఛేదాత్ । మహాకాలభేదాభావసజాతీయస్య తద్వద్వృత్తి-
త్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితా-
కాభావస్యాప్రసిద్ధేరితి ధ్యేయమ్ ।

౧౫ — తాదృశవృత్తిత్వత్వావ్యాపకేత్యస్య ప్రయోజనమా-
హ — సాధ్యాభావవద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వస్యేతి । అభావమాదా-
య నాతిప్రసఙ్గ ఇత్యన్వయః ।

౧౬ — నన్వవ్యభిచారనిరూపకాధికరణవ్యక్త్యన్యత్వాద్యభా-
వస్యాపి సాధ్యాభావతయా తద్వద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య
వ్యభిచారిణ్యసత్త్వాదుక్తోఽతివ్యాప్తిరత ఆహ — పార్థివత్వా-
దీతి । పార్థివత్వవిశిష్టం యన్నిర్ధూమవృత్తిత్వం తద్వహ్నా-
వప్యేవ హేత్వాధారపార్థివత్వాదితి అతిప్రసఙ్గ ఇతి భావః । ఆది-
నా జలత్వాదిసఙ్గ్రహః ।

౧౭ — వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నేత్యస్య ప్రయోజ-
నమాహ — ద్విత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వేతి । నిర్ధూమవృత్తిత్వవహ్ని-
భేదోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య వేత్యర్థః ।

౧౮ — న దోష ఇతి । అన్యథా నిర్వహ్నిసంయుక్తత్వాభా-
వస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వా-
దభావాన్నిర్వహ్నివృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య ధూమేఽసత్త్వా-
దవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి భావః ।

(౫౨) జాగదీశీయ చతుర్దశలక్షణ్యామ్.

ఇత్థం చ సాధ్యాభావేఽపి హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన కస్య చిదధికరణత్వవర్త్మనా సంగ్రాహ్యః. తేన జాతిమాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వస్య ప్రసిద్ధావపి న క్షతిః.

యద్యాయదవచ్ఛిన్నసాధ్యాభావాభావాః ప్రత్యేకం

---

౧౯ — ఇత్థం చేతి. సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వస్య హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన నిరుక్తావచ్ఛేదకత్వార్థః. తాదృశసమ్బన్ధేన హేత్వధికరణత్వస్య ప్రవేశగౌరవమలీకస్యేదిత్యుక్తమ్. తథా చ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనావచ్ఛిన్నాధికరణతావదవృత్తిత్వం సాధ్యాభావవిశేషణమిత్యర్థః. సత్తావదిత్యాదావిత్యాదిపదేన వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదేస్సంగ్రహః. తత్రాపి జాతిసామాన్యాభావాదేస్సాధ్యాభావత్వాయ తద్వృత్తిసంయోగసమ్బన్ధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిసమ్భవాత్.

౨౦ — ననుదర్శితం విశిష్టసత్త్వాదిత్యత్రాఽవ్యాప్తిః. విశిష్టసత్త్వస్య సత్తానతిరేకేణ ద్రవ్యత్వాభావవతి వృత్తేర్ద్రవ్యత్వాభావసజాతీయస్య తద్వదవృత్తిత్వాభావస్య హేతావసత్త్వాత్. న చైవం విశిష్టహేత్వధికరణే వర్తమానవిశిష్టసాధ్యాభావో గృహ్యతామ్ తావతైవోక్తదోషపరిహారాదితి వాచ్యమ్. తథాపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తిః. సధూమమవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య మహానసీయవహ్నౌ సత్త్వాత్. న చ హేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛేదేన తాదృశవృత్తిత్వాభావవత్త్వం వివక్షితమితి వాచ్యమ్. నిర్ధూమత్వాదిసజాతీయం నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వేన రూపేణ వహ్నావవ్యాప్తేరభావం తార్ణాద్యన్యజలవృత్తిత్వజలాన్యనిర్ధూమవృత్తిత్వోభయాభావస్యాదాయాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ అత ఆహ. యద్వేతి.

౨౧ — వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నధూమాభావసజాతీయస్య తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నస్య తస్యైవాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన వహ్నిత్వాదినా వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకవ్యభిచారిత్వేనాప్రసిద్ధిరతో యావదిత్యత్ర ఇతి. తథా చ ధూ

తేషాం సజాతీయస్య వ్యాపకీభూతస్య వ్యాప్యవృత్త్యభావ
ధూమాదిసాధనాభావస్యాపి సాధ్యాభావ తత్త్వ్యాపకీభూ
తాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధూమత్వాదినా చ వహ్న్య
టకం ప్రతి వ్యాపకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః.

౨౨—తత్తద్వహ్న్యభావసజాతీయస్య తద్వ్యాపకీభూతా
భావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన తత్తద్వహ్నిత్వేనా ధూ
మాదికం ప్రతి వ్యాపకత్వాభావాదసమ్భవ ఇత్యాశఙ్కాం ప్రతి సాధ్యాభావాసా
ధ్యాభావా ఇతి. సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేద
కరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకా ఇత్యర్థః - తత్తద్వహ్ని
త్వాదికన్తు న సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకమ[illegible] తదవచ్ఛిన్నాభా
వమాదాయ నాసమ్భవ ఇతి భావః -

౨౩—[illegible] త్వావ్యాప్యాభావ [illegible] తాదృశ
[illegible] త్వావ్యాప్యాభావ [illegible] తత్త
వ్యతిరేకివ్యాప్తిసిద్ధ [illegible] తత్త్వావ్యా
భావానాం ప్రత్యేక నిరూపిత [illegible] వ్యా
[illegible]
[illegible] ప్రత్యేకం
తత్తత్సజాతీయస్య తద్వ్యాపకీ [illegible] ధూ
మాదిసాధనాభావ [illegible]
భావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన వహ్ని [illegible] వహ్ని [illegible]
వచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వ [illegible] తీయస్య
తీయస్యేతి [illegible]
యోగ [illegible] ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకే [illegible]
[illegible]
[illegible]

౨౪—[illegible]

[illegible]
[illegible] ధూమ [illegible] వహ్ని [illegible] ప్రతియోగి [illegible]

స్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధర్మేణ యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం తత్త్వమ్.

సాధనస్య తాదృశాభావప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకత్వం వా సాధనతావచ్ఛేదకస్యేతి తు న వాచ్యమ్. ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్తాదేస్తాదృశాభావవ్యాపక గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశాభావప్రతియోగిత్వాదతివ్యాప్తేః- ఇష్టాపత్తౌ ప్రాగుక్తదోషతాదవస్థ్యా

త్ - అతో నోక్తదోషపరిహారాయ.

౨౯ — ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ వ్యాపకీభూతతాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన † ధర్మేణ గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తాత్వాదినా ‡ సత్తాదేః ప్రతివ్యాపకతానవచ్ఛేదాదవ్యాప్తేరాహ - యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతీతి -

౩౦ — న చేదం గమనం స్పన్దత్వాదిత్యాదౌ తాదృశస్య గతిత్వాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన గతిత్వాదినాపి కాలికసమ్బన్ధేన స్పన్దత్వవ్యాపకత్వాదతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ - తాదృశాభావస్య యత్ప్రతియోగితా యా అవచ్ఛేదకో ధర్మః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేనాపి హేతువ్యాపకత్వస్యోక్తత్వాదితి భావః -

౩౧ — పరైః పరిష్కృతం మిశ్రలక్షణం నిరసితుమాహ - సాధనస్యేత్యాదినా - తాదృశేతి - సాధ్యసాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయతద్వ్యాపకీభూతాభావేత్యర్థః - తదవచ్ఛేదకత్వం వేతి - సత్తాత్వాద్యభావసజాతీయతద్వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం వేత్యర్థః -

౩౨ — ప్రథమదూషణమాహ - ద్రవ్యమిత్యాదౌ - తాదృశాభావేతి - సాధ్యాభావసజాతీయతద్వ్యాపకీభూతాభావేత్యర్థః -

౩౩ — ద్వితీయదూషణమాహ - జ్ఞేయం ప్రమేయత్వాదిత్యాదినా - ప్రమేయత్వాదేరితి - న చ సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్యాపి వ్యాపకత్వాత్ప్రమేయత్వేన గగనాభావస్యై

† ద్రవ్యాన్యత్వాదినా ‡ పాఠాన్తరమ్

శ్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తేశ్చ - ప్రమేయ
త్వవ్యధికరణ ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః -

నపాంగుక్త క్రమేణ సాధ్యాభావ సజాతీయస్య ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకం ప్రమేయత్వం స్వరూపాయనా వ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్-వహ్ని
త్వేన మహానసీయవహ్న్యాదభావమాదాయ ధూమసాధ్యకవహ్ని
మతివ్యాప్తిభియాః సాధ్యాధికదేశవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నాయా ఏవ
ప్రతియోగితాయాః ప్రవేశ్యత్వాత్ ప్రమేయత్వేన గగనాద్య
భావప్రతియోగితాయాః ఖప్రధాత్వాత్ విషయత్వాపేక్షయా
గురోః ప్రమావిషయత్వస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాచ్చా
త్రావ్యాప్తితాదవస్థ్యాదితి భావః -

3౮ — నవ్యాస్తు యావన్తః సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్త
త్సజాతీయాశ్చ తత్తత్సమానాధికరణో వ్యాప్యవృత్త్యభావస్త
త్ప్రతియోగిత్వమేవ వ్యాప్తిః- వ్యాప్యవృత్తిత్వం ప్రకృతే
హేతుసామానాధికరణ్య వద్ధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
భిన్నత్వే భయాభావవత్త్వమ్ - తేన ధూమసామానాధి
భావసమానాధికరణస్య తత్సజాతీయస్య చ వహ్ని ధూ
మోభయత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగిత్వేఽపి ధూ
మసాధ్యకవహ్న్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః- తాదృశోభయాభావస్య ని
రుక్త వ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాత్ - ఏవఞ్చ యత్రాభావే ప్రకృతసా
ధ్యసామానాధికరణ్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వే
భయాభావః స ఏవ సాధ్యాభావపదార్థః - తేన భావాన్ ప్రమే
యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యప్రతియోగికస్య ఘటావృత్తిత్వాద్యవ
చ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్య తత్సజాతీయ
హేత్వభావస్య నిరుక్త వ్యాప్యవృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యాపి నావ్యా
ప్తిః - ఇత్థఞ్చ ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ గగనాద్యత్వాద్యభావ
స్యాపి నిరుక్తసాధ్యాభావత్వాత్ తదధికరణే గుణాదౌ వర్తమా
నస్య తత్సజాతీయాభావస్య నిరుక్త వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ప్రసి
ద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిః- వాచ్యం ప్రమేయాదిత్యాదౌ తు వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ్యత్వాద్యభావ సామానాధికరణస్య విరు

యత్ర వ్యాప్యాభావస్తత్రాద్యశాప్యాద్యాభావాః ప్రత్యేకం తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగివ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యతే తద్రూపవత్త్వం తత్త్వమిత్యాహుః.

ద్ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రతియోగ్యభావస్య ఘటత్వాదినా సాధ్యత్వాద్యభావస్యైవ సా నిరుక్తవ్యాపకవృత్తితాశాలినః ప్రతియోగితామాదాయ లక్షణసమన్వయ ఇతి యథాశ్రుతమేవ లక్షణం సమ్యగితి ప్రతీమ ఇతి ప్రాహుః ॥

౩౫ — వ్యాపకీభూతస్య సజాతీయస్యేత్యాది ఘటిత్యాగేన లఘులక్షణమాహ — యద్వేతి — తాదృశా ఇతి. ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావా ఇత్యర్థః ॥

౩౬ — అత్రాపి ధూమత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యవ్యాపకతా తత్సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మైః తత్సమ్బన్ధేన యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగివ్యాపకత్వమవచ్ఛిద్యత ఇతి పర్యవసితార్థః — తేన గగనసంయోగత్వాదినా గగనత్వాద్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకైః గగనత్వాదిభిః కాలికసమ్బన్ధేన స్పన్దత్వాది హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః — న వాచ్యత్వాదభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపాప్రసిద్ధ్యైవ కేవలాన్వయిస్థలే లక్షణసమ్భవే ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిగ్రన్థవతారానుపపత్తిః ॥

౩౭ — నచ ధూమత్వేన ధూమాభావస్యైవ వహ్నిత్వేన ధూమవద్వృత్తేరభావత్వాత్ అయఃపిణ్డాన్యత్వాభావస్య చాయఃపిణ్డత్వలక్షణస్వరూపసమ్బన్ధేన భేదత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వాత్ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వభేదత్వాదినా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకతావచ్ఛేదాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ — యత్ప్రతియోగితాకాభావే సావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవద్వృత్తిత్వ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వే సతి యాభావస్తాదృశప్రతియోగితాయా ఏవావచ్ఛేదకధర్మస్య లక్షణఘటకత్వాదితి సఙ్క్షేపః.

౩౮ — సమవాయపదప్రవేశేన సార్వభౌమీయలక్షణం

పరే తు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వం వ్యాప్తిః-

యేన సమ్బన్ధేన హేతుతా తేనైవ సమ్బన్ధేన వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యర్థః । అపి వృత్తిమత్త్వం బోధ్యమ్- తేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవహ్న్యభావవతి సంయోగేన యా వృత్తి

లక్షణాన్తరమాహ - పరేత్వితి- [వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావదభావానామేవ ధూమాదౌ సత్త్వాన్నావ్యాప్తిః. ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సంయోగాది సంబన్ధావచ్ఛిన్న ధూమాదిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్య యావదన్తర్గతస్య వహ్న్యాదావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః-] సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటత్వాదినాభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతో యావన్త ఇత్యుక్తమ్.

౩౯ — తాదృశవృత్తిత్వాభావవత్త్వమపి దైశికవిశేషణతయైవ గ్రాహ్యమ్ - తేన నిరూపితవృత్తిత్వాదిసామాన్యాభావస్యాపి కాలికాదిసమ్బన్ధేన వహ్న్యాదివృత్తిత్వాద్యాపత్తేః హ్రదాదావపి నాతివ్యాప్తిరితి ధ్యేయమ్.

౪౦ — వహ్నిమాన్ ధూమాద్యభావాదిత్యాదౌ చావ్యాప్తిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్త్వం యుక్తత్వత్వాది సామాన్యనియతప్రతియోగితాకస్య సంయుక్తత్వాదిసామాన్యాభావస్య హేతావసత్త్వాత్, అతో వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యుక్తమ్-తదనుక్తౌ వ సమ్భవస్తు నాస్తి, తాదాత్మ్యసంబన్ధేన స్వధితౌ వేవ నిరుక్తలక్షణగమనాత్, వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్తాదాత్మ్యప్రతియోగికస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వస్తుగత్యా తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా తథావిధయావదభావస్యైవ హేతౌ సత్త్వాదితి ధ్యేయమ్.

౪౧ — యేన సమ్బన్ధేన హేతుతా వృత్తిమద్వృత్తయ ఇ

స్తదభావే న్యజాత్యాదౌ వర్తమానస్య ఘటాకాశాదావసత్త్వేఽపి నక్షతిః-

---

త్వతాఽపి వృత్తిమత్త్వం తత్రైవ బోధ్యమితి భావః
౪౧ — తదభావస్యేతి- తస్య సమవాయేన వృత్తిమత్వాభావాత్- జాత్యాదావితి - సమవేతత్వఘటితజాతిత్వోక్త్యా సమ్బన్ధాన్తరేణ యోర్వృత్తిమాం స్తద్వృత్తిత్వ ముపపాదితమ్- నక్షతిః నావ్యాప్తిః- హేతుతాఘటకసంయోగసమ్బన్ధేన యో వృత్తిమాం స్తద్వృత్తిత్వేన తాదృశాభావస్య యోపాదనస్త్రగగనత్వాదితి భావః.

౪౨ — అతఏవ వృత్తిమతివృత్తిత్వం దైశికవిశేషణతయా గ్రాహ్యమ్- తేనవాచ్యం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ † వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వాత్ † భావస్య సమవేతత్వ సమవాయసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య సమవేతత్వసామాన్యాభావస్య హేతుతాఘటకసమవాయసమ్బన్ధేన వృత్తిమతిస్పన్దే కాలికసమ్బన్ధేన వర్తమానస్య దైశికవిశేషణతయా ద్రవ్యత్వాదావసత్త్వేఽపి నావ్యాప్తిః.

౪౩ — ఇత్యతాఽపీత్యపి శబ్దేన సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వగతి హేతుతాఘటకసమ్బన్ధేనైవ గ్రాహ్యమితి సూచితమ్- తేన తత్ర ధూమావయవాన్యతరత్వాభావస్యాపి పూర్వోక్తవ్యక్తిమత్త్వాత్ సాధ్యాభావత్వే న తద్వ్యతిరేకసమ్బన్ధేన సామాన్యేన వృత్తిమత్తద్భావవృత్తిత్వాద్ధూమావయవానాం కాలికసమ్బన్ధవృత్తిత్వే ధూమహేతావసత్త్వేఽపి హిమాలయ ధూమాదౌ తత్త్వేన నావ్యాప్తిః

౪౪ — [ప్రస్తుతో యత్రాశుతలక్షణస్య ద్రవ్యత్వాదౌ సాధ్యతాయాం మవ్యాప్తి రగ్నాదిహేతావతివ్యాప్తిః- విశిష్టసత్త్వాభావవ్యాప్తిశ్చ- దర్శ్యన్నస్మిన్ లక్షణే విశిష్టసత్త్వ అపివృత్తేః అతో వృత్తిమద్వృత్తయా సంబన్ధసామాన్యేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్తద్వృత్త్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాకధర్మవత్త్వమేవ వ్యాప్తిర్వక్తవ్యేతి- అత్ర సాధ్యాభావవద్వృత్తి

---

† వాద్యత్వత్వేన ఘటాద్య † పాఠాన్తరమ్.

సాధ్యాభావశ్చ పూర్వవద్బోధ్యః-

త్వం స్వరూపసంబన్ధేనైవ నివేశ్యం న హేతుతా ఘటకసం
బన్ధేన - తథా సత్యధికరణతా మాత్రస్యైవ సంయోగాదిస
మ్బన్ధేనావర్తమానత్వాద్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యా
ప్త్యాపత్తేః-అతఏవ మహాకాలాన్యఘటాదిత్యాదౌ కాలి
కాదిసంబన్ధేన హేతావపి నాతివ్యాప్తిః- స్వరూపసంబన్ధే
న మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవ మహాకాలభేదాదని
ష్టస్య కాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్నఘటాధికరణతాయామసత్త్వాత్
అన్యథా సాధ్యాభావవతి మహాకాలే హేతుతాఘటకకాలికసం
బన్ధేనవృత్తిత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ తా
దృశసంబన్ధేన వృత్తిమాన్ యస్తద్వృత్తిత్వేనాతివ్యాప్తి
దుర్వారతాపత్తిరితి యుక్తమనుత్పశ్యామః)

౪౬ — నను సాధ్యప్రతియోగికాభావమాత్రస్య ప్రవే
శే ధూమస్య తత్తద్వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వాద్వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః- సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నా
భావస్య ప్రవేశే తు గగనాదేస్సాధ్యత్వే ద్రవ్యత్వాదావతివ్యా
ప్తిః- తాదృశ సాధ్యాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ - ఏవం
ప్రమాణగ్రాహ్యగుణవాన్ ప్రమేయవాన్ వా పృథివీత్వాదిత్యా
దావవ్యాప్తిః- తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః
అత ఆహ- సాధ్యాభావశ్చేతి -పూర్వవదితి - ప్రకృతసాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో వ్యాప్య
వృత్తిశ్చాభావోఽత్ర సాధ్యాభావశబ్దార్థ ఇత్యర్థః- యథా
శ్రుతే సాధ్యాభావత్వప్రవేశేనాసఙ్గత్యాపత్తేః.

౪౭ — అత్రాపి యేన సమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యాపకతా
తేన సమ్బన్ధేన తాదృశరూపావచ్ఛిన్నాభావో బోధ్యః - తే
న జ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ స్వరూపసమ్బన్ధేన సాధ్యవ్యా
పకస్య ప్రమేయత్వాదేః కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావాధిక

కణ సమవేతత్వాభావస్య స్పన్దత్వాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వేఽపి నక్షతిః.

౭౮ — యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన తాదృశరూపావచ్ఛిన్నాభావానాం వివక్షణాత్ జ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః - కాలికసమ్బన్ధేన ప్రమేయత్వాభావస్య సాధ్యతాఘటకసమవాయసమ్బన్ధానవచ్ఛిన్నత్వాత్ - ఇత్థఞ్చ వ్యాపకతాపి తేనైవసమ్బన్ధేన గ్రాహ్యా. తేన ప్రమేయతయా సాధ్యవ్యాపకస్య జ్ఞానాదేః సాధ్యతాఘటకసమవాయసమ్బన్ధేనాభావవతి హేతావవర్తమానత్వేఽపి ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరితి - తత్తుచ్ఛమ్ - వృత్త్యనియామకసమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా సద్ధేతావవ్యాప్తేః - ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేశ్చ - వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాభావస్య వ్యాప్యవృత్తితయా తద్వద్వృత్తిత్వాభావస్యాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్ - ప్రమేయం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తేశ్చ - సాధ్యతాఘటకతాదాత్మ్యసమ్బన్ధేన ప్రమేయత్వాదేరేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తత్సమ్బన్ధేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః [ప్రమేయత్వేన ఘట పటోభయభేదస్యాప్యభావకత్వేఽపి తస్య నిరుక్తప్రతియోగివ్యధికరణత్వాభావేన లక్షణాఘటకత్వాత్] ఇతి దిక్.

౭౯ — వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః - వహ్నిసంయోగాభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతయా తదభావాత్మకవహ్నిసంయోగవద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవ ఘటాదినిష్ఠస్య హేతావభావాదతో వ్యాప్యవృత్తిత్వేనాభావో విశేషితః.

౮౦ — వస్తుతస్తు నిరుక్తసాధ్యాభావాధికరణత్వమవశ్యం

ద్వితీయవిశేషణతయా నివేశ్యమ్. అన్యథా ద్రవ్యం గుణాది
త్వాదౌ ద్రవ్యత్వాభావస్య కాలికసమ్బన్ధేనాధికరణే గుణత్వ
వృత్తేః ద్రవ్యత్వాభావవత్సమవేతత్వసామాన్యాభావస్య జ్ఞా
నాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః. తథా చ వహ్ని
సంయోగాద్యాత్మకాభావస్య తాదృశసమ్బన్ధేనాధికరణ
ప్రసిద్ధ్యా తదాదాయ వ్యాప్తివారణార్థం సమవాయవృత్తి
పదమ్. పరస్పరాభావవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నిత్యత్వా
దినా రూపాభావస్య తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా
ద్రవ్యత్వసమవేతత్వాభావస్య నిత్యరూపాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వా
దవ్యాప్తిరతో వ్యాప్యవృత్తిపదమ్. న చ ప్రతియోగివ్యాప్యవృ
త్తిత్వానుక్తదోషతాదవస్థ్యమ్. యత్ప్రతియోగితాభావే
ప్యవచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన స్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవద్వృత్తి
త్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వస్య చ ద్వయో
ర్వ్యతిరేకః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశ
ప్రతియోగితాకాభావసాపేక్షత్వాత్. [రూపవాన్ పృథివీత్వా
దిత్యాదౌ] నిత్యత్వాదినా రూపాద్యభావస్య వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావభిన్నస్యావచ్ఛేదకీభూతనిత్యత్వాద్యవచ్ఛి
న్నవద్వృత్తిత్వాదవశ్యం దానః. ఏతేన సంయోగాభావత్వాది
వ్యాప్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా ప్రతియో
గివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేఽపి న
వ్యాప్యవృత్తిపదవైయర్థ్యమితి ధ్యేయమ్.

౫౧ — నను వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావాలోకాది
వృత్తిత్వాదినా [illegible] త్వాపత్తిః సామాన్యాభావోఽపి ప్రతియోగ్య
భావవద్వృత్తిత్వాభావ ఇత్యాదిసంగ్రహః । సంయోగాదిసమ్బ
న్ధావచ్ఛిన్నవహ్నిసామాన్యాభావ ఏవ వృత్తిత్వ ప్రత్యభిజ్ఞాయాలో
కావృత్తిమధ్యవివేకాత్। ఏవమిన్ధనత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభా
వాధికరణీభూతమహానసవృత్తిత్వాదర్శహానసావృత్తిర్వతా

తద్వద్వృత్తిత్వాభావోఽపి స్వవ్యాపక తత్త
త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితా

దినాయోగాభావః సోఽపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావయావ
దన్తర్గతస్య యోర్ధూమాదావసత్త్వాదసమ్భవ ఇత్యత ఆహ ।
తద్వద్వృత్తిత్వాభావోఽపీతి । మిశ్రలక్షణఇవాత్రాపి తత్త
త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపక వ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మా
నవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య ప్రవేశే ఆకాశావృత్తిత్వావచ్ఛి
న్నాభావస్య హేతావసత్త్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యాదావవ్యాప్తిరతోఽన్యథావ్యాచష్టే । స్వవ్యాపకేతి ।
స్వం ప్రతియోగితా, తద్వ్యాపకీభూతం యత్తత్తత్సాధ్యాభా
వవద్వృత్తిత్వత్వం, తద్వ్యాపక ప్రతియోగితాక ఇత్యర్థః ।
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధారణ సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వస్యైవవృత్తిమద్వృత్తిత్వాదవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరత ఉక్తం
తత్తదితి; తథా చ నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్యైవ స్వవ్యాపకతత్త
త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకతయా తి
స్యవహ్న్యభావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి భావః ॥

నను — స్వనిష్ఠవృత్తిత్వత్వరూపేణవృత్తిత్వసామాన్యాభా
వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ
సమనియత ప్రతియోగితాకస్య హేత్వన్తరే వృత్తేః స్వస్మిన్న
సత్త్వాద్ధేతుమాత్రేఽసమ్భవాపత్తిరతః కల్పాన్తరమాహ ।
తత్తదితి । సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య
యావదభావస్యైవ వ్యభిచారిణ్యతిప్రసఞ్జకత్వాదతిరి
క్తాన్తర్భావేఽత్రాపి నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వస్య సామాన్యతస్సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్త సమానాధికరణధర్మతయా త
దవచ్ఛిన్న సామాన్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణా
యోగాత్ తత్తదిత్యుక్తమ్ । నచైవమపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న

క స్తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తేన స

ద్రవ్యత్వాభావవద్వృత్తిత్వత్వేన ఘటవృత్తిత్వజాతిత్వస్య సర్వ తరాభావమాదాయ ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వభిన్నావృత్తిత్వేనాపి ప్రతియోగితాయా విశేషణీయత్వాత్. అతఏవ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావా ఇత్యుక్తౌ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నం యద్ధేతుతాఘటకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వభిన్నావృత్తి ప్రతియోగిత్వం తాదృశప్రతియోగితాకస్య వృత్తిమద్వృత్త్యభావస్య ప్రసిద్ధేరతో నిషేధద్వయగర్భతా। తేన ఘటత్వాదినా తాదృశవృత్తిత్వాభావమాదాయైవ లక్షణసఙ్గతేః॥

౫౩ — కేచిత్తు తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాయామవస్తౌ ఽభావాంశత్యేవ లాఘవాద్వక్తుముచితమ్। తథాపి వాచ్యం ప్రమేయాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యేన హేతోర్జగతఏవ సాధ్యాభావవత్తాదాత్మ్యేయా తాదృశతాదాత్మ్యత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా ఽవ్యాప్తిరతో నిషేధద్వయగర్భతా। ఇత్థం చ విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యామేవ తాదృశవృత్తిత్వాభావస్సిద్ధ ఇతి వదన్తి-

౫౪ — యత్తు వృత్తిత్వస్యముపేక్ష్య గురోస్సాధ్యత్వాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిభియా తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావో నోక్త ఇతి - తత్తుచ్ఛమ్- గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదృత్యైవ లక్షణకరణాత్। అన్యథా తత్కల్పే వృత్తిమద్వృత్తిపదవైయర్థ్యాపత్తేః। వృత్తిత్వత్వమాత్రస్య తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మతయైతదవచ్ఛిన్నాభావమా

మానాధికరణేన వృత్తిత్వవృత్తినా వా ధర్మేణానవ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో బోధ్యః-

ప్రాయత్వాద్వ్యాప్త్యసమ్భవాత్, కిఞ్చైవం గురుధర్మస్య ప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకత్వే తద్ఘటభిన్నం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యా
ప్తిరపి స్యాత్ - తద్ఘటవృత్తిత్వాపేక్షయా గురుత్వేన త
ద్ఘటభేదాభావవద్వృత్తిత్వాః ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః తద్ఘట
వృత్తిత్వస్యైవ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తసమానా
ధికరణధర్మతయా తదవచ్ఛిన్నాభావస్యాలక్ష్యఘటకత్వాత్ -
ఏవం స్నేహశూన్యం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ స్నేహశూన్యత్వాభా
వవద్వృత్తిత్వాదేః జలవృత్తిత్వాపేక్షయా గురుత్వేన తద
వచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యాఽతివ్యాప్తిర్దుష్పరైవేతి దిక్॥

౫౫ — యస్య కస్యచిత్సమానాధికరణ్యమవ్యావర్తక
ఘటకస్తత్ప్రతియోగితా సమానాధికరణత్వనివేశాపేక్షయా
లాఘవమనుసృత్యాహ। వృత్తిత్వవృత్తినా వేతి। సాధ్యాభావ
వద్వృత్తిత్వవృత్తినా వేత్యనేన సాధ్యాభావవత్పదం సమ్పాతా
యాతమ్-యద్యపి వృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కస్య ధూమత్వాది సామాన్యాభావస్య ఘటాన్యస్యత్వాభావ
స్యైవ యావదన్యతమస్య హేతావసత్త్వాద్వహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్త్యసమ్భవః। తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వాదిప్రతియోగితాకాభావవిరహణేఽపి ఘటభేదత్వేన ఘటభే
దనిరూపితవృత్తిత్వాన్యతరాభావస్యతాదృశస్య హేతావస
త్త్వాత్। తథాపి పూర్వవదత్రాపి కల్పే హేతుతా ఘటకస
మ్బన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వభిన్నవృత్తిత్వేనాపి ప్రతియోగి
త్వం విశేషణీయమిత్యాశయః సమ్బన్ధేన వృత్తిధర్మానవచ్ఛి
న్నవృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియోగితాయా ఏవ తాదృశవృత్తిత్వాతి
రిక్తవృత్తిత్వవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం విశేషణీయమి
త్యపి కశ్చిత్.

తేనాలోకాద్య వృత్తిత్వేన యో వహ్నిసా
మాన్యాభావ వదవృత్తిత్వస్య యచ్ఛేదకత్వాద్యవ
చ్ఛిన్న వహ్న్యభావాధికరణీభూత మహానసవృ

౫౬—వృత్తిత్వవ్యక్తీనాం ధర్మిణ వేతి పాఠేతు ధూమ
త్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాసమ్భవత యాదేవ ధర్మిణ వేతి కల్ప
న్తరోల్లేఖః। తథా చ ధూమత్వ త్వ ఘటభేదత్వాదిస్తాదృశ
వృత్తిత్వత్వాతిరిక్త ధర్మత్వాదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ
నాసమ్భవః। నాప్యప్రమేయత్వాదిత్వాదౌ తాదాత్మ్యేన ప్ర
తావిరుద్ధ ఘటత్వ పటత్వాభ్యామవృత్తి గగనాదినావ్యా
ప్తిత్వాభావమాదాయ లక్షణ సమన్వయ ఇతి ధ్యేయమ్।

౫౭.-స్వవ్యాపకతత్తత్సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వత్వేత్యస్య
తాదృశవృత్తిత్వమాహ। ఆలోకాద్యవృత్తిత్వేనేతి। నిరుక్తవృత్తి
త్వస్య ప్రతియోగితాయాం తత్తత్సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వత్వ
వ్యాపకత్వప్రవేశస్య [illegible]। న చ స్వవ్యాపకవృత్తిత్వవ్యాపకత్వ
త్వావచ్ఛేదకాలోకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వారణాసమ్భ
వాత్ప్రతియోగితావ్యాపకత్వాదికం తత్తత్సాధ్యాభావవత్త్వే
వ్యర్థ ఇతి వాచ్యమ్। ఆలోకావృత్తివృత్తిత్వాభావమాదాయా
వ్యాప్తివారణాయ తస్యావశ్యకత్వాత్ - స్వసమానాధికరణా
భావప్రతియోగితత్తత్సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వత్వాశ్రయని
ష్ఠత్వనాభావప్రతియోగి ప్రతియోగితాకత్వరూపపర్యవసి
తార్థతత్తత్సాధ్యాభావవతః సత్యాదకనివిష్టతయా వ్యర్థతా
విరహాన్నవతారాచ్చేతి భావః॥

౫౮—తత్తత్సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతి
యోగితాకత్వస్యఫలమాహ। యత్కిఞ్చిత్త్వాదినా। ఘటత్వాదేః
సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్తదవచ్ఛిన్న వహ్న్యభా
భావస్యలక్షణాఘటకత్వాత్తదాహ। ఇన్ధనత్వేతి। ఇన్ధనత్వాదవ
చ్ఛిన్న సామాన్యాభావస్య మహానసాదావసత్త్వేనాయ
క్షతివిరహాదాహ: వహ్న్యభావేతి॥

త్తిత్వాదేరభావస్య ధూమాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వ విరహస్యచ హేత్వన్తరవృత్తే
స్స్వస్మిన్నసత్త్వేఽపినక్షతిరిత్యాహుః-

౫౯ — తాదృశవృత్తిత్వత్వస్యైకప్రతియోగితాకత్వ
స్యానుక్తావసమ్భవ ఏవ స్యాన్నతు వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ
తావద్వ్యాప్తిమాత్రం ప్రమేయమాత్రస్య హేతుతాస్థలేఽపిత
త్త్వప్రమేయనిష్ఠవృత్తిత్వాభావస్యప్రమేయాన్తరవృత్తేః త
త్త్వప్రమేయావిరహాదిత్యావేదయితుం సర్వసాధన సాధా
రణ్యాదాహ। స్వనిష్ఠేతి। స్వనిష్ఠం యత్సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వం తత్సామాన్యాభావస్యేత్యర్థః-

౬౦ — అత్ర ఘటత్వాదౌ సాధ్యే స్వీయవిశేషణతయా ఘ
టాన్యత్వాది హేతావతివ్యాప్తిః సాధనస్యైవ హేతుతాఘట
కసమ్బన్ధేన వృత్తిమత్తయా తన్నిష్ఠస్యైవ యావదభావస్య
హేతౌ సత్త్వాత్। నచైతస్య విరుద్ధత్వాత్సాధ్యసమానా
ధికరణత్వేన హేతువిశేషణాదేవ నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ -
తథాపి ద్రవ్యత్వాదౌ సాధ్యే స్వీయ సమవాయాదినా సత్త్వా
ది హేతావతివ్యాప్తిః। తాదృశసమ్బన్ధేన హేతోరేవ వృ
త్తిమత్తయా తన్నిష్ఠస్య యావదభావస్య సాధ్యసామానాధి
కరణ్యస్యచ హేతౌ సత్త్వాత్। ఏవం మహాకాలాన్యో ఘ
టాదిత్యత్ర కాలికసమ్బన్ధేన హేతావతివ్యాప్తిః। తత్ర హే
తుతాఘటకకాలికసమ్బన్ధేన మహాకాలవృత్తేస్తేన సమ్బన్ధే
న తదవృత్తిత్వాసమ్భవాత్ - సామానాధికరణ్యస్య
వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్। అన్యథా ఘటాదిహేతావపి ఖణ్డకా
లావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావసత్త్వాదతివ్యా
ప్తితాదవస్థ్యాత్। ఏవం ద్రవ్యత్వాదేస్సాధ్యత్వేఽవృత్తి
గగనాది హేతావతివ్యాప్తిః విశిష్టసత్తాయా మవ్యాప్తిశ్చ-
దవ్యాప్యస్యాస్మిన్ గుణాదౌ విశిష్టసత్తాయా వృత్తిమత్త్వాదితి
వదన్తి॥

అన్యేతు వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్త

౬౧ — యదిచ వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్తావదభా-
వవద్వృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వావచ్ఛిన్నాధికరణతా-
సామాన్యకధర్మవత్త్వమితి వక్ష్యతే । తదా నైతేషామేకో-
ఽపి దోషః పదమాదధాతి । వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యాదౌ స-
ర్వత్రైక విశేషణతాసమ్బన్ధేనైవ వృత్తిర్వివక్షణీయత్వా-
త్ అన్యథా అధికరణత్వమాత్రస్యైవ సంయోగాదిసమ్బన్ధే-
నావర్తమానత్వాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తి-
ప్రసఙ్గాదితి ధ్యేయమ్॥

౬౨ — అన్యేత్విత్యాది। అత్ర సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తి-
త్వస్య ఘటత్వాదినా అభావమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తి-
రత ఉక్తం యావన్త ఇతి - తథాచ తాదృశవృత్తిత్వసామా-
న్యాభావస్య తత్ర హేతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః। నచ
తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్త్వస్యోక్తావపి తాదృశా-
భావత్వస్య తాదృశవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్త్వస్యోక్తావపి తాదృశా-
భావత్వస్య తాదృశాభావస్య సమ్భవతీతి వాచ్యమ్ । తథాపి తాదృశవృత్తిత్వ-
త్వేన ఘటాదేరభావమాదాయాతివ్యాప్తేస్తదవస్థత్వాత్ -[నచ
తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశవృత్తి-
త్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్త్వముచ్యతామితి వాచ్య-
మ్ - కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేస్తాదృశవృత్తిత్వావచ్ఛిన్న-
ప్రతియోగికతాదృశ వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసి-
ద్ధేః] - తాదృశవృత్తిత్వత్వస్య గురుతయా తదవచ్ఛి-
న్నాభావాప్రసిద్ధేశ్చ। అత ఏవ తాదృశవృత్తిత్వసామాన్యా-
భావవత్త్వముపేక్షితమ్ । కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తే-
శ్చ। వాచ్యత్వాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వసామాన్యాభావ-
స్యాజ్ఞేయత్వాదిహేతావభావాదితి భావః.

౬౩ — ఇష్టమపి వాచ్యత్వాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వ-
సామాన్యాభావస్యైవ యావదన్తర్గతస్య వృత్తిగగనాదినిష్ఠస్య

సాధ్యాభావ సముదాయాధికరణ వృత్తిత్వాభావాస్తద్వత్త్వమ్-

నను సత్త్వాదిహేతావసత్త్వాపాదనం వాచ్యం ద్రవ్యత్వాది త్వాభావ వ్యాప్తిరతో వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యుక్తమ్। తథా చైతస్య వృత్తిమద వృత్తిత్వాత్ న నిరుక్తయా తదన్తర్గత త్వం కిన్తు ఘటత్వాదిసాధ్యక వృత్తిత్వాభావస్యైవ సద ద్రవ్యత్వాది హేతౌ వర్తత ఏవేతి నావ్యాప్తిః॥

౬౪—అత్ర వృత్తిమత్త్వాఘటకం పూర్వలక్షణ దిశా వసే యమ్। తేనన ప్రాగుక్తదోషః॥

౬౫—నను ప్రకృతయుక్తిమాన్ గోత్వాదిత్వానాం కాలికసమ్బ న్ధేన హేతావతివ్యాప్తిః। మహాకాలస్యాపి కాలికసమ్బన్ధేన ప్రతియోగ్యసత్త్వాభావకూటవత్త్వత్త్వా తత్ర యా తాదృశా ఘటత్వ సమ్బన్ధేన వృత్తిమత్త్వాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ చ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్। నచ దైశిక విశేషణతయా సాధ్యా భావకూటవత్త్వం వివక్షితమ్ అతస్తాదృశకూటాధికరణత్వే నయవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య ఘటాదివృత్తేర్గో త్వాదిహేతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్। ఘటత్వాభా వవాన్ ఘటత్వాదిత్యాద్యభావసాధ్యకేఽవ్యాప్తేః। ప్రసఙ్గాత్- సాధ్యాభావకూటానన్తర్గతస్య ఘటత్వరూపసాధ్యాభావస్య విశేషణతయాఽధికరణాప్రసిద్ధేః। విశేషణతయా వృత్తిమతా మేవ సాధ్యాభావానాం ప్రవేశే తు ఘటత్వాభావవాన్ ద్రవ్య త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః। వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యా భావస్యైవ తత్ర దైశిక విశేషణతయా వృత్తిమత్త్వాయా త త్కూటాధికరణ వృత్తిత్వాద్యభావస్యాపి తాదృశధర్మావ చ్ఛిన్నస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్। ఏవం కాలికసమ్బన్ధా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకే గగనత్వాభావసాధ్యకే సాధ్యజ్ఞా నాదిహేతావవ్యాప్తిః। గగనత్వాభావ ఘటిత కూటస్య దైశిక

తాదృశవృత్తిత్వాభావశ్చ స్వవ్యాపక తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకప్రతియోగితాకో బోధ్యః ప్రయోజనం చోక్తప్రాయమ్-

విశేషణతాసమ్బన్ధేన యదధికరణం తద్వృత్తిత్వస్య సాధ్యాభావస్య వృత్తిమత్త్వే శబ్దాదౌ ప్రసిద్ధస్య జ్ఞానాదిహేత్వాభావాదివారణాయ। సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వబుద్ధేః సంసర్గాధయా ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకీభూయస్వ్యూనవృత్తిసమ్బన్ధేన వృత్తిమత్సాధ్యాభావకూటస్య తాదృశసమ్బన్ధేనైవ ప్రసక్తత్వాత్. సంయోగాభావాన్వయిత్వాద్ద్రవ్యత్వాదౌ సంయోగాదిరూపసాధ్యాభావో న తాదృశసమ్బన్ధేన వృత్తిమాన్ నిరవచ్ఛిన్నసమవాయాదిసమ్బన్ధేనైవ సంయోగాదినిశ్చయస్య తద్వదభావధీవిరోధిత్వాదతో న తత్రావ్యాప్తిః। కేవలాన్వయిని చ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్తాబుద్ధిర్ప్రసిద్ధైకేవలసులభా సర్వం హి ఘటత్వేన వాచ్యత్వం నాస్తి ప్రసిద్ధాస్త్వపి ఘటత్వేన వాచ్యత్వముక్తి జ్ఞానాదయా ద్వాత్వేన భావ ప్రత్యాబుద్ధిం ప్రతిబన్ధకత్వాదినా ఘటత్వాదిమత్తానిశ్చయస్య ప్రతిబన్ధకత్వాదేవోత్తాతిప్రసక్తేర్యుక్తత్వాత్-

౬౬ తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వప్రవేశప్రయోజనము దాయపదం సాధ్యకం ఘటత్వత్వాత్ ప్రాగభావవృత్తిత్వాభావం వ్యాప్యతాప్తౌ। తాదృశవృత్తి నైతత్వం ప్రతియోగితా తద్వ్యాపకం యత్ సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వం తద్వ్యాపకప్రతియోగితాకత్వస్య-

౬౭ ప్రయోజనం చేతి విహ్నమాన్ ధూమాదిత్యత్ర తాదృశవృత్తి సాధ్యాభావస్య సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య యావదన్తర్గతస్య తాదృశ

పకత్వాదవ్యాప్తిరతః స్వవ్యాపకేతి । తథాచాలోకాఽవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావప్రతియోగిత్వస్యవ్యాపకంననిర్వహ్నివృత్తిత్వత్వం ధూమవత్త్వాదౌ వ్యభిచారాదిత్యయమభావోన లక్షణఘటక ఇతినావ్యాప్తిః । ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వానుక్తౌ వాచ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః । ప్రతియోగితావ్యాపకసాధ్యాభావకూటవద్వృత్తితాత్వకస్య ఘటవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య యావదన్తర్గతస్యహేతావసత్త్వాత్ తదుపాదానేచతాదృశాభావప్రతియోగిత్వంనవాచ్యత్వాభావకూటాధికరణవృత్తితాత్వవ్యాపకం ఘటవృత్తిత్వే వ్యభిచారాదిత్యస్యలక్షణేఘటకత్వాన్నావ్యాప్తిరితిభావః.

(౯) అత్రచప్రతియోగితాన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యా । తేనేదం వాచ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌఘటవృత్తిత్వత్వేనరూపేణవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యఘటాన్యత్వాదివృత్తేః హేతావసత్త్వేఽపినావ్యాప్తిః । సార్వభౌమమతేచైకవిశిష్టాపరత్వమేవోభయత్వం తేనఘటవృత్తిత్వఘటాన్యవృత్తిత్వోభయాభావమాదాయాపినావ్యాప్తిః* । తత్ప్రతియోగితాయాం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వాదితిధ్యేయమ్.

ఉక్తస్వవ్యాపకస్వదళస్యపూర్వలక్షణోక్తైవవ్యావృత్తిః తాదృశవృత్తితాత్వవ్యాపకత్వదళస్య నప్రాగివవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వ్యావృత్తిః । తత్రమహానసాదేః సాధ్యాభావకూటానధికరణత్వాత్ కిన్తుకేవలాన్వయిస్థలఏవేత్యాశయేనాహ । ఉక్తప్రాయమితి । నచస్వవ్యాపకత్వాద్యపేక్షయాలాఘవాత్సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాః ప్రవయావన్తోనివేశ్యన్తామ్ - తాదృశవృత్తిత్వత్వేన ఘటాదేరభావమాదాయకేవలాన్వయిని లక్షణసమన్వయాదితివాచ్యమ్ ।

---

*[illegible]నుపప్లవ ఇతి పాఠాన్తరమ్

సాధ్యాభావాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వా ద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతస్సముదాయేతి॥

వహ్న్యభావ ధూమా దివం వాచ్యం [illegible] ఘటాద్యభావా దా సర్వత్రాప్రసిద్ధత్వాత్ ।- వహ్న్యభావవృత్తిత్వత్వస్య వృత్తిత్వత్వాపేక్షయా గురుత్వేన వహ్న్యభావఘటాధికరణవృత్తిత్వత్వస్య వ్యాపకత్వాభావ ఘటవద్వృత్తిత్వత్వాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావస్యాప్రసిద్ధిరిత్యాశయః॥

౨౦—నను వృత్తిమద్వృత్తియోరైక్యా త్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వం ఘటనివేశేనేత్యత ఆహ । సాధ్యాభావేతి । సాధ్యప్రతియోగికాభావేత్యర్థః । వ్యధికరణేతి । సాధ్య ప్రతియోగికాభావ వద్వృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య వృత్తిమాత్రనిష్ఠత్వాదితిభావః । అత ఇతి । తథాచ ధూమాభావఘటాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య నిర్ధూమవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యైవ వహ్న్యధికరణవృత్తిత్వాన్న వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః- నచైవం గగనాభావవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యత్రావ్యాప్తిః- గగనస్యాపి సాధ్యాభావతయా తదధికరణాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యమ్ । వృత్తిమత్త్వేనాపి సాధ్యాభావస్య విశేషణీయత్వాత్ । నవ్యమతే గగనస్య సాధ్యాభావవిరహత్వేనాభావాచ్చేతిభావః॥

౨౧—అత్ర సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వవ్యాపక ప్రతియోగికేత్యత్ర సముదాయపదస్య ఫలం మూలే గ్రన్థకృత్తైవోక్తమ్ । ప్రతియోగితావ్యాపకం సాధ్యాభావసముదాయాధికరణ వృత్తిత్వత్వమిత్యత్ర సముదాయపదస్య ఫలంతు నాలోకావృత్త్యేక భావఘటాదివహ్న్యభా

సాధ్యాభావశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధేన బోధ్యః.

తేన సమవాయేన వహ్నేస్సాధ్యత్వే ధూమె

ధూమాదిమత్త్వాదావవ్యాప్తివారణమ్ । తాదృశాభావస్య స్వవ్యాపక[వృత్తిమత్త్వక]ప్రతియోగితాకత్వేఽపి వారణసమ్భవాత్ । ధూమవత్త్వాదావపి తదభావప్రతియోగితాసత్త్వాత్ । పరంతు అలోకావృత్తివృత్తిత్వస్యాభావమాదాయావ్యాప్తివారణమేవ తత్ఫలమితి ప్రాఞ్చః । తదుచ్ఛమ్ । స్వప్రతియోగినిష్ఠాత్యన్తాభావప్రతియోగిసాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వాభావస్య వర్తమానస్యాత్యన్తాభావస్య ప్రతియోగిప్రతియోగితాకాభావత్వేనైవ తాదృశవృత్తిత్వాభావానాం నివేశాత్ । తత్రేవ సత్యేవ సముదాయపదస్య వ్యర్థ్యాపత్తినోఽథయథాతన్నివేశఫలానుసన్ధానస్య వాయుసమకాలానుసన్ధానసమానత్వాత్ । అన్యథా సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి ప్రతియోగితావ్యాపకసాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తితాత్వకత్వాభావాదేవ వ్యావర్తనాత్ కూటాయవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణార్థం గ్రన్థకృతా సముదాయపదోఽనుపన్యాసో వా చిత్యాపత్తేరిత్యయుక్తమ్.

౭ ౨— ధూమ ఇతి । నాతివ్యాప్తిరితి పరేణాన్వయః । ఏవమగ్రేఽపి । నను సమ్బన్ధవిశేషావచ్ఛిన్నాయాం ప్రతియోగితాయాం తోఽవ్యాప్త్యవ్యతిరేకిత్వం సనిత్యరూపాదికమేవ సాధ్యాభావకూటాధికరణం వాచ్యమ్ । విభుమూర్త్తజన్యానాం యథా యోగం కాలికసంయోగవిశిష్టవిశేషణతాధిక్యం ప్రసజ్యేత ప్రత్యేకం వహ్న్యభావకూటవత్త్వవిరహాద్వహ్న్యసమానకాలీనస్య ధూమసంయోగిప్రవృత్త్యసత్త్వాత్ । తథాచ

[సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపక] ఇతి పా.

సంయోగేనచ తథాత్వే వహ్న్యవయవత్వే పర్వ
తవహ్న్యవయవసంయోగేచ పర్వతస్య వహ్న్య

తత్రసాధ్యాభావకూటవతి హేతుతావచ్ఛేదకసంయోగసమ్బన్ధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యా ధూమేనాతివ్యాప్తిః। సమవాయేన ధూమస్య హేతుత్వే చ విరుద్ధత్వాదేవ తద్వ్యావర్తనసమ్భవాదత ఆహ। సంయోగేనేతి। తథాత్వే, వహ్నిసాధ్యత్వే। తథాచాత్ర వహ్న్యభావకూటాధికరణం యన్నిత్యరూపాదికం హేతుతావచ్ఛేదకసమవాయసమ్బన్ధేన తద్వృత్తిత్వస్య రూపత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్యాభావో వర్తత ఏవ వహ్న్యవయవత్వ ఇత్యతివ్యాప్తిర్నస్యాత్, యది సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యాభావస్య ప్రవేశో న స్యాదితి భావః। నను సమవాయేన వహ్న్యభావస్య వహ్న్యవయవత్వసమానాధికరణత్వాదగ్రే వక్ష్యమాణేన సాధ్యాభావానాం హేతుసమానాధికరణత్వ విశేషణేనైవ న తాదృశాభావమన్తర్భావ్యోక్తహేతావతివ్యాప్తిరతో హేత్వన్తరమాహ। పర్వతేతి। అత్ర సమవాయేన వహ్న్యభావస్య పర్వతే సంయోగేన వహ్న్యభావస్య చ వహ్న్యవయవే హేతుసమానాధికరణత్వాత్ తదుభయఘటితసాధ్యాభావకూటస్యాధికరణం యన్నిత్యరూపాదికం తత్ప్రవేశితత్వాద్యభావస్య తాదృశసంయోగహేతౌ సత్త్వాద్భవత్యతివ్యాప్తిః। యత్తు సంయోగేన వహ్నిసాధ్యత్వే వహ్న్యవయవత్వస్య విరుద్ధత్వాద్ధేతౌ సాధ్యసామానాధికరణ్య విశేషణేనైవ వారయితుం శక్యత్వ ఇత్యర్థః। పర్వతేత్యాది హేత్వన్తరమితి। తత్తుచ్ఛమ్। వహ్న్యవయవేఽపి సంయోగేన వహ్న్యన్తరస్య వృత్త్యవిరోధవిరహాత్। తాదాత్మ్యేన సాధ్యత్వానురోధాత్ సాధ్యసమ్బన్ధితామాత్రస్యైవ సామానాధికరణ్యే ప్రవేశితత్వాచ్చేతి భావః। సమ్బన్ధే

వయవస్యచ సమ్బన్ధద్వయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభా
వద్వయానధికరణత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః॥

తథా స్వవ్యాపకీభూత సాధ్యతావచ్ఛేదకవా

న్వయమితి। పర్వతస్య సంయోగావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావాన
ధికరణత్వాద్వహ్న్యవయవస్య సమవాయావచ్ఛిన్న వహ్న్యభా
వానధికరణత్వాదితి భావః। నాతివ్యాప్తిరితి। ప్రాగు
క్తరీత్యా సాధ్యాభావకూటాధికరణనిత్యరూపాదౌ హేతుతా
ఘటక సంయోగసమ్బన్ధేన సత్త్వప్రవిశిష్టావచ్ఛిన్న ధూ
మాదిత్వాన్నావ్యాప్తిరిత్యపి ద్రష్టవ్యమ్। అత్రేదమవధే
యం సంయోగాదిసమ్బన్ధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతేఽపి నేద
ముక్తమ్। తేన ధనిచైత్రత్వాదిత్యాదౌ స్వామిత్వాది సమ్బన్ధేన
సాధ్యతాయాం నావ్యాప్తిః। సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధా
తిరిక్త సమానాధికరణసంసర్గావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక సా
ధ్యాభావో గ్రాహ్య ఇతి తు నయుక్తమ్। ధనిచైత్రత్వాదిత్యా
దౌ వ్యధికరణసంసర్గావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్యైవ తాదృశత్వే
నావ్యాప్తిప్రసక్తేః॥

[illegible] సాధ్యాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపే
[illegible]
ణ విశిష్టః తదా ప్రమేయవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యా
ప్తిః ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః। న చ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్త సమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకాభావ ఏవ సాధ్యాభావో వక్తవ్యః తథా చ ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతావదేవ తత్ర సాధ్యాభావ ఇతి వా
చ్యమ్। ప్రాగ్గ్రాహ్యగుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యా
ప్తిప్రసక్తేః। తాదృశగుణత్వస్య గ్రాహ్యకత్వాద్యపేక్ష
యా గురుత్వేన ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావానామేవ తాదృశసాధ్యాభావత్వాదత త
[illegible] తత్రేతి। స్వేతి। స్వం ప్రతియోగితా॥

పక ప్రతియోగితాకోఽపి.

తేన యత్ర పృథివీత్వాభావాదౌ సాధ్యే తత్ర ద్విపక్షావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణ మప్రసిద్ధం తత్ర సద్ధేతౌ పృథివీత్వాదౌ సాధ్యే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావవతి సామా

---

౨౪ — ప్రతియోగితావ్యాపక సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య ఫలమాహ । పృథివీత్వాభావవానితి । తద్ద్వయవత్త్వే ఘటాది: । తథాచ ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ పటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావాదిఘటిత సాధ్యాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా పృథివీత్వాభావవాన్ జలత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః । ఘటావృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాః ఘటత్వాభావపి సత్త్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తదవ్యాపకతయా తాదృశాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకత్వాదితి భావః । సద్ధేతావిత్యస్య వ్యాప్తిరిత్యన్వయః । వహ్న్యభావ ధూమాదిత్యాది సాధ్యతావచ్ఛేదక సంయోగసంబన్ధేన విపక్షీభూత జలాద్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటస్య గుణాదౌ ప్రసిద్ధ్యా పృథివీత్వాదిత్యాదౌ విపక్షీభూత జలాదిప్రతియోగిక సామాన్యాభావకూటస్య జాత్యాదావధికరణతాసత్త్వేఽపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబన్ధేన తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకూటాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తిః స్యాదిత్యత ఉక్తమ్.

౨౫ — సమానాధికరణ్యం సంబన్ధవిశేషేణ తస్య సాధ్యాభావాధికరణవృత్తిత్వాభావరూపత్వాదిత్యాహ । పృథివీత్వాభావవానితి । సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావస్య విశేషణీయత్వే జాతిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణ జాతిత్వస్యైవ ప్రసిద్ధత్వాదిత్యాశయః । తథాచ జలాద్యవృత్తిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య కేవలసమవాయేనా

న్యాదావవర్తమానే ద్రవ్యత్వప్రకారక ప్రమావిశే
ష్యత్వాదౌ నావ్యాప్తిరతివ్యాప్తిర్వా॥

సాధ్యాభావస్యైవ సాధనసమానాధికరణత్వాత్తదుభయఘటితసా
ధ్యాభావకూటాధికరణే జాత్యాదౌ ప్రకృతహేతోరసత్త్వాన్నాతి
వ్యాప్తిరితి భావః। ద్రవ్యత్వస్య సమవాయేన హేతుత్వే తా
దృశసాధ్యాభావకూటవతి జాత్యాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకీభూ
త సమవాయసంబన్ధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తి
రిత్యత ఉక్తం ద్రవ్యత్వప్రకారకేతి। సామాన్యాదౌ చ స్వ
రూపసంబన్ధేన వృత్తిర్వ్యధికరణత్వాదావేవ సులభా। ప్రమా
విశేష్యత్వాదావితి। నాతివ్యాప్తిరిత్యన్వయః। తాదృశప్ర
తీతివిషయత్వం భ్రమమాదాయ జాత్యాదావపీత్యతః ప్రమే
తి.

౭౬—అత్ర ప్రతియోగితాంశే వ్యాపకత్వం సాధ్య
తావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధేనైవ గ్రాహ్యమ్। తేనసత్య
జ్ఞానవత్త్వాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయామీశ్వరత్వాదిమతి ఘ
టాన్యభేదస్య పటాన్యభేదస్య చ ద్వయోరపి విషయతాసంబ
న్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతనిత్యజ్ఞానకయోః తాదృశాధిక
రణే ప్రసిద్ధావపి నావ్యాప్తిః। న వా తాదృశ ఏవ సాధ్యే ద్ర
వ్యత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదిరూపే పృథివ్యాదౌ సా
ధనసమానాధికరణస్య పృథివ్యాదినవద్రవ్యాన్యప్రతియో
గిభిన్నద్రవ్యభేదకూటస్యాధికరణే గుణాదౌ హేతోరసత్త్వేఽతి
వ్యాప్తిః। న చైవం వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్య
త్రాప్యవ్యాప్తిః ప్రతియోగితామాత్రస్యైవ ప్రత్యేకపర్యవసితత్వే
న తాం ప్రతి పర్యాప్త్యాఖ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసం
బన్ధేన కస్యాప్యవ్యాపకతయా నిరుక్తసాధ్యాభావాప్రసిద్ధే
రితి వాచ్యమ్। ఏకవిశిష్టాపరత్వానవచ్ఛిన్నస్యోభయత్వస్య
సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే పర్యాప్తిభిన్నసంబన్ధేనైవ సాధ్యతావచ్ఛే
దకత్వాదితి భావః॥

సాధ్యాభావవత్త్వాదినా అభావాదౌ సాధ్యే తత్తత్సాధ్యాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తిరిత్యాహుః॥

---

౭౭ — సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వస్య లక్షణ । నపీతి । ఘటత్వాభావత్వేన సాధ్యత్వే సాధ్యాభావకూటవత్త్వం ఘటస్యైవ ... , అభావత్వాదినేతి। అనేన ప్రమేయత్వాదేరుపసంగ్రహః। తథా చాభావవాన్ ప్రమేయవాన్ వా ఘటత్వాదిత్యాదౌ సాధనసమానాధికరణస్య తత్తద్ఘటాన్యత్వాభావకూటస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తిస్వరూపతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకేతి । సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతాభావత్వాదివ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాభావాదేస్తత్తద్ఘటాన్యత్వాభావానాం లక్షణాఘటకత్వమితిభావః।

౭౮ — అత్ర తన్న్యూనవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నాయా ఏవ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతత్వం వాచ్యమ్। తేన ఘటత్వాభావత్వేన పటత్వాభావత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావయోః సాధ్యత్వే అప్రసిద్ధావపి నో క్షతిః వ్యాప్తితాదవస్థ్యమ్ । ఘటత్వాభావత్వాదేః ప్రమేయసామాన్యనిష్ఠప్రతియోగితాన్యూనవృత్తిత్వేన తాదృశప్రతియోగితాకాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాత్॥

౭౯ — ఏవం సాధ్యసామానాధికరణ్యం ఘటితం ... ప్రతియోగితాక ... తేన సత్తావాన్ ... ప్రతియోగితా ... వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమదవృత్తిత్వాత్ తాదృశస్య ... హేతౌ ... వ్యాప్తిరితి ధ్యేయమ్॥

౮౦ — తద్వ్యక్తిఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య ఘటాన్యవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య చ ద్వయోరపి ... అప్రసిద్ధ్యా ... వ్యాప్తిః। న చ ఘటాది

తన్న । ద్రవ్యత్వ పృథివీత్వోభయవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ తదుభయాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావవతిగుణాదౌ ద్రవ్యత్వాదేరవృత్తేరతివ్యాప్తేః ॥

వృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వత్వం న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమ్ । తథాత్వే తు కపాలఘటాదివృత్తిత్వవిశిష్టస్యైవ తథాత్వాపత్తౌ వృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వావచ్ఛిన్నాభావానాం చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాదేవ ద్రవ్యతాపత్తేః । ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవస్తుమాత్ర ఏవ తత్ప్రతియోగితా సత్త్వాదితి వాచ్యమ్ వాచ్యత్వనిష్ఠధర్మితావిశేషేణ ఘటావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైతాదృశసమ్బన్ధేన ఘటావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య చ స్వరూపతస్తథా వ్యధికరణప్రసిద్ధత్వాద్వ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ । న చ ధర్మితావిశేషేణ ఘటాదేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి తాదృశాభావస్య త్వయాఽవశ్యం వాచ్యత్వాత్, అన్యథా ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః గురుతరతాదృశవాచ్యత్వవిశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రసిద్ధ్యా ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టతావచ్ఛిన్నాభావస్య చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితాకత్వాభావే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వాదితి । తథాపి దూషణమిదం స్ఫుటయితుమాహ । పృథివీత్వేత్యాది

టీ — సమవాయసాధ్యతాయాం తు నిరుద్ధ్యోభయత్వసాధ్యకత్వే ఽపి పృథివ్యాద్యధికరణయోరేకవిశిష్టవిరత్వాభావాత్ । తథా చ పృథివీత్వ ద్రవ్యత్వోభయత్వమపి పృథివీత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతం తచ్చ నియతసమనియతప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ తదుభయాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావవతి గుణాదావతివ్యాప్తిః ॥ తత్ప్రతియోగితాయాః పృథివీత్వే ఽపి సత్త్వాన్నిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేద

అపి చ ఇదం పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వవత్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణ గుణాద్యవృత్తిత్వస్య ద్రవ్యత్వే సత్త్వాదతివ్యాప్తేః । ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వ సమవ్యాప్యత్వాత్ ॥

కత్వ తదవ్యాపకత్వాదిత ఆహ । అపి చేతి । ఉక్తంశ్చ ధ్యాభావస్థలే సమానలిఙ్గకత్వస్యాప్రసక్తేః । పృథివ్యాద్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వస్య సాధ్యతాభ్రమం నిరాకర్తుం ఉక్తముల్లిఖతి । ఇదమితి । పృథివీతి । పృథివ్యన్యత్వేతి ద్రవ్యాన్యసమవేత సకలద్రవ్యసమవేతవదిత్యర్థః । నచ సకలద్రవ్యవృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యా తేన ద్రవ్యత్వస్య సాధ్యత్వే ద్రవ్యాన్యాసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య కాప్యసాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితాకత్వాభావాదుక్తదోష సకలద్రవ్యవృత్తిత్వఘటిత ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాభావస్య ప్రసిద్ధత్వాద్ ద్రవ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటాయాం అతివ్యాప్తేః సఙ్గత్యాపత్తేరితి వాచ్యమ్। ద్రవ్యత్వత్వాదీనామ్ అఖణ్డత్వే ద్రవ్యమిత్యాకారకబుద్ధి ప్రకారతాయా వాగ్రహత్వాత్ । తస్య చ ద్రవ్యాన్యసమవేతత్వాపేక్షయా లఘుత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సమ్భవాదితి భావః । ద్రవ్యత్వత్వాదీనాం త్రిధా పృథివ్యన్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వస్య పృథివీవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వస్య చ ద్వయోరేవాఽవచ్ఛేదకయోః పరిగ్రహః ।

౮౨ — నను సాధ్యతావచ్ఛేదకాన్య సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ఏవ సాధ్యాభావ వాచ్యః। తథా చ విశిష్టద్రవ్యత్వస్య సాధ్యతాయాం ద్రవ్యత్వత్వసామానాధికరణ్యస్య తథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః । గురుధర్మ

కిఞ్చ రూపాభావ సాధ్యక సద్ధేతౌ సాధ్యాభావ సముదాయనిష్ఠ సకలరూపవ్యక్త్యధికరణాప్రసిద్ధిః॥

యావతాం సాభావానామైకాధికరణ్యం తావతాం సముదాయో వివక్షితేఽపి ఇదం పృథివీవృత్తి

త్వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వోపగమాచ్చ, తాదృశ్యైన సాధ్యతాకానుమితావ్యాప్తిరత ఆహ । కిఞ్చేతి। సమనిష్ఠప్రతిఽక్తత్వమతే ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యకస్థలే సాధ్యాభావపర్యాప్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకసముదాయత్వప్రతియోగితాకత్వాభావాదేకసముదాయస్యాప్రసిద్ధిరత ఆహ । కిఞ్చేతి పాశ్చాత్యాః। సద్ధేతౌ వాయుత్వాదావప్రసిద్ధిరితి । కాలస్య సకలరూపవత్త్వేఽపి సాధ్యవత్త్వాద్ధ్రువోద్దిష్టా ఘటకేన సమవాయేన తదనధికరణత్వాదితి భావః॥

తా ౨ — శఙ్కతే యావతామితి। తథా చ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావైః సామానాధికరణ్యం పర్యాప్తం తత్ర రూపవత్త్వాధికరణవృత్తిత్వప్రసిద్ధ్యైవ నాప్రసిద్ధిరితి భావః । వివక్షితేఽపీత్యపి న తదపేక్షయా రూపవత్త్వస్య నాతివ్యాప్తిస్సూచితా.

౧౮ — నను యావతాం మిథస్సామానాధికరణ్యం తావతాం సముదాయో వివక్షితః , కింవా యావతాం సాధ్యాభావానాం అభావాన్తరేణ సామానాధికరణ్యం తావతాం సముదాయోఽపి ప్రతియోగిప్రతిషేధమిత్యాద్యథ ద్వితీయే దమితి పృథివ్యాపకత్వమ్ । తత్ర తత్ర నిర్ణయః. అన్యథా ఘటత్వాద్యాద్యేకస్య ఘట. త్వాద్యభావస్య సముదాయత్వాద్ద్రవ్యత్వాదీనామేకదా యథా మిథస్సామానాధికరణ్యం పన్నసాధ్యాభావానామధికరణే తద్వ్యాయా వృత్తిత్వాదేవ వాయుత్వాది హేతావతివ్యాప్తేశ్చ తత్ర పృథివీ సమవేత ప్రతియోగితాయా సాధ్యత్వే వాయుత్వాదావప్రసిద్ధిరుక్తా నను వె

గుణశూన్యం సత్తాన్య పృథివీసమవేతశూన్యం వా
వాయుత్వాద్రూపవదన్యత్వాద్ద్రవ్యత్వాద్వా ఇతి వ్యా

...తత్వాపేక్షయా గురుత్వేనైవ పృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నా-
భావస్య చాప్రసిద్ధ్యా న సాధ్యతాయోగ్యత్వాగ్రహపదమ్

౮౫ — నను పృథివీవృత్తిగుణత్వావచ్ఛిన్నాభావసా-
ధ్యకమపి వాయుత్వాదికం సద్ధేతురేవ ప్రతియోగ్యసమానాధికృతత్వ
తిఙ్కాలే చావయ్యాపి నివాయా ప్రత్యేకత్వాదతస్తాద్యన్తరమాహ

నత్వాన్తస్యేతి। అత్రాపి పృథివీపదమేతత్పృథివీపరమ్। అన్యథా
ప్రాగుక్తరీత్యా వ్యక్తీనాం భేదాద్యథాకథఞ్చిత్సామానాధికర
ణ్యే పక్షసాధ్యాభావతయా వాయుత్వాదిసత్త్వఘటాధికర
ణే భూతవాయువృత్తిత్వేనైవాతివ్యాప్త్యసమ్భవాత్తైరితి ధ్యే
యమ్। అత్రాపి ఏతత్పృథివీసమవేతప్రతియోగికాభావ
స్య కేవలాన్వయితయా తత్సాధ్యే వాయుత్వాదౌ సద్ధేతు
త్వాత్సమవేతత్వాపేక్షయా గురుతయా ఏతత్పృథివీసమవే
తత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చాప్రసిద్ధ్యా సాధ్యత్వాయోగాత్
సత్తాన్యపదమ్। న చ సత్తాన్యైతత్పృథివీసమవేతత్వా
వచ్ఛిన్నాభావోఽప్యప్రసిద్ధః, అప్రసిద్ధత్వస్యైవ తదవచ్ఛేద
కత్వాదితి వాచ్యమ్। సకలద్రవ్యవృత్తిత్వాదిఘటితద్రవ్యత్వ
త్వస్యైవ తాదృశసమవేతత్వాపేక్షయా గురుతయాఽనవచ్ఛేదక
త్వాదితి, సత్తాన్యసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రసిద్ధ
త్వాత్, సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యత్వే చ సమవేత
మాత్రస్యైవ తదభావతయా మిథస్సామానాధికరణ్యాత్ పక్షస
మవేతఘటకతయా వాయుత్వహేతౌ నాతివ్యాప్తిరతః
పృథివీపదమ్।

౮౬ — నను వాయుత్వస్య నిరుక్తసాధ్యసామానాధికర
ణ్యాభావేఽపి నాతివ్యాప్తిరతో హేత్వన్తరమాహ।
రూపవదితి। అయం హేతుః కథం సాధ్యసమానాధికరణః

ప్తిః। తత్ర తాదృశాభావస్తోమస్య నియమతో రూపాదిఘటితత్వేన తద్వతి హేతోరవృత్తేః॥

వస్తుతో నిఖిలానామేవ రూపాణాం తాదృశాభావసహస్రసమానాధికరణత్వాత్సమానాధికరణయావదభావాధికరణాప్రసిద్ధిర్దుర్వారైవేతి॥

కిఞ్చ హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన యావత్సాధ్యా

రూపాదిష్వసత్త్వాత్ [illegible] పృథివ్యాదిషు [illegible] రూపవదవృత్తిత్వానుధావనమ్॥

౮౬ — రూపవద్వృత్తిసాధ్యాపి తదానీం పృథివ్యాదౌ [illegible] త్యాహ। [illegible] । అధికరణతా [illegible] దేః పరిగ్రహః। తాదృశేతి। మిథస్సామానాధికరణ్య [illegible] ॥

౮౭ — ద్వితీయత్వాహ। [illegible] తాదృశాభావేతి। వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావేత్యర్థః। [illegible] అవచ్ఛేదకభేదేనాభావభేదము [illegible] । దుర్వారైవేతి॥

౮౮ — ననుయావతామేకవ్యక్తివృత్తిత్వం తావత్త్వ [illegible] దాయాధికరణత్వేనైవ ప్రసిద్ధిః - నవా ప్రాగుక్తాతి వ్యాప్తిః - కింవ సత్తా [illegible] పృథివీసమవేత [illegible] భావో [illegible] లాఘవాత్ నతు సత్తా [illegible] పృథివీసమ వేత [illegible] బహూనాం తథాత్వే గౌరవాదతః పరస్పరసమానాధికరణ్య [illegible] తాదృశ [illegible] యావత్సాధ్యాభావస్య [illegible] హేతోర్వృత్త్యైవ నాతివ్యాప్తిరితి బ్రూమః [illegible] తదా దోషానవకాశాత్। కిఞ్చేతి। [illegible] సత్తాయాశ్చ పృథివీ సమవేత [illegible] రూపసామానాధికరణ్యాభావస్య చాభావో [illegible] [illegible] బలాధికరణ [illegible] పి వేతి తద్వతి హేతోర్వృత్త్యా [illegible] [illegible] వ్యాప్తే [illegible] కిఞ్చ

భావవతివృత్తిః తదభావోవక్తవ్యః. అన్యథా ధూమా
దావవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన సాధ్యా
భావవతి కాలాదౌ వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేర్వ్యభి
చారిణ్యతిప్రసఙ్గాద్వా.

తథాచ సత్తాదిసాధ్యకే సంయోగేన సమ
వాయేన వా హేతావవ్యాప్తిః । సాధ్యాభావవతి తే
న సమ్బన్ధేన వృత్తేరప్రసిద్ధేః.

సాధనసమానాధికరణత్వేన సాధ్యాభావాపి శే
తీతి ప్రస్యన్దన్ । ఇదానీమేవాభావాభావస్యాతిరిక్తత్వమఙ్గీకృత్య
ద్యదోషనిరాసే ఘటత్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావా
భావస్యాతిరిక్తత్వాత్ । అగ్రే ఘటత్వమూర్తత్వేత్యాదినా
అతివ్యాప్త్యభిధానస్య సఙ్గచ్ఛనిరోధాపత్తేః ॥ సాధ్యాభావవ
దధికరణవృత్తిత్వస్య సంయోగసమవాయాదిప్రత్యేక
సమ్బన్ధేన ప్రవేశమభిప్రేత్యాహ । ధూమాదావితి । అవ్యాప్తి
రితి । నిర్వహ్నిసమవేతత్వే సామాన్యాభావస్యైవ యావదన్త
ర్గతస్య ఘటాదితత్వాదితి భావః ॥

౫౦ — సమ్బన్ధసామాన్యేన తాదృశవృత్తిత్వస్య ప్రవే
శమభిప్రేత్యాహ సాధ్యేతి । కాలాదావిత్యాదిపదేన దిశః
పరిగ్రహః । వ్యభిచారిణీతి । పృథివీద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నతు
ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ తత్ర హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బ
న్ధేన వృత్తిత్వప్రసక్తావపి మత్యతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ధూ
మానధికరణే కాలదిగాదౌ మూర్తమాత్రస్యైవ సంయోగస
మ్బన్ధేన వృత్తేః సత్తాసామాన్యాభావస్య హేతుతా ఘటకసం
యోగసమ్బన్ధేనావృత్తితయా తదవృత్తిత్వేన లక్షణాఘ
టకత్వాదితి ధ్యేయమ్ । సత్తాదీత్యాదినా సమవేతాదిసా
ధ్యస్యోపగ్రహః.

౫౧ — శఙ్కతేసాధనేతి । తథాచ సద్ధేతుస్థలే వ్యధికర

వణీయా ఇతి చేత్ । విశేష్యత్వామ్, తథాపి భూతలత

తధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యైవ సాధనసమానాధికరణ త్వాత్ తత్తత్కూటాధికరణవృత్తిత్వస్యాపి తాదృశాభావమా దాయైవ లక్షణసఙ్గతిః। ఇత్థం చ వృత్తిమద్వృత్తిపదస్య వ్యావృత్తిర్వ్యతిరేకిణ్యపి సమ్భవతీతి ద్రష్టవ్యమ్। యథా చైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వదలస్య సా ర్థక్యం తత్రోపపాదితం ప్రాగేవ। యద్యపి హేతుసమానాధి కరణత్వేన సాధ్యాభావానాం నివేశే తాదృశ సాధ్యాభావకూ టవవృత్తిత్వత్వే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యోపాదానం విఫ లం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావాలోకాభావవృత్తితావచ్ఛే దకాభావమాదాయావ్యాప్తిప్రసఙ్గస్య తాదృశాభావే సా ధనసమానాధికరణసాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వా వచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ తద్వారణాత్ । న చాత్ర తత్తాదృశవృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛే దకత్వం న సమ్భవతీతి వాచ్యమ్ । తథా సతి సాధనసమానా ధికరణసాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వత్వావచ్ఛే దప్రతియోగితాకస్య ద్రవ్యవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవ స్పర్శవదన్యత్వహేతావసత్త్వాద్ద్రవ్యం భూతత్వమూర్తత్వో త్యాదినా అతివ్యాప్తేరసఙ్గతత్వాత్ । తథాపి వృత్తి మత్త్వాలోకాన్యోన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ హే తుసమానాధికరణసాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వ త్వావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య ధూమాదిహేతావసత్త్వేన తమా దాయావ్యాప్తివారకత్వేనైవ తస్య సార్థక్యమ్-నచ పర్వతవృ త్తిత్వపర్వతాన్యవృత్తిత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న త్వేనైవ ప్రతియోగితావశ్యం వివక్షణీయేతి తత ఏవోక్తా భావస్యత్యాగసమ్భవ ఇతి వాచ్యమ్। పర్వతవృత్తిత్వ పర్వతాన్య

మూర్తత్వాద్యోరన్యతరత్వేనాభావే సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదావతివ్యాప్తిః- తాదృశసాధ్యాభావవతి పృథివ్యాదౌ తస్యావృత్తేః.

వృత్తిత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావసాధారణ్యాయ వృత్తిత్వపర్యాప్త్యనుయోగివృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేనైవ ప్రతియోగితాయా వక్తవ్యత్వాత్ తాదృశప్రతియోగితాకస్యాన్యతరవృత్తిత్వాలోకాన్యతోభయాభావేఽపి సత్త్వాదితి ధ్యేయమ్.

౯౨—భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరప్రతియోగికాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్త్వేన సాధ్యే స్పర్శవదన్యత్వాదికం సద్ధేతురేవేత్యత ఉక్తమన్యతరత్వేనేతి। తాదృశేతి। హేతుసమానాధికరణో యో భూతత్వమూర్తత్వోభయఘటితసాధ్యాభావస్తత్సమానాధికరణత్వార్థః। పృథివ్యాకాశాదిత్వాదినా జలతేజోఽనిలానాం పరిగ్రహః। అత్ర భూతత్వం విశేషగుణవత్త్వేనత్వాత్మభిన్నత్వమ్- నతు బహిరింద్రియగ్రాహ్యజాతీయవిశేషగుణవత్త్వమమూర్తత్వం చ విస్పర్శవన్మనోఽన్యతరత్వం జాతివిశేషో వా తత్త్వావచ్ఛిన్నపరిమాణవత్త్వమ్ తథా సతి మనః పరిమాణశబ్దయోరేవ సాధనసమానాధికరణతాదృశసాధ్యాభావయోరైకాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్యాతివ్యాప్త్యసంభవ ఇతి ద్రష్టవ్యమ్.

౯౩—నను సాధనాధికరణయత్కించిద్వ్యక్తివృత్తిసాధ్యాభావకూటస్య నివేశాన్నైష దోషః- స్పర్శవద్భిన్నే భూతత్వమూర్తత్వోభయతసత్త్వాత్తదుభయాన్యతరఘటితసాధ్యాభావకూటవత్త్వాస్యైవ మనసి హేతోః సత్త్వాత్। వస్తుతస్తు సమనియతాభావానామైక్యమతే భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఏవ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నస్య మూర్తత్వగగనత్వాన్యతరతాన

కిఞ్చ మహాకాలాన్యత్వాదౌ సాధ్యే వ్యభిచారిణి

వచ్ఛిన్నస్యైవాభావః తథాచ గగనస్య గగనత్వయోరపి భూత త్వమూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యసామాన్యాభావ త్వాత్ హేతుసమానాధికరణ తదుభయఘటిత కూటాధికర ణాప్రసిద్ధ్యైవ నోక్తాతివ్యాప్తిః। అస్తు వా యావన్తి నిరుక్త సాధ్యాభావత్వనిరూపకతావతాం ప్రత్యేకావచ్ఛిన్నస్య యదధిక రణం తద్వృత్తిత్వాభావా వృత్తిమద్వృత్తిత్వయోయావన్తః త త్త్వమేవ వ్యాప్తిః తథాచ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరత్వాభావ త్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణే గగనే మనసి వా హేతోస్స త్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యాహుః। కిఞ్చేతి.

౯౪— ననుభూతత్వ మూర్తత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నా భావస్యాభావో ఽనుగత వ్యవహారం దతిరిక్త ఏవ నతు భూత త్వ మూర్తత్వోభయ స్వరూపః తథాచ సాధనసమానాధి కరణ తాదృశాభావవతి గగనే మనసి వా హేతోస్సత్వాన్నా తివ్యాప్తిరత ఇత్యపి వదన్తి.

౯౫— గురుచరణాస్తు ననుయావన్తో హేతుసమా నాధికరణాః పదార్థాః సాధ్యవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యధికరణ ధ ర్మావచ్ఛిన్నాభావ భిన్నత్వోభయాభావవన్తః తావత్పదార్థ కూటాధికరణ వృత్తిత్వాభావాః వృత్తిమద్వృత్తిత్వోభయా వన్తస్త్వద్వత్త్వం వివక్షితమ్ తథాచ హేతుసమానాధికరణ యోః గగనత్వ గగనత్వయోరేవ తాదృశపదార్థత్వేన తదధి కరణాప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః నిరుక్తోభయాభావవతాం ఘ టత్వపటత్వాదీనామేకాధికరణాప్రసిద్ధ్యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తేః హేతుసమానాధికరణాన్యపహాయ మిత్యతః కిఞ్చేతి ఇతి ప్రాహుః.

౯౬— కాలాన్యత్వే సాధ్యకస్య కాలికసమ్బన్ధేన హే తోర్విరుద్ధత్వాదేవ తత్ర నాతివ్యాప్తిరత ఉక్తం మహాకాలేతి।

కాలిక విశేషణతా విశేషేణ హేతావతివ్యాప్తిః తాదృశ సాధ్యాభావ సముదాయవతి మహాకాలే తేన సమ్బన్ధేనవృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేః.

థా చ మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్యాదావిత్యర్థః। వృత్తిమన్మాత్రస్యైవేతి। తథా చ మహాకాలవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వాభావాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య చ యావత ఏవ హేతౌ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరితి భావః.

౯౭ — అత్ర కేచిత్సార్వభౌమమతే సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ ఖణ్డకాలాద్యవచ్ఛేదేన ఘటాదావేవ వృత్తిమతి వర్తమానస్య మహాకాలవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్య యావద్ధేత్వధికరణావచ్ఛేదేన హేతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః వృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తః సాధ్యతాదృశవృత్తిత్వాభావా యావద్ధేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తద్వత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ అతఏవ తద్రూపావచ్ఛిన్నం గుణత్వాదిత్యాదావేతద్రూపావచ్ఛిన్న సమవేతత్వ సమనియత ప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వేఽపినాతివ్యాప్తిః। ఏతద్రూపావచ్ఛేదేన గుణత్వాదావేవ వర్తమానస్య తద్రూపావచ్ఛిన్నసమవేతత్వ సామాన్యాభావస్య హేత్వధికరణీభూత గుణాన్తరావచ్ఛేదేన హేతావసత్త్వాదిత్యాహుః. తచ్చిన్త్యమ్.

౯౮ — యత్తు వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యస్య వృత్తిమద్వృత్తిత్వ సాధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగికత్వోభయానధికరణత్వమర్థః। తథా చ మహాకాలవృత్తిత్వ సామాన్యాభావస్యాపి సాధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రతియోగికత్వవిరహేణ నిరుక్తోభయానధికరణస్య హేతావసత్త్వాన్మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః। న చ మహాకాలవృత్తిత్వత్వాపేక్షయా లఘుః కాలికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వత్వస్యై

న మహానసవృత్తిత్వాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా మ-
హానసవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యానిరుక్తవృత్తిమద్వృత్తి-
త్వం వృత్తిమదవృత్తేః తస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగి-
తాకత్వాదితి వాచ్యమ్। యావన్తి కాలికసమ్బన్ధేన మహానస-
వృత్తిత్వాని తావదన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తావద్ధర్మి-
తయాన్మైక్యబుద్ధివిశేష్యత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చ నిరుక్తప్ర-
యానధికరణస్య మహానసత్వేనాతిప్రసక్తసమ్బన్ధేన కా-
లికసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వత్వాపేక్షయా పదన్యతమత్వ
లక్షణాఖణ్డోపాధేస్తస్య లఘుత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ-
సమ్భవాదితి తన్నష్టమ్। తథాపి నిత్యజ్ఞానభిన్నం ఘటాదికమా-
దాయ విషయితాసమ్బన్ధేన మహానసతిన్యాప్తిప్రత్యక్షేతేష్ట్వా-
త్ నిత్యజ్ఞానవిషయత్వసామాన్యాభావస్య ప్రసిద్ధత్వాత్
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నతాదృశవిషయత్వాభావస్య చ యావ-
త ఏవ మహానసత్వాత్।

౯౯—సత్యన్తు సాధనసమానాధికరణాత్యన్తాభావప్రతి-
యో యావన్తస్స్వాభావాభావాస్తత్సామానాధికరణ్యం స్వ-
భావతద్ఘటాధికరణవృత్తిత్వాభావో వివక్షితః తథాచ వ్యభి-
చారిమాత్ర ఏవ సాధ్యసామాన్యాభావఘటితమాత్రే సాధ్య-
సామానాధికరణ్యప్రసిద్ధ్యా నాతిప్రసఙ్గః। యావన్తి సా-
ధ్యాభావస్వాభావాభావతద్ఘటాధికరణస్య వా సాధ్యవత్త్వం
వివక్షితమ్ - లాఘవాత్తాదృశవృత్తిత్వాభావస్య యావ-
త్త్వం వృత్తిమద్వృత్తిత్వం వా నాపేక్షితం వైయర్థ్యాదిత్థం
చ సాధనసమానాధికరణ యావన్తస్సాధ్యాభావా
భావాప్రతియోగితావత్ తద్ఘటాధికరణవృత్తిత్వమపి
లక్షణం సాధీయ ఇత్యాహుః।

౧౦౦—పఞ్చతః పూర్వలక్షణఘటకాత్రాపి వృత్తిమద్వృత్తి-
త్వయావత్స్వాభావాభావసమానాధికరణవృత్తిత్వాభావాస్త-
త్వత్త్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాసామాన్యేతరధర్మవత్త్వమవా-

ఏతేన, సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకవ్యాప్యవృత్తి స్వసమానాధికరణయావదభావాధికరణవృత్తి

ప్తిర్వాచ్యా తథాచ తద్వృత్తిమద్వృత్తిత్వం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం చ ద్వైకవిశేషణతయైవ వక్తవ్యమతో న కోఽపి దోషః ఉపమానే తాదృశావధాతవ్యమిత్యాదిక్.

౧౦౧— ఏతేనేతి । మహాకాలాన్యో ఘటాదిత్వావచ్ఛిన్న పరిగణ్యనేత్యర్థః । తదాత్తమితి పరేణాన్వయః । అత్రాపి వాచ్యం జ్ఞేయత్వాభావస్తాదృశద్రవ్యత్వాదిత్వాదౌ నానావ్యక్తివృత్తిసాధ్యకసద్ధేతౌ తత్తద్వ్యక్తివృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్య తదన్యవ్యక్తివృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యాభావస్య చ ద్వయోః సాధనసమానాధికరణయోరేకాధికరణాప్రసిద్ధ్యా సాధనాధికరణ యత్కించిద్వ్యక్తివృత్తి ఘటాద్యధికరణవృత్తిత్వసామాన్యాభావానాం హేతావసత్త్వేన నావ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితాకాన్తం యావదభావవిశేషణమ్.

౧౦౨— విశిష్టసత్తావానిత్యాదౌ జాతిమదధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వనియమాద్వృత్తిమద్వృత్తిత్వఘటాద్యధికరణ వృత్తిత్వాభావస్య యావదభావమధ్యే నివేశాదతివ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి । తథాచ గుణాన్యత్వాభావకర్మాన్యత్వాభావయోరవచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాత్ తదుభయఘటిత ఘటాధికరణాప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః.

౧౦౩— అత్రాపి యేన సమ్బన్ధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం తేనైవ సమ్బన్ధేన సాధ్యాభావో నివేశ్యః తేన సమవాయావచ్ఛిన్న ప్రత్యభావ ఘటితఘటాధికరణ వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వ్యాప్య సంయోగత్వాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాత్

త్వాభావావృత్తి మద్వృత్తయో యావన్తస్తద్వ

త్వత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః। నను విశేషణతావిశేషేణైవ సా ధ్యవ్యాపకత్వం[తత్సమ్బన్ధా]వచ్ఛిన్నాభావస్య గ్రాహ్య ఇతి యుక్తమ్ సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావ ఇత్యాద్యుత్తరగ్రన్థ విరోధాత్। గుణస్యైకవిశేషణతా సమ్బన్ధేన గుణాన్యావృ త్తిత్వాత్। యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదక సమ్బన్ధేనైవ వ్యాపక త్వాంశే తత్ర[సమ్బన్ధా]వచ్ఛిన్నాభావశ్చ నివేశ్య ఇతి తత్తు తుచ్ఛమ్। వృత్త్యనియామక సమ్బన్ధేన సాధ్యతాయాం తద వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ప్రసిద్ధ్యవ్యాప్తి ప్రసఙ్గాద్ధూ వాన్ వహ్నిరిత్యాదావతివ్యాప్తేశ్చ। సంయోగేన ద్రవ్యసా ధ్యకస్థలే తయా వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా కానామేవ సంయోగసమ్బన్ధావచ్ఛిన్న ద్రవ్యాభావానాం వ్యా ప్యవృత్తిత్వ తత్తద్ఘటాధికరణవృత్తిత్వ సామాన్యాభావ స్యవృత్తిమత్త్వవృత్తేశ్చ తాదాత్మ్యేన ప్రమేయవ్యాపకతావచ్ఛే దకం యత్ప్రమేయత్వం వాచ్యత్వాదికం తేన సమ్బన్ధేన తదవ చ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా తాదాత్మ్యేన ప్రమేయసాధ్యక సద్ధే తావవ్యాప్తిరసఙ్గతా వేదితవ్యా చ.

౧౦౪ — నచ ద్రవ్యత్వం ఘటాదిత్వాత్ కాలికసమ్బన్ధేన స హేతావతివ్యాప్తిః। సాధనసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాభా వకూటస్య కాలికసమ్బన్ధేనాధికరణే మహాకాలే హేతుతా వచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన వృత్తిమన్మాత్రస్యైవ వృత్తేరితివాచ్యమ్। దైశికవిశేషణతయా తాదృశయావదభావాధికరణత్వస్య ని వేశనీయత్వాదితి భావః। తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ సా ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక యా వదభావాధికరణే మహాకాలే తద్ఘటవృత్తిత్వస్య వ్యధికరణ ధర్మావ చ్ఛిన్నాభావో ఘటత్వేఽపి సత్త్వాదతివ్యాప్తిరుక్తం యా వన్తఇతి.

[తాదృశయావ]పా. [రూపా]పా..

త్త్వం వ్యాప్తిః-- కేవలాన్వయినస్సంయోగాద్యభావస్యాభావస్సంయోగాదయో న వ్యాప్యవృత్తయః। ఏవం సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావో ద్రవ్యత్వాధికరణే ఉత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన వర్తమానోఽపి న వ్యాప్యవృత్తిః—ఉక్తరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగి

౧౦౫ – వహ్నిమాన్ సంయోగసామాన్యాభావవాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। సాధనసమానాధికరణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూత సంయోగసామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య వహ్నిసంయోగాద్యాత్మకాభావకూటస్యాధికరణాప్రసిద్ధేరత్ర వ్యాప్యవృత్తిపదమిత్యాహ। కేవలేత్యాదినా। కేవలాన్వయిన ఇత్యస్యైవ సాధ్యవ్యాపకత్వమావిష్కృతమ్। సంయోగాదీత్యాదినా వహ్నిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాప్రసిద్ధిః। తేన ప్రాచాం మతే ద్రవ్యే సంయోగసామాన్యాభావస్య సత్త్వేఽపి న క్షతిః.

౧౦౬—దైశికావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే ప్రయోజనముక్త్వా కాలికావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే తదాహ। ఏవమితి। నసూత్పత్తిరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం వాస్తవానామేవాభావానాం లక్షణఘటకత్వే సంయోగాద్యాత్మకాభావకూటాధికరణాప్రసిద్ధిరత ఉక్తమేవ మిత్యపి కేచిత్। న వ్యాప్యవృత్తిరితి। తథా చ గుణసామాన్యాభావస్య సాధనసమానాధికరణత్వేఽపి వ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాదేవ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః। అన్యథా గుణసామాన్యాభావస్యాపి సాధనసమానాధికరణసాధ్యాభావతయా తద్ఘటితకూటాధికరణసమవేతత్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమతి నిత్యైకత్వాదేరప్రసిద్ధ్యా ద్రవ్యత్వే హేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి భావః.

౧౦౭ — స్వసమానాధికరణేత్యస్య ఫలమాహ। ఉక్తరూపేతి। సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నేత్య

తాకాంశ్చిదప్రసిద్ధ్యాది సమాప్వాదకాః పునరభావా
న హేతుసమానాధికరణాః—ఉక్తసముదాయాధి
కరణ వృత్తిత్వ తదభావ వృత్తిమత్త్వానిపూర్వోక్త
రీత్యాప్రత్యేక వ్యాప్తీత్యాదికమపాస్తమ్.

తద్వాః । క్వచిదితి । వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటప
టాత్మక తత్ర ద్వితయవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావకూటస్యాపి ని
రుక్తాభావతయా తదధికరణాప్రసిద్ధ్యా నిబన్ధనావ్యాప్తేర్వారణా
ర్థమేవ తస్య సమానాధికరణత్వముక్తమితిభావః । ఘటపటభిన్నం ఘ
టత్వాదిత్యాదౌ వాచ్యం ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ చ సాధ్యవ్యా
పకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావకూట
వత్త్వం ఘటపటప్రసిద్ధమతస్తత్రావ్యాప్త్యసమ్భవాత్
ఉక్తం క్వచిదితి । అత్ర చ హేత్వధికరణ యత్కిఞ్చిద్వ్య
క్తౌ దైశికవిశేషణతయా వర్తమానత్వమేవ హేతుసమానాధి
కరణత్వం బోధ్యం తేన పృథ్వీద్రవ్యత్వ ప్రతియోగిక ప్రతియోగివి
శేష్యత్వాదిత్యాదౌ జలే తేజసి చ సాధనసమానాధికరణస్యజ
లావృత్త్యభావస్య తేజోవృత్త్యభావస్య చ నిరుక్త రూపావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకత్వ తదుభయఘటితకూటాధికరణ జాత్యా
దౌ హేతోరవృత్తిత్వేపి నాతివ్యాప్తిః । హేత్వధికరణ జలాది
ప్రత్యేక నిష్ఠం యత్తాదృశకూటం తదధికరణే జలాదౌ హేతో
ర్వృత్త్వాదితిభావః.

౧౦౮—ఉక్తసముదాయేతి । తాదృశసాధ్యాభావకూటా
ధికరణవృత్తిత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రాహ్యమ్। తే
న ప్రత్యేకం ఘటత్వాదిత్యాదౌ సాధన సమానాధికరణ సా
ధ్యాభావకూటస్య ఘటాదౌ వృత్తిమత్త్వాత్ప్రసిద్ధకాలికసమ్బ
న్ధేన వృత్త్యాపి నాతివ్యాప్తిః । తాదృశవృత్తిత్వాభావః తాదృశ
వృత్తిత్వస్య సమనియతప్రతియోగితాకో గ్రాహ్యః । తేన తద్వ
ద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యవృత్తిమత్త్వాత్ వ్యాప్తాన్యతోవ్యభ

తద్వైశిష్ట్యేతి విశేషణతావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానస్య విశిష్టవైశిష్ట్యప్రత్యయహేతుత్వాత్ , అభావప్రత్యయో హి ఘటత్వాదివిశిష్టస్యఘటాదేః ప్రతియోగిత్వమవగాహమాన ఏవవిశేషణస్యాపిఘటత్వాదేస్తదవచ్ఛేదకత్వమవగాహతే,నస్వాతన్త్ర్యేణ,ఘటో నా

యత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చ హేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాన్ వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ నాసమ్భవః । అధికమభిహితం ప్రాక్ । వృత్తిమద్వృత్తయ ఇత్యత్రాపి వృత్తిమత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధేన గ్రాహ్యమ్। తేన సంయోగత్వసామాన్యాభావస్యాపి తాదృశస్యసత్త్వేన వాయోర్వృత్తిమతి కాలాదౌ ప్రసిద్ధస్య హేతావసత్త్వేఽపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరిత్యర్థః । సాధ్యవత్త్వజ్ఞానవిరోధితానియామక సమ్బన్ధేనైవ ఘటాద్యధికరణతాయాః పూర్వముక్తాయాః పరిష్కృతలక్షణే ఘటకత్వాత్తన్మాత్రేణ - ఇత్యాదికమిత్యాదిపదేన గురోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమతే తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావావృత్తిమద్వృత్తయో యావన్తస్తద్వృత్తిత్వమిత్యాదేస్సూచనమ్.

౧— అభావబుద్ధౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిజ్ఞానత్వేన హేతుతాయాస్స్వయమనఙ్గీకారాద్వాద్యమాహ ।విశేషణేతి । నను ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాది బుద్ధిః ఘటత్వాదివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వేన ప్రసిద్ధేత్యత ఆహ అభావేత్యాది । నస్వాతన్త్ర్యేణేతి । ఘటత్వాదేః ప్రతియోగివృత్తిత్వమవిషయీకృత్యేత్యర్థః. తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంసర్గకాభావప్రత్యయం ప్రతి తాదృశసమ్బన్ధేన తద్ధర్మవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిత్వనియమాదితి భావః ।నను తద్ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాకారక సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యయే వ్యభిచారాన్నోక్తనియమ ఇత్యత ఆహ ,

స్తీత్యప్రతీతేః.

తదిహాభావప్రత్యయో యది వ్యధికరణధర్మేణ విశిష్టం ప్రతియోగినం నావగాహతే తేనావగాహిత ఏవ తదా తస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమ్। అథావగాహతే తర్హి భ్రమ ఏవ। న చ తతోఽర్థసిద్ధిరితి భావః.

యది పునరానుభవికో లోకానాం స్వరసవాహీ పటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదేరనుభవస్తదా తా

ఘటో నాస్తీత్యేవేతి। తథా చ విశేషధర్మేణ సామాన్యాభావాసిద్ధ్య ఏవ తద్వ్యక్తిత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రతీతేర్ఘటే తద్వ్యక్తిత్వాభావమాత్రావగాహిత్వాదతస్తత్ర ప్రామాణ్యాభ్యుపగమాదేవ న వ్యభిచారః। అన్యథా సామాన్యరూపేణ విశేషాభావస్వీకారాపత్తేరాప్యభావత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యయప్రసఙ్గాదితి భావః.

౨ — ప్రకృతే యోజయతి - తదిహేతి। ఇహ ఘటత్వేన పటో నాస్తీత్యభిలాపస్థలే ఏతస్య - వ్యధికరణధర్మస్య। అథావగాహత ఇతి। వ్యధికరణధర్మేణ విశిష్టం ప్రతియోగినమిత్యస్యాన్వయః। న చ తత ఇతి। భ్రమాదేవార్థసాధకత్వాదితి భావః.

3 — ననూక్తవ్యాప్త్యా ప్రతియోగిజనకత్వాద్ ఘటాదేః ప్రతియోగివృత్తిత్వమనవగాహ్యపి తదవచ్ఛేదకత్వావగాహిప్రత్యయసత్త్వాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య సత్త్వమిత్యత ఆహ। యది పునరితి। స్వరసవాహీ యథార్థః। న చ పటే ఘటత్వానవగాహిన ఏవ సత్త్వమితి భావః। పటో నాస్తీత్యాదీత్యాదిపదేన ఘటత్వేన ద్రవ్యం నాస్తి ద్రవ్యత్వేన ఘటో నాస్తీత్యనుభవస్యోపగ్రహః। తుల్యయుక్త్యా తదవృత్తిధర్మాణతస్యైవ విశేషరూపేణ సామాన్యస్య సామాన్యరూపేణ వి

దృశోభావ నిరాకరణం గీర్వాణగురుణాప్యశక్యమితి మన్తవ్యమ్.

విశేషస్యచాభావే బాధకాభావాదిత్యర్థః । ఘటత్వేనఘటో నాస్తీతి పాఠే ఘటత్వేనేత్యస్య ఘటత్వత్వ విశిష్టేనేత్యర్థః । తేనతాద్రూప్యేణప్రతియోగ్యం తేఘటత్వవత్త్వమన వగాహ్యత్వాదితి సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రత్యక్షమిత్యోక్తనియమస్యవ్యభిచారోదర్శితః - తాదృశాభావేతి । [స్వసమనియతాన్యధర్మావచ్ఛిన్న] ప్రతియోగితాకాభావవారణమిత్యర్థః । తేన సామాన్యరూపేణవిశేషస్యవిశేషరూపేణ సామాన్యస్యచాభావస్యసంగ్రహః.

౪ — యత్తు ప్రమేయత్వేన ఘటోనాస్తీత్యాదిప్రతీతేర్ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నసామాన్యాభావేనైవోపపత్తౌ సామాన్యరూపేణవిశేషాభావానామసాభావ ఇతి తత్ ప్రాగేవదూషితమితి.

౫ — యదపిసంయోగసంసర్గకఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావత్వావచ్ఛేదేనలాఘవాత్తాదృశసంబన్ధేనఘటత్వావచ్ఛిన్నస్యవిరోధిత్వకల్పనాత్ సంయోగేనఘటాదిమతిఘటత్వాదినాఘటాద్యభావస్యానభ్యుపగమ ఇతి [కైశ్చిదు]క్తం తన్నసత్ । తావతాపిగగనత్వాదినాఘటాదేర్వాచ్యత్వత్వాదినాజ్ఞేయత్వాదేశ్చవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య దుర్వారత్వాదితి గగనాదేరధికరణస్య స్వరూపసంసర్గక వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచాప్రసిద్ధ్యా తత్ప్రతివిరోధస్య కల్పయితుమశక్యత్వాత్ ఇతిదిక్.

ఇతి చతుర్థకలికా.

[స్వసమానవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న] పా:
[మైథిలైస్తు] పా: